

מגלת איכה

עם פירוש רש"י ז"ל ובאור

מאת

אהרן בן-וואלף מהאללי

ועוד הוספנו

תרגום יונתן

68772

ווילנא

בדפוס ר' יוסף ראובן בר' מנחם מן ראם

שנת תרי"ב ל'ש"ק

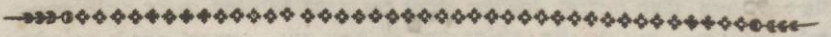
א (א) אָמַר יְרֵמְיָהוּ נְבִיא
 וּבָהֱנָא רַבָּא
 אֵיכָרִין יִתְגַּדַּר עַל יְרוּשָׁלַם
 וְעַל עַמָּהָ לְאַתְדָנָא
 בְּתִירוּבִין וְלַמְסָדַר
 אֵיכָא הֵיכְמָה דְאַתְדָנּוּ אָדָם וְחוּה דְאַתְרָכוּ מִגִּינְתָא דְעָדָן
 וְאַסְפִּיר מְרִי עֲלָמָא עֲלִוְהוֹן אֵיכָה עֲנַת מִדַּת דִּינָא וְכוּן אַמְרַת עַל
 סְגִיאוֹת חֻבָּאָה אֲשֶׁתְדוּר דִּי בְגוּתָא וּבְגִין בֵּן תַּתִּי יִתְבָּה בְּלַחֲזוֹרָאָה בְּגַבְר
 דְּמַכְתֵּשׁ סְגִירוֹ עַל בְּסָרְיָה דִּי בְּלַחֲזוֹרָיָה יִתִּיב וְקִרְתָּא תוֹת מְלִיא אוּכְלוּסִין
 וְעַמְמִין סְגִיאוֹן אֲתַרוּקִינַת מְנַהוֹן וְתוֹת דְּמָא כְּאַרְמְלָא וְהִיא מְתַרְבְּרָא
 הִיתָה

עֲלִוְהוֹן אֵיכָא הֵיכְמָה דְאַתְדָנּוּ אָדָם וְחוּה דְאַתְרָכוּ מִגִּינְתָא דְעָדָן
 וְאַסְפִּיר מְרִי עֲלָמָא עֲלִוְהוֹן אֵיכָה עֲנַת מִדַּת דִּינָא וְכוּן אַמְרַת עַל
 סְגִיאוֹת חֻבָּאָה אֲשֶׁתְדוּר דִּי בְגוּתָא וּבְגִין בֵּן תַּתִּי יִתְבָּה בְּלַחֲזוֹרָאָה בְּגַבְר
 דְּמַכְתֵּשׁ סְגִירוֹ עַל בְּסָרְיָה דִּי בְּלַחֲזוֹרָיָה יִתִּיב וְקִרְתָּא תוֹת מְלִיא אוּכְלוּסִין
 וְעַמְמִין סְגִיאוֹן אֲתַרוּקִינַת מְנַהוֹן וְתוֹת דְּמָא כְּאַרְמְלָא וְהִיא מְתַרְבְּרָא

בעממא

ר ש י

א (א) איכה ישבה ברד. ירמיה כתב ספר קינות הוא המגילה אשר שרף יהויקים
 על האח אשר על האש (ירמיה ל"ו) והיו בו שלשה אלפ"א בית"א איכה
 ישנה איכה יעיב איכה יועם טוב הוסיף עליו אני הגבר שהוא שלש אלפ"א ביתות
 שנאמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה (שם) שלש כנגד שלש: ברד. גלמוד
 מיושבה: רבתי עם. יו"ד יתירה כמו רבת עם שהיה עמה רב. יש מדרשי אנדה
 הרבה ואני באתי לפרש לשון המקרא כמשמעו: היתה כאלמנה. ולא אלמנה ממש
 אלא

ב א ו ר

א (א) איכה, לדעת רד"ק שרשו איך והי"א נוספת, ולדעת קלח המלה מורכבת מן
 איך וכה. ולכן מלאנוס לפעמים עם כ"ף כסולס כמו איכה אוכל, והוראתה
 פעמים על תכונת הדבר, כמו איכה יעבדו טוים, או רק לתמיכה, או כמו אנה כמו
 לכו וראו איכה הוא (מלכים ז' ו'). ברד, שם נופל על זכר ונקבה (בראש"ט), ובאמת
 תואר הפעל הוא ולוחת לא ישחנה לא צמין ולא במספר. רבתי, הי"ד נוספת וכן
 שרתי ולכן הנינוס מלעיל, וטעם רבתי הראשון לשון רבוי, וסמני לשון גדולס. והנה
 הנינה אשר שמה טעם רביעי על דבר המפסיק פחות מטעם ז"ק על מלת עם, ע"כ
 דעתם בשעור הכתוב שמאמר רבתי עם מוסב על מה שלמעלה ממנו, ולא על מאמר
 היתה כאלמנה דל"כ זריך להיות המפסיק הגדול במלת העיר או דד, ושעור הכתוב
 לפ"ו ע"י ישיבתה דד היתה כאלמנה כי דרכן לשבת דד, ונספרות צללות המורה
 בנודע. או יאמר שמאמר רבתי עם מוסב על שתיים והיינה ללחות המקרא מקבילות כזכ -

איכה ישבה ברד, העיר רבתי — עם
 — — — — היתה כאלמנה — —
 — — — — רבתי בגוים היתה למס
 — — — — שרתי במדינות — —

הִיְתָה לָמָס : (ב) בָּכוּ תִבְכְּרוּ
 בְּלִילָה וְדַמְעַתָּה עַל לַחֲוֵה אֵינן
 לָהּ מִנְחָם מִכָּל־אֶהְבִּיתָ כָּל־
 רַעִיָה

שֶׁלַח מֹשֶׁה נְבִיא אֲזַנְדִין לְאַלְלָא ית אַרְעָא וְתָבוּ אֲזַנְדִיא וְאַפִּיקוּ שׁוּם
 בִּישׁ עַל אַרְעָא דִישְׂרָאֵל וְהָיָא לִילִיא תִשַׁע יוֹמִין בְּאֵב הוּהּ וְכֵד שְׁמַעוּ
 עֲמָא בֵית יִשְׂרָאֵל ית בְּשׁוּרְחָא בִישׁא הָדָא דְאִתְפְּשְׁרוּ עַל אַרְעָא
 דִישְׂרָאֵל נִמְלוּ עֲמָא ית קְלִיהוֹן וּבְכוּ בְלִילִיא הָהוּא מִן יַד תְּקוּף רִנְזָא
 דִּי בְהוֹן וְגַזַר לְמַהוּ בְּכוּ בְלִילִיא הָדָא לְדִרְיָהוֹן עַל חוּרְבַן בֵּית
 מִקְדָּשָׁא וְכֵדוּ אִתְאַמְר בְּנִבְוֵאָה לִרְמִיָהוּ בְּהָא רַבָּא לְמַהוּ
 חֲרִיבָא יְרוּשָׁלַם עַל יְדוּי דְנְבוּכַדְנֶצַר רִשְׁעָא אֵינן לֹא תִיבִין בְּתִיבְתָא
 מִן יְדַעְאֵל וְאוּכַח ית עֲמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל וְסָרִיבוּ לְקַבְלָא בְּמִימְרֵיהּ
 בְּכוּ עַאל נְבוּכַדְנֶצַר רִשְׁעָא וְצָרָא ית יְרוּשָׁלַם וּבֵית מִקְדָּשָׁא
 אֲוִקִיד בְּנוּרָא בְּתִשַׁע יוֹמִין בִּירְחָא דָּאָב וּבִיָּה בְּכִיָּהא כְּנִשְׁתָּא דִישְׂרָאֵל
 בְּכוּתָא וְדַמְעַתָּא זְלוּגַ עַל לִיסְתָּהָא וְלִית דִּי יִמְלִיל תְּנַחוּמִין
 עַל לְבָתָא מִן כָּל טַעוּתָא דִי רְחִימָא לְמִיזַל בְּתִרְיָהוֹן וּבְגִין כְּוִן

כ"ל

רש"י

אלא כחשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אללה : (ב) בכו תבכה. שתי
 בכיות על שני חורבנין : בלילה. שהמקדש נשרף בלילה דאמר מר לעת ערב הליטו
 בו את האור. ד"א בלילה לילה של בכיות מרגלים בחשעה באב גרמה להם. ד"א
 בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו צוכה עמו : ודמעתה על לחיה. מחוך שהיא

ב א ו ר

כאלמנה, ולא אלמנה משם אלא כחשה שהלך בעלה למדינת הים וגו' (מרש"י וגמרא) .
 ולפי ששמו נכון הוא מה שאמר כאלמנה, ולא לאלמנה, כי אז נשחת יופי המליצה .
 שהרי אלמנה אין ספק מן רצתי עם, רק כראוי היספ לשכולה, כי הוא החוזר על
 שאשה שמתו בנים, וכן הוא ע"פ משל החוזר על עיר שמתו יושביו, וש"ך
 שפיר מחתלה היספ רצתי עם (פי' רצת בנים) ועספ היספ לשכולה, ובכן אמר כאלמנה .
 כלומר שהיא עאבה מצעלה ונענבת מצניח כאלמנה עוובה ועאובה מצעלה. ובכן זאת .
 להם, לפי מה שכתבתי במ"בם שהקנינה הוזאת היספ על זמן היוקיים ויכניחו, נכון הוא
 מה שאמר למס, כי עדיין לא נחרכה העיר רק היספ חתת מעשלת ננוכדנצר עלך ככל .
 (ב) בלילה, מרוב זערה. אין לה תנוח לישן רק היא צוכיה חמיד אף בלילה ודמעתה

רַעִיָה בְגָדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ
 לְאֵיכָיִים: (ג) גַּלְתָּה יְהוּדָה
 מֵעֵנִי וּמִרֹב עֲבֹדָה הִיא יוֹשְׁבָה
 בְּנוֹיִם לֹא מִצָּאָה מְנוּחַ כָּל--

כָּל חֲבֵרָהּ אֲרִשְׁעוּ בָהּ
 אֶתְהַפְּיֹכוּ לְמַהוּ לָהּ
 לְבַעַלֵי דְבָבָיִן: (ג) גַּלְתָּה
 אֵינֶלּוּ בֵּית יְהוּדָה
 בְּגִלְוַתָּא עַל דְּהוּן מְעַנִּין
 יִתְמִין וְאַרְמְלוֹן וְעַל

רדפיה

סְנִיאוֹת פּוֹלְחָנָא דְהוּן מְפַלְחִין בְּאַחוּהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְאֻדְבְּנוּ לְהוּן וְלֹא
 קְרוּ חִירוּתָא לְעַבְדֵיהוֹן וְאַמְתַּתְהוֹן דְּהוּן מוֹרְעִית יִשְׂרָאֵל וּבְגִין כֵּן
 אִף אָנוּן אֲתַמְסְרוּ בְּיַד עַמְמִיָּא וּכְנִשְׁתָּא דְבֵית יְהוּדָה יִתְבָּא
 בְּנוֹ עַמְמִיָּא וְלֹא אִשְׁבָּחָא נִיחָא מִפּוֹלְחָנָא קִשְׂיָא דְשַׁעֲבִידוּ יִתְהַ

וכל

ר ש י

בוכה תמיד: כל רעיה. אוהבים: (ג) גלתה יהודה. מאלה: מעוני. מחמת
 עוני: ומרוב עבודה. שהכנידו עליהם כשדים: היא יושבה בנויים. ובמקום
 שגלתה וישבה הם לא מלאה מנוח: בין המצרים. שיש גובה מלאן ומלאן ואין
 מקום

ב א ו ר

תמיד על לחים ומעט התרגום (מסילוטרא נאכט) כמו שכתב רש"י. שכל הכוכב בלילה השומע
 קולו בוכה עמו, כי קול יללם בלילם יורד אל חדרי בטן, והוסיף המקום בכל זאת
 היא אין לה מנוח מכל אף מן אותם אשר היו אוהבים. בגדו, השורש סוס יאמר על
 המשקל בכרית חנרו. או שהכניסו לו לעשות עונש מה או לסיבות אוהבו, ולבו כל עמו,
 ומשורש סוז יאמר ג"כ בנד (מ"ין קי"ד, געוואנד) ולדעת הרמב"ם מתדבק במונן.
 דפינו שמתחפש ומתכסה נד חבירו לבלתי ראות את אשר עם לבנו, וכן יאמר לוטו
 (פערטוק:טעון) כלומר שכסה את הדבר ויפרש השמלה עליו. (ג) גלתה, זכר ונקבה כישראל
 ומצרים (הרמב"ם), ומעט מ"ס מעוני כעם בשבור, כמו מחמת אחיך יעקב וגו' כלומר
 מרוב העבודה בארץ זרך יהודה לגלות מאלה, ונס יתכן לפרש מעט מ"ס שעל סדר
 "חס הנבול שמתנו גרידס כלומר יהודה נסם ונרח מהעוני ומעבודה אשר הכנידו עליו
 הכשדים בארץ. יושבה, הכינון שהוא מבנין התנאי ובקשה (קאטמטיך) כי אם תפרש
 דעת המפרשים בבנין הנוור לא ידעתי מה מעט כל רודפיס השינוש בין המצרים כי
 בזה יאמר בפירוש שדיון לא ישנה בין הכשדים, ולכן נראה שער המקרא, יהודס
 מעוני ומרוב עבודה בקשה לשנת השקע בין הכשדים, אבל לא באה אל מקום המנוחה
 שזה כי כבר השינוש חויבים על הנבול מרם יכלה לנזא בארץ הכשדים, ויחכן
 שכוון המקום בזה על שנקשו מלכי ישראל לנשות במצרים ובאזור, וחיל מלך בכל המניפה
 מזה, כנראה מתוך ספרי הקודש. ומעט" לא מלאה, לא "השינוש כמו וואס לא מלאה
 דו וגו' (ויקרא כ"ס כ"ח), ומעט מנוח מקום המנוחה כמו שמינו ולא מלאה חיונה מנוח

וְכָל דַּמְתָּה רַדְיָה יְתָה : וְכָל דַּמְתָּה רַדְיָה יְתָה :
 אֲדַבְּקוּ יְתָה בְּדָ הָיָה : אֲדַבְּקוּ יְתָה בְּדָ הָיָה :
 מִתְּחַבְּאָה בֵּין הַחַוּמַיָּא : מִתְּחַבְּאָה בֵּין הַחַוּמַיָּא :
 וְאָעִיקוּ לָהּ : (ד) דְּרַכִּי בַל : וְאָעִיקוּ לָהּ : (ד) דְּרַכִּי בַל :
 זְמַן דְּהוּרָה יְרוּשָׁלַם : זְמַן דְּהוּרָה יְרוּשָׁלַם :
 מִתְּחַבְּנִיא סְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל : מִתְּחַבְּנִיא סְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל :
 דְּמִימְסָק לְיְרוּשָׁלַם : דְּמִימְסָק לְיְרוּשָׁלַם :
 לְאַתְחַזְּאָה קָדָם יְיָ תַלְתָּה : לְאַתְחַזְּאָה קָדָם יְיָ תַלְתָּה :
 וְיִמְנִין בְּשִׁטָּא וְעַל : וְיִמְנִין בְּשִׁטָּא וְעַל :

הוֹבִידוּן דִּישְׂרָאֵל אֵינְדִיאָת יְרוּשָׁלַם וְאֵתְעִבְדוּ שְׁבִילֵי צִיּוֹן : הוֹבִידוּן דִּישְׂרָאֵל אֵינְדִיאָת יְרוּשָׁלַם וְאֵתְעִבְדוּ שְׁבִילֵי צִיּוֹן :
 אַבְיִלוֹן מְדִלִית עֵאִיל פֶּה בְּזִמְן מוֹעֲדֵיָא כָּל תַּרְעָהָא צַדִּיין וְכַהֲנָהָא : אַבְיִלוֹן מְדִלִית עֵאִיל פֶּה בְּזִמְן מוֹעֲדֵיָא כָּל תַּרְעָהָא צַדִּיין וְכַהֲנָהָא :
 אֲנִיְהוּן עַל דִּי בְּשִׁילוֹ קוֹרְבְּנִיא בְּתוֹלְתָהָא סַפְדָּן עַל דִּי פִסְקוּ מִלְּפָק : אֲנִיְהוּן עַל דִּי בְּשִׁילוֹ קוֹרְבְּנִיא בְּתוֹלְתָהָא סַפְדָּן עַל דִּי פִסְקוּ מִלְּפָק :
 בְּחַמְשָׁא עֶשֶׂר יוֹמִין בְּאָב וּבִיזְמַן דְּכַפּוּרִיא דִּי הוּא בְּעֶסְרָא יוֹמִין בְּתִשְׁרִי : בְּחַמְשָׁא עֶשֶׂר יוֹמִין בְּאָב וּבִיזְמַן דְּכַפּוּרִיא דִּי הוּא בְּעֶסְרָא יוֹמִין בְּתִשְׁרִי :
 לְחִינְנָא בְּחִינוּגִין וְאִיתִי מְרִיר לְבָא לְחַדְרָא : (ה) הָיוּ הוּוּ מְעִיקָהָא : לְחִינְנָא בְּחִינוּגִין וְאִיתִי מְרִיר לְבָא לְחַדְרָא : (ה) הָיוּ הוּוּ מְעִיקָהָא :
 מִתְּמַנֵּן עֲלֵהָא לְרִישֵׁין וּבְעַלְיָ דְּבִבְהָא הוּוּ יִתְבִּין בְּשִׁלְוָה אַרוּם יְיָ תִּבְרַךְ : מִתְּמַנֵּן עֲלֵהָא לְרִישֵׁין וּבְעַלְיָ דְּבִבְהָא הוּוּ יִתְבִּין בְּשִׁלְוָה אַרוּם יְיָ תִּבְרַךְ :

ר ש י

מקום לזכר : המצרים • גזולים של שדה וכרם • ומדרש אגדה בין שבעה עשר בתמוז
 לתשעה באב : (ד) באי מועד • עולי רגלים : נוגות • לשון יגון ואין שורש בתוכה
 אלא הנמ"ל לזכר : (ה) שלו • יושבים בשלוה : הוגה • הדלויבה וכו' לשון יגון •
 כאלים

ב א ו ר

לכך רגל • המצרים • כנכון כיות שרשו מרז וכו' בלשון חז"ל דינא דבר מלרא וסעמו
 גזול וכן תרגם סתתרגם סכשדי בין תחומים • (ד) דרכי • דרך משמש זליו ובלני ורבים
 כמותו • ומעט מועד כמ"ק • או ימים טובים • ומעט אלות ע"ד משל חריבות ושואות
 וכן שוממין • שעריה • שבו לפנים מליאים אנשים ונפרסות צעת מועד • בענור שרוב
 התאספס יהד ויטיבתם והליכתם סיה בשער וגם מקום התאספס סיה שמה • וכנס עתה
 שוממין מצלי אדכ • ומעט כהניה נאנחיס לפי שתמו צאי מועד ואין להם לפחיות
 את נפסם כי סמה אפי כ' יאכלו • והצחלות מנערתות לפי סכן יולאות במחולות במוסד •
 בנות • שרשו ינה וכו' מנפעל וכראוי לכיות בחולם • ומעט וסיא מוסכ על ציון •
 סר לה • כמו מר לי מאוד (רות א') כלומר חבלים נפלו לס כמרס • או יכיס כפעס
 וסיא • כשתחלל על עמיה • תכיס כהסתכלות כואת מרס לס והבחרמות מחיים • (ה) היו
 צריה לראשי • תחת כי סיא ביתס לספך • כי סיא ירדה מעס מפס סד טנס עוליס
 סלכו צנני • ומאמר כי ה' סוגה וכו' כמו מאמר מוסנר • והסניכס הסכיס לזאת •
 שני

הוֹגָה עַל־רַב־פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ
 הִלְכּוּ שָׁבִי לִפְנֵי צָר׃ (ו) וַיֵּצֵא
 מִן־בֵּית־צִיּוֹן כָּל־הַדָּרָה הָיוּ
 שָׂרֵיהָ בְּאֵילִים לֹא־מִצְאוּ מְרֻעָה
 וַיִּלְכּוּ בְּלֹא־יָכֶחַ לִפְנֵי רוּדָף׃
 (ז) זָכְרָה יְרוּשָׁלַם יְמֵי עֲנִיָּה
 וּמְרוֹנֶיהָ כָּל־מַחְמְדֶיהָ אֲשֶׁר הָיוּ
 מִימֵי

סבת קרי

יָתָה עַל סְנִיאת מְרוֹדָהָ
 רַב־יָהּא אֵיזֶלוּ בְּשִׁבְתָּא
 קָדָם מַעֲיָקָהָ׃ (ו) וַיֵּצֵא
 וַנִּפְקוּ מִן פְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן
 כָּל וַיִּוְהָא הָיוּ רַב־רַבְנָהָ
 מִסְתַּחֲרוֹן עַל מִיָּלָא
 הִיבְמָא דְמִסְתַּחֲרוֹן אֵילֵיָא
 בְּמַדְבְּרָא וְלֹא אֲשַׁבְּחוּ
 אֲתֵר בְּשֵׁר לְמַרְעֵהוּ
 וְאֵזֶלוּ בְּתִשׁוֹת כּוּחָא
 וְלֹא תִוְרֵי לְהוֹן חֵילָא

לְמַעְרוֹק לְאַשְׁתִּזְבָּא קָדָם רְדִיף׃ (ז) זָכְרָה תוֹרַת דְּכִירָא יְרוּשָׁלַם יוֹמִין
 קְדָמָאִין דִּי תוֹרַת מְרוֹדָה בְּכַרְפִּיא וּבַפְּצִיחִין תְּקִיפִין וּמְרָה וְשִׁלְמָה בְּכָל
 עֲלָמָא

(ו) כאילים לא מצאו מרעה. כאילים אשר לא מצאו מרעה שאין להם כח לברוח
 שהחלם כחם ברעב: לפני רודף. כל רודף שבמקרא חסר וזה מלא שגרדפו רדיפה
 שלמה על כן יסר הסייע מלא רודפתי (בסליחות תענית חמישי מנהג אשכנזי)
 והכרה שנה גאולי (ישעיה ס"ג) שנת גאלי בזה חסר כתיב: (ז) זכרה ירושלים -
 בגלותה: ימי עניה. ימי חורבנה שהביאה לידי עוני: ומרוריה. הוא לשון ער
 כמו וירדתי על ההרים (שופטים י"ח) אריד בשחי וזהימה (תהלים נ"ה): כל
 מחמדיה

ב א ו ר

שְׁבִי, נַחֲסוּן הַבֵּיָה וְכוּף שֵׁם, כְּמוֹ אֵת הַשָּׂדֵה וְאֵת הַמַּלְקוֹחַ, אִם שְׂכּוֹף הוּאֹרַח הַסַּעַל
 וְלֹא נַחֲסַר הַבֵּיָה. (ו) כְּאֵילִים לֹא מִצְאוּ מְרֻעָה, וְכַשֵּׁה בְּזוֹרְחִים מִלִּפְנֵי רוּדָפָם לֹא
 יָסִיב זֶה בְּמְרוֹנֶה קֶלֶפּ כִּי אֵם לֹא־לֹא־וְכֹלִי כַח צַעֲבוֹר חוֹלֶשֶׁת הַרְעֵב, כִּן יִדְמֵה הַלֵּיכַת
 יִשְׂרָאֵל הַתְּחִלָּה בְּגִ' מַחְרָב וּמְרַעֵב וּמְחוֹסֵר כָּל לִפְנֵי הַכַּסְדִּים, וַיִּוְכּוּן הַמַּקּוּנִין
 לְשִׁמֵשׁ בְּאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן אֲשֶׁר יוֹסֵב גַּם עַל יִשְׂרָאֵל גַּם עַל הַאֵילִים, וְתִרְגְּמוּ בְּלִ"א כְּפִי
 הַעֲטִין. (ז) זָכְרָה, כָּלֵל הַמַּשָּׁךְ ג' הַמַּקְרָאוֹת הַבָּאִים כּוֹה, אֲמַר הַמַּקּוּנִין עַתָּה צִיּוֹ
 עֲנִיָּה וּמְרוֹדָה וּבְנִסּוֹל עַמָּה וְכוּ' וּזְכַרְתָּ יְרוּשָׁלַם הַיּוֹמִים שֶׁעָבְרוּ, וְכֵל הַעֲבוֹר אֲשֶׁר הָיוּ לָהּ
 בְּאוֹתָן הַיּוֹמִים, וּמַתְחַרְשֶׁת עַתָּה עַל הַמַּמְאִים שֶׁעַתָּה בְּנִחוּן לֵבֵה אֲשֶׁר עַל כֵּן לָגַדָה הַיּוֹמֵה
 וְכוּ' וּמַחְשׁוֹ לְשׁוֹן אַחֲוֹר, אֲבָל צִיּוֹ קָדָם בְּאוֹתָן הַיּוֹמִים שֶׁהָיָה מוֹמַחֶה בְּשׁוֹלִים כְּלוֹמַר
 זְדוּנִים מְפֹרְסָמַח לְכָל, אִז לֹא זָכְרָה הַתְּחִלָּה שֶׁתְּסוּבֵב לָהּ עִי' כֵּךְ, וְלִכּוֹן וְתִרְדַּת פְּלֹאִים
 וְכוּ' וְעַתָּה נַחְקוֹר עַל סְרַעֲי הַעֲנִיּוּם. יְמֵי עֲנִיָּה, הַטַּעַם צִיּוֹ עֲנִיָּה, וְכִּי בְּנִסּוֹל
 מוֹשַׁכָּה אַחֲרַת עַמָּה, וְעַטֵּס מְרוֹדִים לְרֹאצִ' הוּא לְשׁוֹן מְרַד, וְכִיּוֹתֵר נִכוּן כְּפִירֵשִׁי

עלמא וכל רינוגהא דהו
 לה מן ימין קרמאין
 ועל חובה נפל עמה
 בידוי הנבוכדנצר רשיעא
 ואעיק להון ולית דסייע
 לה חוהא מעיקיא דאולא
 בשכיתא חייכו על
 טובהא די פסק מבינהא :

מימי קדם בנפל עמה ביד-צור
 ואין עוזר לה ראוה צרים שחקו
 על-משבתה: (ח) חטא חטאה
 ירושלים על-בן לנידה היתה
 כל-מכבדיה הילולה ביר-ראו
 ערותה

(ח) חטא חובה רבא חבת ירושלים בגין בן במלמול תות כל עממא
 דהו מיקרון לה מלקדמין נהגו בה זילותא ארום חוון
 בדיקווא

ר ש י

סחמדיה . זוכרה כל טוב מחמדיה שמימי קדם : שחקו על משבתיה . שמתו על
 שביתת משוסה חנה חדשה ושבתה (הושע ב') . ומרש אנדה דורשו בלשון אחר שהיו
 שובתין בגולה כבבל בשבתות וימים טובים ושומטים בשביעות והיו הכבליים משחקים
 עליהם ואומרים שטים בארלכם לא שמעתם ועכשיו בגולה תשמעון . בארלכם לא
 שמרתם ועכשיו בגולה תשמרון : (ח) לנידה . לגולה לשון נע ונד (בראשית ד')
 אישמוב"ר

ב א ו ר

שפוא לשון לער כמו אריד בשיחי, ויסיב לפ"ו שני שרשים בענין אחד, כי כבר
 מלאנו בגורת נפ"י כמו וירדתי על הסרים . ראוה צרים, מוסב ג"כ למעלה, כלומר
 עתה בראותם שצרים כשקדים רואים את מפלתם והמס שמתים ושוחקים על זאת, ועמם כנוי
 נקבה של ראוב, מוסב על הנפילה שזכר כי כן דרך לש"ק לשמש בלשון נקבה תחת אשר
 ישחמם הלועז בסומסום (ייטרוק) כנודע . משבתיה, הנספרד משבת, והונח השורש
 הוב על הפסק הדבר ובפולו וכן תרגמו הכשדי חייכו על טובהא די פסק מבינהא .
 (ח) חטא חטאה, אמר המקוין אין ספק שחטא גדול חטאה אשר על כן לנידה היתה
 וכו' . לנידה, בעבור סיו"ד פירש"י לגולה לשון נע ונד, ורלכ"ע פי' מלשון מנוד ראש .
 והכינון כפשוטו לנדה דוב, והנה תחת הדגש, כי כן נראה מהפסך המקרא שאמר ללן
 שומאחם בשוליה וכו' כי ראו ערותם וכו' ועמם המשל כמו האשה אשר לא חלנע לכת
 בימי נדה דותה, תסיה לבו ולקלון עי"ז אף צעיני מכבדיה, כן ירושלים ע"י מומאח
 זדוניה שעשתה בסרסום רב הסבה מעמדה הרע באין עוזר ובאין מנחם לה, ועתה גם
 היא דהיונו ירושלים מכרת זאת ונאנחה על העבר, או יאמר שגם היא מוסב על הנדה
 שזכר כלומר גם הנידה זאת נאנחה עתה וכו' וכמו כן ירושלים, והעינין אחד . הילולה,
 עיניו בזיון וקלות, ושרשו זול והוא הפסך מן יקר בערך כמו שצינו, תוליא יקר מולל,
 ובא פס דגוש בזיון תמורת הנח כי הראוי הילולה ציירי הס"א . נאנחה, לשון נפעלה
 שושפיר"ר בלע"ז (הוא סופיר"ר זייסלפן בל"א, כלומר שהוא העבר מנסעל לנקבה נסתרת
 ולכן

עֲרוֹתָהּ גַם־הִיא נֶאֱמָרָה וְתִשָּׁב
 אַחֲזֹר: (ט) טִמְאַתָּה בְּשׁוֹלִיהָ
 לֹא זָכַרְתָּ אַחֲרִיתָהּ וְתִרְד
 פְּלָאִים אֵין מִנְחָם לָהּ רֵאֵה
 יְהוָה אֶת־עֵינָיו בְּיִהְיֶה אֹיֵב:
 (י) יָדוּ פֶרֶשׁ צָר עַל כָּל־מַחְמַדֶּיהָ
 בִּי

בְּדַקָּהא גְרַם הִיא
 מִתְאַנְחָה וְרִתִּיעַת
 לְאַחֲזֹרָה: (ט) טִמְאַתָּה
 סוֹאֲבוֹת דָּם רִחוּקָהא
 בְּשִׁיפוּלָהּא לֹא אִידְכִיֵּאת
 מִינָהּ וְלֹא תִהְיֶה עַל חוֹבָאָה
 וְלֹא דְכִירַת מַה דְעָתִיד
 לְמִיתִי עֲלֶהּא בְּסוּף יוֹמָא
 וְנִחְתַּת וְנִפְלַת וְהוּרָה

פְּרִישׁוֹן וְלִית דְּמַלְלִיל תְּנַחֲמוּמִין לָהּ חַוִּי יִי וְתַחֲיִי מִסְתַּכַּל אַרוֹם
 אֲתִרְבַּרְב עָלֵי בְּעִיל דְּבָבָא: (י) יָדוּ יִרְיָה אוֹשִׁיט נְבוּכַדְנֶצַּר רִשְׁעָא
 וְשַׁלַּף סִפְאָ וְקַטַּע כָּל רִיגוּנָה אַף בְּנִשְׁתָּא דִישְׂרָאֵל שְׂרִיזַת לִילְלָא

ארום

ר ש"י

איִשְׁמוּבִיר (בלע"ז 11): ערותה • קלונה: נאנחה. לשון כפעלה שושפיר"ר (בלע"ז 21) שמתו כי נאנחה אני הוא שם דבר שושפיריר"א (בלע"ז 21): (ט) טומאתה בשוליה - לשון גנאי הוא כלומר תטואותיה גלוין הרבה עשאתן בגלוי: לא זכרה אחריתה • כשהיו חוטאין לא נחמו לב מה שהיה אחריתם לפיכך ותרד פלאים ירודתה נפלאות פלאים הרבה שהכל פלאים; שאירע לה מה שלא אירע לכל עיר: (י) ידו פרש צר - עמום ומואב: על כל מהבדיה. ספרי תורות שנאמר בהם הנחמדים מזהב תהלים

ב א ו ר

ולכן כטו"ן בשו"א) שמתו כי נאנחה אני הוא שם דבר שושפיריר"א (ז"ל שושפיראנט בל"א חייב וייעלמנדט כלומר הבנוי לנקבה ולכן כטו"ן בקמץ) (מרש"י). והשב אחור, סניס (סראנ"ס), ויסיס כמו וססיב וסדומס לו וסס ה' אלסיך את שנתך, או יפרש שבוט עומד וסירושו שהיא הסומעסה לאחור מחרפת מכנדיס, אמנס הרי"א יחייא פרשכו לשון חשוכה, ונראס עוד שבוט מניין התנאי, וכדמחורנס בל"א. (ט) פלאים, תואר שפעל ירודס, מלשון וספלא ה' את מכותך שהיחס ירודתה למעלה מן הסרגל - ראה ה' את עניי, אחר שאין ענחס באנסיס ראה אתה ה', כי סאויב סגדיל כלומר בכל יום ויום בעת החורבן יתרבה ונסף אחרים על סונאי, או יתכן שפעל סגדיל מוסב על עניי, כלומר ראה ה' את עניי אשר אויב סכשדים סגדילסו, וסמר המקונן בלשון מדבר בעדו, או שבוט מדבר בשם עמו. או שבוט מקונן על עמו כעל עממו, או ספסי שבוט ככלל

בלרת
 1) איִשְׁמוּבִיר בלע"ז, Esmouvoir : Emouvoir (ויך חין מוכר הצר כמחשבתן) •
 2) שושפיר"ר בלע"ז, Sospierer : sospierar soupierer (איט) •
 3) שושפיריר"א בלע"ז, Soupirant : Sospirans (ויילענער, חייבס וייעלענרע) •

אָרום חוֹת עַמּוּיִן נִבְרָאִין
 עָלוּ לְבֵית מִקְדָּשְׁךָ דִּי
 פְּקָדִית עַל יְדוּי דְּמִשְׁחָה
 נְבִיאָה עַל עַמּוּן וּמוֹאֵב
 דְּלֵא יִדְבּוּן לְמִעוּל
 בְּקַהֲלֵא דִּי לָךְ : (יא) כֹּל
 כֹּל עַמָּה דִירוּשָׁלַם
 אֲנִיחֵן מִפְּנֵא וְחַבְעוּן
 לְחַמָּא לְמִיבֵל יִהְיוּ
 רִגְוִיָהוֹן בְּסַעֲדֵי לְחַמָּא

כִּי־רָאִתָּה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשְׁךָ
 אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא־יָבֹאוּ בְּקַהֲלֵךְ
 לָךְ : (יא) כֹּל־עַמָּה נְאֻנְחִים
 מִבְּקָשִׁים לָחֶם נִתְּנוּ מִחַמּוּדֵיהֶם
 בְּאֵבֶל לְהָשִׁיב נַפְשׁ רְאֵה יְהוָה
 וְהִבְטַחְתָּ כִּי תִיטִי וְזִלְלָה :
 (יב) לֹא אֵלֶיכֶם כָּל־עַבְרֵי דְרָךְ

יתירו' למ' ד' זעירא הביטו

לְקִימָא נַפְשׁ חַזוּ יי וְתִהְיִי מִסְתַּפֵּל אָרום תְּוִיטִי גְרַגְרִנְתָּא : (יב) לֹא
 אֲשַׁבְּעִית לְבוֹן בְּלֵ דְעַבְרִין בְּאוֹרְחָא זִורוּ הֲבָא אִיסְתַּפְּלוּ וְחוּזוּ אִין

איה

רש"י

(תהלים י"ט) הכל נפשו לבזו כסף וזהב והם נפנים על ספרי תורה כדי לשורפם לפי שכתוב בהם לא יבא עמוני וזומר : אשר צויתך לא יבאו בקהל לך . חלו עמון ומואב : (יב) לא אליכם . לא תהא כזרה הזאת עוד על טוברי דה אמרו

חכמים

ב א ו ר

בָּרַחַת עַמּוּ . (י) כִּי רִאחָה , סַרְבַּנְע' וְסַרְי' עֲרַמְתָּה דַחְקוּ לְפָרַח מֵלֵת כִּי סַח' וּסְכּוּן שַׁבָּל לְמַת דַּכְרֵכוּ לְפַעֲמִים , וְעַסַּס סַסְנַשְׁךָ , לְפִי שֹׁכֵר עַחְמָדִים זִכֵּר מִמְקַדְּשׁ שְׂכֹר סַחְשַׁד מְכוּלָּס וְגַם נֹאמֵר שִׁמְקַרָּא מְסוּרָּס הוּא וְסַרְיָא רַחֲתָה כִּי גוֹיִם וְגו' . גוֹיִם , סַס עַמּוֹן וּמוֹאֵב כְּמוֹ שִׁנְאֵמֵר לֹא יִבֵּא עַמּוּנִי וּמוֹאֲבִי וְגו' וְשִׁינ' מוֹכַב בְּמִ'סַּס . צוֹיחָה־סַס'א נּוֹסַפֵּת וְעַסַּס לָךְ , עַל סַסַּס בִּ'הַ כַּדְכָּחִיב לֹא יִבֹּא וְכו' נְקַהֲלֵ ס' . לוֹ יֹאמֵר שְׂסַס'א עַל גּוֹיִתָּה כְּנוּי לְקַבְּבָה אֲף שְׂסִיב רַפְּהַ כִּי כֵן מֵלִינוּ וּיִקְרָא לֵס נּוֹבַח בְּסִ'א רַפּוּיָה וְעַסַּס לָךְ עַל סַסַּס . (יא) כֹּל עֲבָה , יִקּוּן שְׂסַחְמָדִים בִּיד עַמּוֹן וּמוֹאֲבִי וְבִיד עַמָּה אִין כֹּל לִסְחִיזָת נַפְשָׁה , רַק מַרְעַב וּמְחוּסֵר רוּחִים לִיתָן כֹּל מַחְמָדִים בְּזוּכֵּל . זוּלָּלָה , תַּרְנוּמָא גְרַגְרִנְתָּא וְכֵן סִי' סַרְבַּנְע' מַלְשׁוֹן זוּלָּל וְסוּבָּל . וְסוּיִתֵּר נִכּוּן שְׂכֹרָא לְשׁוֹן זִלְתָּ וְכוּיִן כְּמוֹ סוּיִלֵּב דְּלַעִיל , וְאַסְפֵּר שְׂכוּן סַמְשׁוּרָּא לְשַׁחֵי סַכוּוּנָת סַלְלוּ יִתֵּד מַח סַשִּׁין בִּידֵינוּ לְחַכְּסַ יִתֵּד נִכְ בְּלִ'א . (יב) לֹא אֵלֶיכֶם , לֹא תִהְיִי כְּזֵרָה כּוֹזֵת עוֹד (גַּמְרָא וְרַשִׁי וְרַבִּנְע') , וְכַח עוֹד בַּעַס יִ'א שְׂכֹרָא לְשׁוֹן אֵלֵה , וְכֵן נֹרַחַ דַּעַת סַתְּרָנוּס שְׂכַחַת אֲשַׁבְּעִית לְכוּן זַנּוּ וְיִתְכֵן שְׂסַעַמּוֹ לֹא סִינַע אֵלֶיכֶם . כְּלוּמַר אַחַס עוֹבְרֵי דְרָךְ מְנוּי אֵל נוּי וְעַמְמַלְכַּס לְמַמְלַכַּס . אֲשֶׁר רַחֲתַס סַרְבַּס מְקוּרוֹת סַנְאוּת לַעֲלוּס , אֲבַל כּוֹזֵת אֲשֶׁר אִירַע לִי לֹא רַחֲתַס עוֹד , כִּי סִינְסוּ וְרַאוּ וְגו' . עוֹלָל , נַעֲשֵׂב לִי (רַשִׁי) , כּוֹנְחָתוּ לְסוּרוֹת שְׂכֹרָא מַחְכּוּמַת (פַּחְסִיָּד) וְכוּא מְנַיִן סַכְכַּד שֵׁלָּא נּוֹכֵר פּוֹעֲלוּ , כִּי אַס סִיֵּס מַחְכּוּמַת (אֲחַסְטִין) זַרִּיךְ

הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם-יֵישׁ מִכָּאוֹב
 כְּמִכְּאֹבִי אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר
 הוֹגְדָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפָּו :
 (יג) מִמָּרוֹם שָׁלַח אֱשׁוֹר בְּכַרְבִּי
 וַיִּרְדְּנָה פָרֶשׁ רִשְׁתִּי לְהַגְלִי
 הַשִּׁיבֵנִי אֲחֹזֵר נִתְּנָנִי שְׁמִמָּה
 כָּל-הַיּוֹם דּוֹהָ : (יד) נִשְׁקַד
 עַל פְּשָׁעַי בִּידוֹ יִשְׁתַּרְגְּנוּ עָלַי

אֵת בִּיבֵא כְּבִיבֵי
 אִי־תִקְרָה לִי דְחַבְרַי יְיָתִי
 בְּיוֹם תִּקְרָה רִגְוִיָה :
 (יג) מִמָּרוֹם מִן שְׁמַיָא
 יִשְׁלַח אֲשֶׁתָא בְּכַרְבִּי
 תִּקְרִינִי וּכְבֵּשׁ יִתְהוֹן פָּרֶשׁ
 מִצְדָּתָא לְהַגְלִי אֲרִתְעִנִי
 קָדָם בְּעָלִי דְכָבִי יְהִיבֵנִי
 לְמַתְוִי צַדִּיקָא כָּל יוֹמָא
 מִרְחֻקָא וְחַלִּישָׁא :
 (יד) נִשְׁקַד אֲתִיִּקְרָה נִיר
 מִרְדֵי בִידֵיהּ אֲתִבְשׂוּ

על

בְּשִׁיבִשׁוֹן דְּגוֹפְנָא סְלָקוּ

על

ר ש"י

הכמים מכאן לקובלנא מן התורה ראו מה עשה לי הביטו וראו וגומר : אשר עולל -
 אשר נעשה לי : אשר הוגה ה' . אותי : ביום חרון אפיו . גם זה לשון יגון :
 (יג) וירדנה . וירד אותה ויסגר על ידי רדוי ויטורין לכך הו"ן הגוסה
 לפתרה בלשון יחידי כמו יעשה (מלאכי ב') יכרסמה (תהלים פ') ירעה (סס)
 שהעלם לשון נקבה כמו דאת אומר העלמות היבשות (יחזקאל ל"ז) שבר כל אחת ואחת .
 ד"א וירדנה כמו וירדו אל כפיו (שופטים י"ד) הריק את המוח גורר ורודה המוח
 מתוכו : (יד) נשקד עול פשעי בידו . אין לתיבס זו דמיון במקרא ובלשון ארמי
 של

ב א ו ר

לְרִיד לַסּוּת הַלַּמָּד בְּזִירֵי . (יג) מִמָּרוֹם , כְּלוֹמֵר הַקִּיפִנִי בְּרֵעוֹת מִכֵּל זֶדֶי כִי מִמְעַלָּה
 שִׁלַּח אֶשׁ בְּעִמְמוֹתַי , וּמִתַּחַת פָּרֶשׁ רִשְׁתִּי שִׁלַּח אוֹכֵל לְבָרוּחַ , וְעִי' נִתְּנִי שׁוֹמֵמָה כֹּל הַיּוֹם
 כְּלוֹמֵר חֲמִיד . וַיִּרְדְּנָה , שֶׁכֵּן מֵל הַאֵשׁ כִּי יִמְלֵא בִלְשׁוֹן זָכַר וְנוֹ' וְעִמְמוֹ כִּמוֹ לֹא תִרְדְּנֵי
 בַּפֶּרֶךְ (סַרְבָּט'ט) , וְעַסֵּס כְּנוֹי הַקִּנְקֵה עַל כֹּל אַחַת מִכְּעִלְמוֹת , כִּי עַמֵּס עַל הַרְבֵּוּ לְשׁוֹן
 נִקְבֵּה הִיא . שׁוֹמְמָה כְּאֵדֵס הַמִּשְׁתַּמֵּס מִבְּלִי דַעַת מֵהַ יַעֲשֶׂה , וְהוּא לְשׁוֹן רִיקוֹת דְּסִינֵי
 מִמְּשַׁבְּחוֹ וְרִעִיּוֹ , (בַּעֲטִירֻט , בַּעֲטִיבֵט , פֶּטְרוֹוִיפֶטֶט) , וְעַסֵּס דּוֹס לְשׁוֹן חוֹלִי וּבִפְלַת
 יִסְרוּן . (יד) נִשְׁקַד , אִין לוֹ רִיעַ בַּמִּקְרָא וּפְתָרוֹנוֹ לְפִי מִקּוֹמוֹ נִחְסָר וּנְחַקֶּסֶר , וְכֵן
 בִּלְשׁוֹן חוֹלֵל כְּלָבָה בַּסְּקָלָה וְגִידָס בַּסְּרַכָּה מִקְרָה , וְרִשִׁי כִתְבַּת נִשְׁקַד פְּאִינְסֶר בִּלְעִי נִקְוִידִים
 וּסְוִימִינִים הִיוּ וְנוֹ' יִשְׁתַּרְגְּנוּ עִשְׂו קְלִיעוֹת קְלִיעוֹת , מִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנֵה אִין מִסְרִינוֹ אַתְּ הַמְּסוֹת
 מְכִל , וְלִדְתָה הַרְבֵּבֶשׁ וְשֶׁאֵר מִפְּרָשִׁים עִינֵו נִחְסָר כִּמוֹ בְּשִׁין יִמְנִיה וַיִּתְכַּן לְפִי' לִמְרָה
 שְׂעוֹר הַמִּקְרָא כִּךְ פֶּסֶס עוֹל הוּא כִּמוֹ עוֹלוֹת כִּי כֵן כְּאִמֵר עוֹלָל וְיוֹקֵק , גַּם עוֹל יִמִּיס עַל קִסְטָה
 בִּימִיס

עַל-צוֹאֲרֵי הַכְּשִׁירָה כַּחַי נִתְּנֵנִי
 אֲדָנִי בִידֵי לֹא-אוֹבֵל קוֹם :
 (טו) סִלָּה כָּל-אֲבִירֵי אֲדָנִי
 בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשֹׁכֵר

עַל צוֹרֵי אֲתָקֵל חִילִי
 כְּסֹר יִי יְתִי בִידוֹי מִן
 דְּלִית יָכִיל אֲנָא לְמִיקָם :
 (טו) סִלָּה כָּבֵשׁ כָּל תְּקִיפֵי
 יִי בִינֵי אֲרַע זְמַן עָלַי
 לְתַבְרָא חִיל עוֹלָמִי וְעָלוּ

בחורי

רש"י

עממיא

על פסיקתא קורין לדרבן מסקרה מלמד הבקר (שופטים ג') ואומר אני נשקר
 סווינעריק"ט בלע"ז 12) נקודים מנומרים ומסומנים היו פשעי זידו של הקדוש ברוך
 הוא לזכרון לא נשכח מניינם ותשלומיהם: ישתרגו. נעשו קליעות קליעות ועלו על
 צוארי לשון משכה אין מסרגין את המטות (במסכת מועד קטן): (טו) סלה. רמס
 ורפס לשון סולו סולו המסילה (ישעיה ס"ב): קרא עלי בועד. יעידות גייסות
 לבה עלי ורבותינו דרשו מה שדרשו תמוז דהוא שחא מלויי מליוה של שנה שנייה
 ללאתם ממלריס לכך אירע חזרתן של מרגלים ליל תשעה באב שעליה הוקבעה בכייתן
 לזרות

ב א ו ר

בימים, ופעם ישחרנו מלשון ונכנס שלשה שריגים, ושעורו עוללות פשעי תמיד הם זידו עד
 אשר הנשילו והגדילו והשריגים נאחו זה בזה ועלו על צוארי כדרך הנפנים לאחו ולעלות
 בעץ גבוה למעלה. ובתרגומום כלככו ע"פ העצם אשר שמענו מפי הגניד השריג מו"ה דוד
 פרידמאדער נר"ו ואשר אמר. שפעם טול כחשמעו דרבן, ויאמר ככתוב, כי פול פשעו שמונת
 על צוארו אף שהוא עך יבש הכס זידו של הקב"ה הפשוסה לשום עליו העול הזה, היה למקל
 שקד לליך מהר והשריגים והענפים הסתבכו זה בזה בעלוהם סביב לצוארו, עד שאי אפשר
 לו בשום פנים להסיר העול הזה מעל צוארו רק כאלו היה עש תמיד, וזה מעם אצרו אשר לא
 אוכל קום. בירי לא אוכל קום, הוקשה למפרשים מעם הסמוך בלתי נסמך, ולכן כתב
 הרב"ג ענחשר אחר מלת זירי אשר וכו', אמנם הנכון כי הוא מיוסי המלי"ס בל"ע לחצר יחד
 ב' או ג' מלות שהם חלקי מאזר אחד ולעשותם לשם אחד, דהיינו לסימן הענין אשר
 הוא מורה עליו, כמו ואדירי כל חפני בס, וכן הענין פה המאמר לא אוכל קום נעשה
 לשם אחד בבחינת ענינו שהוא אחד, ונסמך א"כ עליו זירי ביחס הסמטרופה, וכאלי
 יאמר בל"א (מין דיה הקרע דעם ייבם ויירמר חויפקוונעמס), ומעתיקים אחרים שלחו
 יריהם בפסוק הזה על לא דבר. (טו) סלה, רמס ורפס לשון סולו המסילה (רש"י).
 קרא עלי בועד, י"ט, ושעור המקרא כך, כל כך היו שמחים בשבירת בחורי.
 כאילו גז דרך וכו' לומר כאלו היה דם בחורי הכהנים, דם עננים בנת אשר דרכם
 נעטת או הידד הידד בשעת הדריכה ולשמות וכבר מלאנו זה המשל (בישעיה ס"ג) מורה
 דרכתי

1) סווינעריק"ט בלע"ז, Pointirant: Ils sont pointés, וזה זכר וייס סוקטטן
 בשליהבשט) pointer: pointir (פונקטירטן, וייס איינקטן פוסיטונגן ווערקלינגט).

בְּחֲרֵי גַת דְּרַךְ אֲדֹנָי לְבַתּוֹלַת
 בַּת־יְהוּדָה : (טז) עַל־אֱלֹהִים אֲנִי
 בּוֹכִיהַ עֵינָי וְעֵינֵי יְרֵדָה מִיּוֹם
 כִּי־רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מְשִׁיב
 נַפְשִׁי דָּעוּ בְנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר
 אוֹיֵב : (יז) פְּרֹשָׁה צִיּוֹן בְּיַד־יְהוָה

עַמִּמָּא עַל גִּזְרֵת מִימְרָא
 דִּי וְסֵאִיבוּ בְּחֻלְתָּא
 דְּבֵירַת יְהוּדָה דִּי הוּוּ
 דְּמַהוֹן דְּבַתּוֹלְתָּהוֹן מִתְּשֵׁר
 בִּיד בְּחַמַר מִן מְעַצְרָתָא
 בְּעִינֵן דְּגַבַר מְבַעֲיַמִּית
 עַנְבִּין חַמַר עֵינְבוּהֵי
 שְׂדֵינִי : (טז) עַל עַל מַפְלֵיא
 דְּאֶתְרִטְשׁוּ וְעַל נְשִׂיא

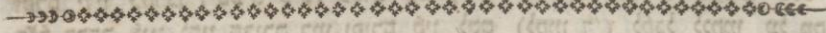
מְעַדִּיתָא דְּאֶתְבְּקְעוּ כְּרַסִּיהוֹן אָמַרְתּוּ כְּנִישְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל אֲנָא בְּכִיָּא
 וְחֲרִין עֵינֵי וְלִגִּין דְּמַעְתָּא חִיד מְבוּעֵיָא דְּמִיא אַרוּם אֶתְרַחַק
 מִינֵי מְנַחֵם דְּמַקּוּם יְתִי וּמְלִיל תְּנַחֲמוּן עַל נַפְשִׁי הוּוּ בְּנֵי
 צְדִיין אַרוּם אֶתְגַּבַר עֲלֵיהוֹן בְּעִיל דְּבָבָא : (יז) פְּרֹשָׁה פְּרַסַת צִיּוֹן

יֵרֵדָה

רש"י

לדורות : גת דרך - לשון הריגה כמו פורה דרכתי לבדי (ישעיה ס"ג) כוונת
 ענבים להוליא יכס כך רמס הנשים להוליא דמס : (טז) עיני עיני כוונת המיד
 עיני ירדה מים כפל הלשון מלמד שאין הפוגות : (יז) פרשה ציון בידיה כמו

ופרש

ב א ו ר

דרכתי לבדי, ומטעם לשזור, בעבור שזירת צחורי, לבתולת, סמוכה אל גת ונת
 יהודה כל השבע או כל העם, והכחולס ירושלים (סרצ"ט) ולמ"ד לבתולת היא
 למ"ד הסכלית, ולדעת התרנים הכשדיי ורש"י, אשר אמרו שמוסב הדריכה על הריגת
 הכחולות לא ידעתי לפרש הוראות כלמ"ד הזאת, כי לא מצינו פעל דריכה עם כלמ"ד.
 (טז) על אלה, על כי רחק ממני מנחם, ואפשר שטעם על אלה מוסב למעלה ולמטה,
 כי ענין רחק ממני מנחם הוא מה שקנן כבר בעקרא הקודם, שחס שמוסב לאידו כניוס
 מועד. יורדה, פעל ירד בקל עומד ואומר ע"ד משל על רבוי הדמעות כאלו העין
 עלמו כמס ויורד לחון, וזול כמים, ועין לשון נקדה היא על הרוב. היו בני שוממים,
 כבר ספר זאת כמה פעמים ולכן הכראה שמוסב למעלה, אני בזוכה על כי רחק ממני
 מנחם צטת שהיו בני שוממים אחר כי גבר אויב, וכן מתורנס צל"א, ויתכן עוד לפרש
 מה שאמר רחק ממני מנחם אין פרושו בשעה תפלתו, כי גם זאת כבר קנן, אבל
 פרושו שרחק ממנו כל מאומה אשר בו תתנחם נפשו לאמור הסי נא זאת נחמתי בעיני,
 רק הכל לוקח ממנו וזמם יתחם? והוסיף עוד לקונן, אם תתנחם בבני לאמור כללם
 אחים והמס יקחו את נקמתי, הלא המס שוממים ע"י הכשדים וע"י כך אבדה תקותי
 לבמרי, והכונת יבחר. (יז) פרשה ציון בידיה, צי"ן שמאלית ואלו כחז ידיה כחס

אֵין מִנַּחֵם לָהּ צוּה יְהוָה לִיעֲקֹב
 סְבִיבֵי צָרֵי הַיְתָה יְרוּשָׁלַם
 לְנֶדָה בֵּינֵיהֶם: (י"ח) צְדִיק הוּא
 יְהוָה כִּי־פִיהוּ מְרִיתִי שְׁמַעוּ־
 נָא כָל־עַמִּים וְרֵאוּ מַכְאֲבֵי
 הָעַמִּים קרי בתולתי

יֵדֵהָ מִן עֲקָתָא הִיכְמָא
 דְּמִפְרָסָא אֶתְהָא עַל
 מִתְבְּרָא פְּגִינָת וְלִירַת
 דְּמִלִּיל תְּנַחֲוּמִין עַל לְפָה
 פְּקִיד יי לְבִית יַעֲקֹב
 פִּיקוּדֵיָא וְאוּרִייתָא לְמַנְטֵר
 וְהִינוּן עֲבְרוּ עַל גְּזִירַת
 מִימְרִיהָ בְּגִין בְּן אֶסְתַּחֲרוּ

חֲזוּר חֲזוּר לִיעֲקֹב מְעִיקוּהִי הוּת יְרוּשָׁלַם דְּמִיָּא לְאַתְתָּא מִרְחָקָא בֵּינֵיהוּן:
 (י"ח) צְדִיק אָמַר יי בְּמִימְרֵיהָ לְעָמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּלֹא יַעֲיִבַר קְמָלִין בְּחֶרְבָּא
 בְּאַרְעָהוּן אֲזַל יֵאשְׁיָהוּ מְלָכָא שְׁלַף מִיַּפְּאָא עַל פְּרַעְיָה חֲגִירָא בְּבִקְעַת
 מְגִדוּ מַה דְּלֹא אֶתְפַּקֵּד וְלֹא תִבַע אֲוִלְפִין מִן קֶדֶם יי בְּגִין בְּן רְגִמּוּ רְגִמֵּיָא
 גִּירִין לְמִלְכָּא יֵאשְׁיָהוּ וּמִית תַּמָּן עַד דְּלֹא נִפְקַת גְּשַׁמְתִּיהָ הָוּרָה רְחִישׁ
 בְּסַפּוּתִיהָ וְכֵן אָמַר זְכָאִי הוּא יי אַרוּם עַל מִימְרֵיהָ עֲבָרִית שְׁמַעוּ בְּעֵין כָּל
 עַמֵּיָא הַסְפִּידָא דְאַסְפִּיד יִרְמִיָהוּ עַל יֵאשְׁיָהוּ וְחֲזוּ כִיבֵי דִי עֲרַעְנֵי בְּהַר

מותר (י"ח) רש"י

ופרש ידיו בקרבו (ישעיה כ"ה) כאלם המולך ידיו מוליכם ומביאם ומלטער בהם
 ד"א פרשה ליון לשון שזירה כמו ופורש אין להם (לקמן ד') לבלל לנחמו על מתו
 כך חזרו מנחם. ובלשון משנה פרוסות קיימות (ברכות ל"ז) ומשמעו כאלם המלטער
 שחובק את ידיו ומחברם. תוספות מלאחי: צוה ה' ליעקב סביביו צריו. וזה
 על יעקב שהיו רציו סביביו אף כשגלו לבלל ולשזור הגלם סתריב את אויביהם עמו
 ומאז והושיבם אלליהם והם מקתרים אותם כמו שאמרו במסכת קדושין הומניא
 איכה

ב א ו ר

בְּלִי צִיָּת סִיחֵי אֲוִמַר שְׂהוּא לְשׁוֹן שְׂהוּחַ , כְּמוּ יִפְרוּשׁ כְּסִיּוּ , עַכְשָׁיו כְּשִׂהוּא כְּתוּב בְּצִיָּת
 אִינּוּ כִי אִם לְשׁוֹן שְׂבִירָה , כְּאִדְם הַחֹבֵק יְדֵיּוֹ וּמַחְבֵּרֵם מְרֻב זְעַר וַיִּנּוּן , וְכֵן הִדְפַת
 כּוֹחֵם מַחֵם שְׁלֹאחֲרֵיּוֹ , כִּי אִם כִּיחֵם כּוֹנְחָם עַל שְׁמִיחַת כְּפִים בְּעִזּוֹר הַעוֹר , הִיט אֲוִמַר ,
 אִין עוֹזֵר לֵם , אֲבַל כְּשִׂהוּא מְכוּון עַל חֲכוֹק יְדִים , שְׂהוּא לְבַד מַחֲמַת זְעַר , יִסֵּם אֲוִמַר
 אִין מַנַּחֵם לֵה . צוּה ה' , מוֹשֵׁךְ אַחַר עַמּוֹ זֹה וְזֹה לְסִיּוֹת יְרוּשָׁלַם לִיגֵדָה וּכְדַמְתוּרְגַם .
 (י"ח) שְׁמַעוּ , הַלְדִיקָה עֲלֵיהֶם הַדִּין וְאִמְרָה אֲתֵם : שְׁמַעוּ נָא כִי מְרו אֲרִיתִי ,
 שְׂבַעְעוּי לְקִיתִי כִי רָאוּ מַכְאֲבֵי , בְּתוֹלְתֵי וּבְחֹרֵי הִלְכוּ בְּשַׁבִּי , וּמֵאֲזַר הִלְכוּ בְּשַׁבִּי הוּא
 מאמר

בְּתוֹלְתַי וּבְחֹרֵי הַלְכוֹ בְּשֹׁבֵי :
 (יט) קָרָאתִי לְמֵאֵהָבֵי הַמָּוֶה
 רְמוֹנֵי בְּהַנִּי וּזְקֵנֵי פְעִיר גּוֹעֵו
 כִּי־בִקְשׁוּ אֶכְל לָמוּ וַיִּשְׁיבוּ אֶת־
 נַפְשָׁם : (כ) רֵאָה יְהוָה כִּי־צָר־
 לִי מַעֲי חֲמַרְמְרוּ נְהַפְךָ לְבִי
 בְּקַרְבִּי כִי מָרוּ מְרִיתִי מִחוּץ
 שכלה

מזותיה בתולותי ורבני
 אלו בשביתא: (יט) קראתי
 אמרת ירושלים בד
 איתמסרת בידוי
 דנבוכדנצר קריתני
 למרחמי בני עממיא
 דקיימיה עמון קיים די
 יסייעוני ואנון חכימו מיני
 ואחחפכו לחבלא יתי
 הינון דעלו ובנו ברבומין
 על ירושלים בהני וסבי

בגו קרמא אחנגידו ארום תבעו סעיד לחמא להון למיכל ויקיימו ית
 בפשהון: (כ) ראה חוי יי ארום אעיק לי בגין בן מעי ארגרו איתתפך
 לבבי בגוה ארום מעבר עברית על גזירת מימרא דיי ומן בגלל חבי מן

ברא

רש"י

איכה צבבל כולה דעמונאי: לנדה. לריחוק לבז: (יט) קראתי למאהבי. לאותם
 שמראים עלמם כלאהבים: המה רמוני. כגון בני ישמעאל שהיו יולאים לקראת
 הגולים כשהיו השבאים מוליכים אותם דרך עליהם ומראים את עלמם כאלו מרחמים
 עליהם והיו מויליין להם מיני מלוחים ונודות נפוחים כסבורים שהוא יין ואוכלים
 ולמאים ורולים לשחור וכשמתיך הנוד בשינוי היתה הרוח נכנסת במעיו והוא מת
 והוא שאמר הכתוב ציטר צטרב תלינו (ישעיה כ"ח) וגומר לקראת למא שהיו מים
 יושבי ארץ חומא בלחמו קדמו נודד: וישיבו את נפשם. כדי שישבו את נפשם:
 (כ) חמרמרו. כוונו ויש לשון זה בלשון משנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה:
 בבית

באור

מאמר הכעסה לשם תואר, ולכן נחסר מלת אשר. (יט) קראתי למאהבי, כלומר אם
 אקרא למאהבי לעורני? הנה סטה רמוני, ואינם אהבי, רק בגדו בי ובלתי נעשו
 לי לאויבים, או האקרא לכהני, או לזקני שיושיעוני? הלא המה לא יכלו לעזר את
 עמם כי נועו מרעב, ואיך יעזרו אותי ולכן אמר צמקרא השני. (כ) ראה, אתה ה'
 שושעני כי נר לי מאוד, כי מחוץ שכלם חרצ וגו' וראויה אנכי שהשוב ותרחם עלי כי כבר
 נתחמרתני כל עוני כל כך, עד שמעי חמרמרו, ולבי נספך צעבור חסאתי ופשעי אשר.
 מריתי סי' ה', ויחיה לפי זה מעי חמרמרו וגו' עד מריתי כמו מאמר מוסנר. חמרמרו,
 כוונו ויש בלשון משנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה (רש"י). בבית כמות, חרצ הכשדים
 משכלת

בְּרֵא תִכְלִית חֲרָבָא וּמִלְגִּיז
 חֲרִיבָה בְּפָנָא בְּמִלְאֲכָא
 מִחֲבִלָּא דִּי מִמֶּנּוּן עַל
 מוֹתָא: (כא) שִׁמְעוּ שִׁמְעוּ
 אֹמְרֵי אָרוּם מִתְאַנְחָא
 אֲנָא וְלִית דְּמִנְחָם לִי כֹל
 בְּעַלֵּי דְבָבֵי שִׁמְעוּ בִישְׁתָּא
 דִּי מִשַׁח עֲלֵי בְּדַחוּ אָרוּם
 אַתָּה הוּא יְיָ דְעַבְדָּתָּ
 אֵייתִיתָא עֲלֵי יוֹם
 פּוֹרְעֵנוּתָא עֲרֵעִיתָא עֲלֵי

שִׁכְלָה־חֲרִיב בְּבֵית בְּמוֹת: (כא)
 שִׁמְעוּ כִּי נִאֲנַחְהָ אֲנִי אֵין
 מִנְחָם לִי כֹל־אֵיבֵי שִׁמְעוּ רַעְתִּי
 שִׁשׂוּ כִּי אַתְּהָ עֲשִׂיתָ הַבֵּאת
 יוֹם־קִרְאָתָּ וַיְהִי כִּמְנִי: (כב)
 תָּבֵא כָל־רַעְתָּם לִפְנֵיךָ
 וְעוֹלָלָא לָמוּ כַּאֲשֶׁר עוֹלָלָת לִי
 על

מְעַרְע לְצִדְאוֹתָנִי בְּדִין תְּעַרַע עֲלֵי הוֹן וַיְהוֹן צְדִיקָא בְּוֹתֵי: (כב) תָּבֵא
 תִיעוֹל לְיוֹם דִּינָא רַבָּא כֹּל בִּישְׁתָּהוֹן דִּי אֲבֵאִישׁוּ לִי קִדְמָךָ וְתִסְתַּקֵּף לְהוֹן

היכסא

רש"י

בבית כמות. בחוץ הבית היתה לימה שדים ומזיקים ומלאכי מות ומהוץ חרב
 הלוויב משכלת: (כא) כי אתה עשית לי אתה גרמת לי: הבאת יום קראת.
 הלווי והבאת על הכשדים יום המועד שקראת עלי: ויהיו כמוני. ברעה:
 (כב) תבא כל רעתם לפניך. יזכרו ויפקדו עונות הכשדים לפניך: ועולל למו.
 ופעל למו כמו גם במעלליו יתכזר נער (משלי כ') וכסרי מעלליו (ירמיה ל"ב):

איכה

ב א ו ר

משכלת בחוץ ובבית רעב כמות (ראב"ט), וכן כתב במתרגם הכשדיי, ומלגיו חריבת
 כפנא כמלאכא חבלא די ממנן על מותא. ושניהם לחקו לפרש כ"ף הדמיון של כמות,
 ולכן הוכיחו מלת רעב, ואין לריק לזאת, כי מקרא מסורס הוא וסדאוי מחוץ שכלם
 חרב כמות בבית, כלומר כמו ששכל כמות בבית כן שכלם חרב הכשדים בחוץ.
 (כא) שמעו, מכל השומעים איך אני נאנחה ומנערת, אין לי מנחם אחד, ויותר
 מנחת הכשדים שמהם אויבי, ששים על זה, ולו חממו ישכילו ויבינו, שאם פעם אחת
 הבאת עליהם היום שקראת עליהם ע"י עבדיך הנביאים לשלם להם כמפעלם, אז גם המה
 כמוני בנער ואם כן מה לשם לשמוע? וי"מ כי אתה עשית כמו שאפס, כלומר המה
 ששו שאפס עשית כל כך אלי. (כב) תבוא, כלומר כי אין ספק שתבוא כל רעמם לפניך
 כשתחמלא סאתם, ואז תשלם להם על כל פשעיהם, כאשר שלמת לי, אך מ"מ שפס
 רבות אנוחות ועלי לבי דוי, וי"מ שהמקרא הזה עם מה שלמעלה הבאת וכו' הוא לשון
 חפלה לאל חי יתן שהבאת כנרעל הכשדים היום הסוא ויהיו שפס כמוני ומי יתן שתבוא
 כל רעמם וכו' כי אנכי כנר סבלתי יגון וער במאוד ורבת שפס לה נסאי הלעג והכזו
 ולכן

עַל כָּל־פְּשָׁעַי כִּי־רַבּוֹת
אֲנַחְתִּי וְלִבִּי דָוָי :

הִכְמָא דְאִיסְתַּקְתָּא עֲלֵי
עַל כָּל סְגִיאוֹת מְרֻדֵי
אַרוֹם סְגִיאוֹ אֲנַחְתִּי וְלִבִּי
הַלִּישׁ :

ב (א) אִיכָה יַעֲיֹב בְּאִפּוֹ אֲדַנִּי

ב (א) אִיכָה אִיבְדִין יְקוּן
יִי בְתַקּוּף רוּגְוִיָּה

אֶת־בֵּית־צִיּוֹן הַשְּׁלֵדָה

יֵת כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן טַלְק
מִשְׁמִיָּה

מִשְׁמַיִם אֶרֶץ תְּפֹאֶרֶת יִשְׂרָאֵל

וְלֹא־זָכַר הָדָם־רַגְלָיו בְּיוֹם
אִפּוֹ :

וְלֹא־זָכַר הָדָם־רַגְלָיו בְּיוֹם

וְלֹא דְכִיר בֵּית מוֹקְדֵישָׁא
דְהוּהוּ גְלוּגְדָקָא דְרַגְלוֹהִי

אִפּוֹ : (ב) בִּלְע אֲדַנִּי : לֹא חָמַל

וְלֹא חָם עֲלוֹהֵי בְיוֹם
תְּקוּף רוּגְוִיָּה :

אֶת כָּל־נְאוֹתַי יַעֲקֹב הָרַם

(ג) בִּלְע שִׁיעִי יִי וְלֹא חָס יֵת כָּל עֵידוּתִי יַעֲקֹב פְּנִי

וְלֹא ק' בעברתו

בְּרוּגְוִיָּה

ר ש י

ב (א) איכה יעוב. יאסיל כד"א והשמים התקדרו בעבים (עלכיס א' י"ח) :
משמים ארץ. לאחר שהגביהם עד לשמים השליכס לארץ בבת אחת ולא
מעט מעט מאיגרא רמה לבירא עמוקתא : הדום רגליו. שרפרף מרגלותיו וזה
בית המקדש : (ב) נאות יעקב. בתי יעקב לשון טוב (ישעיהו ל"ג) : הניע לארץ.
השפילם

ב א ו ר

ולכן העת אשר על הכשדים חסוב כוס ה'. דוי, תדום חמיד, כי הסבדל בין דוי לדום
כסבדל בין גונב לגנב.

ב (א) יעוב, יאסיל בעבים כמה דאח אמר והתקדרו שמים בעבים (רש"י), ולוקח המשל
הזו, מעבי הרעס השורף ומויק באויר הנקפא צ"א (גפווטטער) שהוא אל
השוררים הקדושים משל למשפט ה' ונקמתו ברשעים, וכן אמר פה ששס ב"ה הפלס
עניי רעס כרעס על כח ליון ושלך טעם נרקיו להלית אש במקדש ובארמונים ולהפיל
חומותיהם הבגרות והנבזות. משמים, כלומר מרום גובה מאויר, כעס ערים גדלות
ובגרות בשמים וטעם תפארת ישראל בית המקדש שישראל מחפארים בו, שהוא מושב
אל אלים, ואותו השליך לארץ ביום אפס ולא זכר כי הדום רגליו הוא. הדום, כסא
קבן למנוחת הרגלים, וטעם כעניו כזה על צמ"ק, וגם ענין המנוח בו, מבואר
במקומות אחרים. (ב) בלע, הוא לשון השתהה והושאל מבלעת המאכל שמאכדו מן
הטעם. נאות, ה' החת וי"ו כמו נות רועים (ראצ"ע), ואפשר שכוון בו גם על ענין
נאס כמו נאות דשא ויהיה לס' שם מורכב מן ב' ענינים כלומר בתיים נאים, וכן תרגמתי.

בְּרוּנוֹיָהּ בְּרַבִּי בְּנֵי־שֵׁתָא
 דְּבֵית יְהוּדָה אֲמִינִי
 לְאַרְעָא אֲפִיס מַלְכוּתָא
 רַחֵם רַבְרַבְנָהּ: (א) גִּדְע
 מִצִּיץ בְּתַקּוּף רְגוֹ יַת כָּל
 יְקָרִיָּה דִּישְׂרָאֵל אֲרַמְע
 לְאַחֲרָא יָד יְמִינִיה וְלֹא
 סִיעַ לְעַמִּיָּה מִן קֳדָם
 בְּעִיל דְּבַבָּא וְאַדְלִיק
 קִשְׁתּוֹ
 בְּבֵית יַעֲקֹב בְּאַשְׁתָּא דְּמִשְׁלַחְבָּא אֲכַלְתָּ חֲזוֹר חֲזוֹר: (ה) דְּרַךְ מִתַּח
 קִשְׁתּוֹיַח

בְּעֵבְרַתּוֹ מִבְּגָדֵי בַת־יְהוּדָה
 הִגִּיעַ לְאַרְצָא חֵלְלָא מִמַּלְכָּה
 וְיִשְׂרָיָהּ: (ג) גִּדְע בְּחַרְי־אָף כָּל
 קֶרֶן יִשְׂרָאֵל הַשֵּׁיב אַחֲזֹר יְמִינִי
 מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב כְּאִישׁ
 לְהַבִּיחַ אֶבְלָה סָבִיב: (ד) דְּרַךְ
 קִשְׁתּוֹ
 בְּבֵית יַעֲקֹב בְּאַשְׁתָּא דְּמִשְׁלַחְבָּא אֲכַלְתָּ חֲזוֹר חֲזוֹר: (ה) דְּרַךְ מִתַּח

ר ש י

השפילה לארץ: חלל ממלכה ושריה. של ישראל שהיו קרויים ממלכת כהנים: ושריה. מורשי הגדה יש הלו שרים של מעלה שהחליפם הממונה על האור מינה על המוס והחליף כל הממונים לפי שהיו ברשעי ישראל בעלי סם המשרש שהיו אומרים יכולים להשביע המלאכים בשמות ובטוחים שישיבועו את שרי מעלה להילנס מאש וממים ומחרב ועשקו כשהיה משביע את שר האש בשמו הוא משיב אין ממשלה זו בידי וכן כולם: (ג) השיב אחור ימינו. השיב עלמו כמשיב אחור ימינו מלהלחם בעד בניו: (ד) דרך קשתו. לפי שכן דרך קשתות שהם חוקים לשום רגלו עליהם כשהוא כופס

ב א ו ר

הגיע לארץ, השפילה לארץ, ונס יתכן שמוסב על הרס, כלומר כל כך הרס עד שביע לארץ, ערס עד היסוד זה, חלל, הוא הסך מקודש כאשר מצינו ולהבדיל בין הקודש ובין החול. והנה שורש קדש הונח על דבר המופרש מחבירו ומיוחד לדבר מה, ולכן נאמר אלז שנת ויקדשהו, כי הפרישו משארי ימים, וגבי חור נאמר קדוש יהיה, כי הוא מובדל משארי אנשים, וכן אמרו בלשון חז"ל המקדש את אשתו כלומר שהפרישה לעלמו, וענין חול הוא סוכו, דבר שהוא לכל ואין לו מעלה ויתרון משאר פרטי מינין, ולכן אמר פה חלל השמים כלומר שהשוה שרי יודם לעם הארץ כשהורידם מגדולתם, ונס מלכות יהודה אשר ביתה לפנים היתה אח"כ כאחת הפחותות. (ג) קרן, משל על תנוצרת וכח אש, לפי שיקר נצורת השור בקרנו כי כנס אויביו ינחם. ושורו החליט כח עמו, כמו וכל קרני רשעים אנדע. ימינו. י"ע שמוסב על השם, שרשו שלל רצה להלחם בעד עמו, והנכון שמוסב נ"כ על ישראל שהם השיב יצין ישראל אחור שלא חשלוט בכשדים, ונס סימין משל על הכח להיות מסוגלת יותר לכל מלאכה מהיד השמאלית. ויבער, הכמשך ממיעית הכח הזה, הוא שיבער חמה האויב ביעקב באש להנס. (ד) דרך, הוסף לאמר לא די שכנס כחי ומנעתי מלעזור לי, אצל גם

קִשְׁתִּי כְּאוֹיֵב נֶצַב וּמִינִי כְּצֶרַח
 נִתְהַלֵּךְ כָּל מַחְמַד־עֵינַי בְּאֶחָד
 בְּתַצִּיּוֹן שָׂפָךְ כְּאֵשׁ חֲמָתִי :
 (ה) הָיָה אֲדֹנָי וּפְאוֹיֵב בָּלַע
 יִשְׂרָאֵל בָּלַע כָּל-אֲרָמְנוֹתָיָהּ
 שֵׁתָת מִבְּצָרָיו וַיִּרְבַּל כְּבַת-יְהוּדָה
 תִּאֲנִיָּה וְאֲנִיָּה : (ו) וַיַּחֲמֹס כִּנּוֹן

קִשְׁתִּיה וְגַם עָלַי נִירִין
 כְּבָעִיל דְּבָבָא אֲתַעְמֵד
 עַל יַד יְמִינֶיהָ הַנְּבוּכַדְנֶצַר
 וְסָגִיעָה כְּאִילוֹ הָיָה מְעִיק
 לְעַמֶּיהָ יִשְׂרָאֵל וְקָשַׁל
 כָּל עוֹלָיִם וְכָל דְּמִתְגַּוֵּן
 לַחֲזוֹ עֵינָהּ בְּמִשְׁבֵּן
 כְּנִשְׁתָּהּ דְּצִיּוֹן שְׂרָא
 כְּבִיעוֹר אִשָּׁה רֹגְזִיה :
 (ה) הָיָה הָיָה יִדְסִי כְּבָעִיל

דְּבָבָא שִׁיבִי יִשְׂרָאֵל שִׁיבִי כָּל בְּרִינְתָא חֲבִיל כָּל קִירוֹי פְּצִיחְתָּא וְאַסְגִּי
 בְּכַנְשִׁתָּא דְּבֵית יְהוּדָה אֲבִילוֹתָא וְאַנְיּוֹתָא : (ו) וַיַּחֲמֹס וַיִּשְׂרַשׁ בְּגִינְתָּא

יִשְׁבוּ ר"ש "י בית

כופסס לכן וְנִכְתַּב בְּלִשׁוֹן דְּרִיכֵס : שִׁפְךָ כְּאֵשׁ חֲמָתִי . כִּי חִיבֹר הַמֶּלֶךְ סָפַךְ חֲמָתוֹ
 שִׁחַט כֹּאֵשׁ כִּי לֹא מִלִּינוּ שְׂפִיכָה שֶׁל אֵשׁ אֵלָּא אֵלֶּל חִימָה כְּדִכְתִּיב שְׂפִיךְ חֲמָתְךָ וְגו' (ה)
 (ה' וירב בבת יהודה . הרבה בכנסת יהודה : תאניה ואניה .
 לער ויללה : וירב . נקוד יו"ד קמץ קמץ קמץ סהוא לשון הרבה את אחרים וירב העם
 ויעלמו מאד (שמות א') נקוד חירק סהוא לשון רבה הוא את עלמו וכן כל חיבה
 שפעל שלה ביה"ל כגון פנה וזה ככה כן דרכם לשמש כשהוא מחסר ממנה ה"א כשהוא
 מדבר על עמלו נקוד חירק כמו ויפן פרעה (בפרשה וארא) וכשהוא מדבר על
 אחרים נקוד קמץ קמץ קמץ כגון ויפן אל זכ (שופטים ט"ו) ויגל יהודה מעל ארממו
 (מלכים ב' כ"ה) ויגל מלך אשור את ישראל אשורה (שם י"ח) : (ו) וַיַּחֲמֹס . לשון
 כריתה וכן וַיַּחֲמֹס כַּנָּס בְּסוֹר (איוב ט"ו) נחמסו עקביך (ירמיה י"ג) : כנון . כמו

שְׁנוּזִין

ב א וך

סיה למורת אויבי , בַּחַם שְׁלַחַם נֹס הוּא נְגִיד . צַב , בְּסָקִידִים הַפֶּעַל לְפִועַל לֹא יִשְׁמֹר
 אֶת סִמּוֹן . כְּאֵשׁ חֲמָתוֹ , כִּן חִבֹּר חֲמָתוֹ שִׁחַט כֹּאֵשׁ כִּי לֹא מִלִּינוּ לִשׁוֹן
 שְׂפִיכָה אֵלֶּל אֵשׁ אֵלָּא אֵלֶּל חִימָה כְּדִכְתִּיב שְׂפִיךְ חֲמָתְךָ כו' (רש"י) וכן תרנמתי .
 (ה) הִיָּה ה' כְּאוֹיֵב , עֵינֵינוּ לְחֹק וְלֹאֲשֵׁת שֶׁהָיָה בְּס' הַקּוּדֶשׁ דְּרַךְ קִשְׁתוֹ וְגו' לֵאמֹר ,
 בְּאֵמַת ה' הוּא אוֹיֵב לָנוּ כִּי בָלַע וְגו' , וְזֶה דְּרַךְ מִלִּינֵי אֲרַמְנוֹתֶיהָ , בְּכַוְוֵי נִקְבֵּס
 וְלִהְיוֹן מִבְּצָרָיו בְּכַוְוֵי זָכַר , כִּי הִרְאָשׁוֹן מוֹסַב עַל בַּת צִיּוֹן , וְכַסִּי עַל יִשְׂרָאֵל . וְיִרְבַּל ,
 מִכְּעָלֵי הַסֵּלָא וּמִצִּיּוֹן הַכְּכַד הַסּוּפָךְ וְלָכֵן בַּת נֶשֶׁת נְקוּדוֹת . וְאֲנִיָּה , בְּחַפֵּץ פִּתְחָה הוּא לִשׁוֹן
 לְפָר וְלִלֵּס מְנוּרַת וְאוֹן וְאוֹלֵנוּ שְׁחָחִים (ישעיה ג') וְאוֹלֵס שֶׁסְ אֲנִיָּה לְכַוְוֵי הַסִּסְפִּינָה הוּא
 בְּחַפֵּץ קִמָּץ . (ו) וַיַּחֲמֹס , הַכְּחוּב הוּא אֹמֵר דְּרִשִּׁי , כִּי לְדַעַת רִשִׁי שְׁפָרוֹשׁוֹ כְּמוֹ שְׁנוּזִין

בית מוקדשיה חבל אחר
 מזונום לכפרא על עמיה
 אנשיי בציון חדות
 יומא טבא ושבתא ושנא
 בתקופ רוגויה מלבא
 ובהנא רבא: (ו) זנח
 אשליי מרבחיה בעט
 מקדשיה מסר ביד בעיל

שבו שחת מעדו שכח יהוה ו
 בציון מועד ושבת וינאץ בזעם
 אפו מלך וכהן: (ו) זנח אדני
 מזבחיו נאר מקדשו הסגיר
 ביד-אויב חומתו ארמנותיה

קול

דבבא שורי בירגיתא קלא יהבו בבית מוקדשיא

דיי

ה ש י

שגוזין ירקות הנינה: שבו. מעונתו שבו כתיב ששיך חמתו על בניו בחורבן
 ביתו כך נדרש במדרש קינות: שחת מעדו. בית קדשי הקדשים ששם היה נועד
 לבניו שנאמר ונועדתי אליך שם (בפרשת חרומה): בלך וכהן. לדיקוה המלך ושריהו
 כהן

ב א ו ר

ירקות הנינה כן נזו סוכתו, יחסר העיקר שכן בירקות. והראב"ע אמר שהוא לזון
 חשף גלה את סוכתו כגון אשר נסלו עליו, אמנם לא יהיה לפי המשל דומה למשל
 כאשר יראה המשכיל. ור"ק אמר בשם ר' יונה כי חמס בלשון ערבי הסרת דבר ממקומו
 ונחסר הנסמך כי הראוי כסכת נן סוכתו, כלומר כמו שנקל לשחור סכת הן כן עשה
 בסכתו שהוא ליון. גם זה רחוק, מלבד שלא תחכן פתח ודגש סידיעם אלל הנסמך.
 ויפה מהם אמר כרז אבן יחיאל וז"ל הש"ת כרה סכו וכוזא ב"המק, כאשרו ויהי בשלם
 שכו ומעונתו בציון, כגון אשר בחמתו כורה ננו לביתו. בלתי מוליד למחיס טובי המאכל
 וסריח עכ"ל. הנה גם לדעתו נחסר מלת גנו, ועוד לא יושלם המשל מכל וכל, ואולם
 לרמי ביקר ר' יואל נראה לזכרו כזאה, אמר שכל לקיחה שאינה נוחת כי אם בחטיפה
 מה נקרא בל"ק חמס (ונטראחאסטן, ונטגרייסטן, אברייסטן, אוירייסטן), ועשם נן שם
 תואר לבעל הנהגה כדעת אבן יחיאל שהבאנו, לביתו כגון מפאת המשקל כמו הם, ול,
 ודומיהם, אכן מלת שבו אף שכוונתו העקבית על המקדש הנוכח, אעפ"כ מפאת היותה
 נכתבת בסוף שלא כדרכה תלמך עמם עוד כוונה אחרת דהיינו ענין קוים ודרדריס
 מלשון לשכים צעייכס (דברים ל"ג), ויכוני עתה בשם הנוכחי הזה, לפי שנתעב
 צעיניו ע"י התועבות שעשו שם, כאשרו כי על אפיו על חמתי היתה לי העיר הזאת,
 ועשם הכחוב א"כ כמו שהנך חומס השכים אשר בנתתו, כן חמס השם יתעלה שיכו,
 דהיינו סכו אשר נהיה עתה כשכים צעיניו, ופ"ד זה הוא מחורנס בל"א. מועדו,
 מטעם אשר אועד לכס שמה, או ענינו שהגא נועד לכבודו, וכן חרנס סרמנ"מן, שרסו
 כל מועדי אל (תהלים ע"ד). שבת, ע"י השחתת המקדש נספקו הקדושות ונחנעלו
 המועדות. ועשם הוא כמו שכתב הראב"ע, כלומר גם התורה נשחתה כי הכסן
 מורס לעס התורה, המחוקת ידו ומשמרהו בכתה. (ז) זנח, אחר שהזכיר הכסן, וזכר
 גם

קול נתנו בבית יהוה כיום
 מועד: (ח) חשב יהוה להשחית
 חומת בת ציון נטה קו לא
 השיב ידו מברע ויאכל חל
 וחומה יחדו אמללו: (ט) טבעו
 בארץ שעריה אבד ושבר

דיי פקל עמא בית
 ישראל דמצליין בגויה
 בזמא דפסקא: (ח) השב
 השב יי לחבלא שור
 כנשתא דציון פאט
 משקולתא ולא אחיב
 ידיה מלשיצאה ואביל
 כפקנא ושורא בחדא
 אהפגרו: (ט) טבעו ממעו

ט"ח ועירא בריחיה

בארעא תרעהא על די נכסו חורא ואבילו מן דמיה עלייהון הוביה

ותבר

ר ש י

כהן גדול: (ז) נאר - ביטל וכן נארת ברית ענדך (תהלים פ"ט): כיום מועד - שהיו שמחים ומשוררים בחוכו בקול רם כן נתנו הכשדים בחרבנו קול שמחה: (ח) חשב ה' להשחית - זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך שנאמר כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת להסירה מעל פני (ירמיה ל"ב): נטה קו - של משפט לפרוע על עוניו: טבעו - מהשחית: חיל וחומה - שורא ובר שורא חומה נמוכה שכנגד חומה גבוהה: (ט) טבעו בארץ שעריה - מדרש אנדה לפי שחלקו כבוד לארון

ב א ו ר

ג"כ עזיבת המונח ובריסת מקדשו שהוא קידש הקדשים, כי שמה יצוא הכהן פסם אחת נשנה, ועשם נאר הרחקה והסלכה מן הלכ והוא מבנין הדגש, אבל לא נשלים. כיום מועד, שסיינו שמחים ומשוררים בחוכו בקול רם, כן נתנו הכשדים בחרבנו קול שמחה (רש"י). (ח) חשב ה' להשחית, זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך שנאמר כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת להסירה מעל פני (רש"י), ובכל זאת האריך אפו אולי ישונו, אבל עתה כשנחמלא פיהם. נטה קו, של משפט ליפרע על עוניו (רש"י). וכיון שנטה קו לא השיב ידו עוד חבלע עד שיאכל חיל וחומה, ויהיה מאמר נטה קו דרך מליצה כמאמר כלומו (דבר טעם מיוט געברקטן) על גמר הדין, שאין עוד להמלט מסעונש. חיל, היא החומה קטנה סביב לחומה הגדולה (לוינגער, פקראמויער) וכן אמרו חז"ל שורא ובר שורא. אמללו, שרשו אמל וכפול הלמד על הרוב צעורש כזה, כמו סיהודים פאומללים (נחמיה ב'), אומלל אני (תהלים ו'), וענינו חולשה ובריתם (הרד"ק), או שרשו מלל וסא' תחת ה"א מבנין הפעל, וסראוי הומללו ע"ד השלימים, וענין מליצה הוא לשון שחיקה, וכן החומה כשהפול, יסיו אנכיה לעפר ולשחק. (ט) טבעו בארץ שעריה, מוסב עוד למעלה, כלומר כל כך הרם את הכל כאשר ילא הקיף מלפניו עד שנעטעו בארץ שפריה וכו'. אין תורה, אין עוד פוראת דרך ה', כי מי יוכה את דרך ה'?

אשר

בְּרִיחֶיהָ מִלֶּבֶה וְשָׂרֶיהָ בְּגוֹזֵם
 אֵין הַזֶּה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ
 חֲזוֹן מִיָּהּ : (י) וַיֵּשְׁבוּ לָאָרֶץ
 יָדְמוּ זְקֵנֵי בֵּת־צִיּוֹן הַעֲלוּ עֶפְרָיִם
 עַל־רֹאשֵׁם חָגְרוּ שַׁקִּים הוֹרִידוּ

לארץ

נְבוֹאָתָא מִן קָדֵם יי : (י) יֵשְׁבוּ יְתֵבִין עַל אֶרְעָא שְׁתִּיקִין סְבִי פְנֵי־שְׂמָא דְצִיּוֹן
 אֲסִיקוּ עֶפְרָיִם מִמְּלָה עַל רִישֵׁיהוֹן קְמָצְרוּ סְקוֹן עַל בְּסִרְיָהוֹן אַחִיתוּ לְעֶפְרָא

דארעא

ר ש י

לארון שנאמר שאו שערים ראשיכם (תהלים כ"ד) לפיכך לא שלטו בהם צריה ועצמו
 בארץ ורבותינו אמרו מעשה ידי דוד היו לפיכך לא שלטו בהם הכשדים : אין תורה .
 אין בהם מורה הוראה : (י) ישבו לארץ וגו' . כמשמעו . ומדרש אגדה נבוכדנצר
 הוסיבם לארץ כשמדדו בו נדקוהו ועבר על שבועתו בא וישב לו בדפנה של הנטויות
 ושלח בשביל סנהדרין ובאו לקראתו וראה תוהם הנשים של לורה והוסיב אותם
 בקתדרות של זבב ולאמר להם סדרו לי תורתכם פרשה ופרשה ותרגמוה לי כיון שהגיע
 לפרשת נדרים אמר להם אם הוא רולה לחזור יכול הוא להזור אמרו לו ילך אלל הכס
 ויתור לו אמר להם אם כן התרתם לנדקוהו את שבועתו לוח ושמעו והוסיבום לארץ

וקשרו

ב א ו ר

אשר ילכו בה , בלעדי התורה , ונביאים גם הם לא מלאו חזון מה' , או מחמת
 עושה , או מעשה שכתב הרמב"ם בספרו מורה נבוכים (ח"ב פרק ל"ו) כי שלמות כח
 המדמה חפסק ותבטל מעצבות , ולכן ידמו זקני בית ציון , כי לא ידמו מה לעשות .
 (י) ידמו , שורש דוס נאמר על שתיקה כשה וגם על שתיקה הנו והוא סבלנות כמו שכתב
 הרב הסלם מו"ס סירץ ויזל נר"ו נביאורו לס' ויקרא , אמנם לדעתו מה שנאמר מזה
 השורש על השתיקה , יורה על השתיקה היותר עלומה כאלו צללו בלי המבטא , וזוה
 יתדמה עם הוראתו האחרת , דהיינו סבלנות שהוא צלל ממחשבות יגון ולער בלי הרכור
 כלל עליהם כאלו לא היו , וכושאל אח"כ גם על המקום דהיינו עמידה במקום מצלי
 להחזיק אתה ואתה , כמו וידוע בשמש , וזוה המין יאמר ג"כ ידמו כאבן , כמו
 שהרמב"ם ארויטו כרמב"מן ז"ל חס , ואף מה נאמר על שתיקה היותר עלומה , מחמת
 גידל בלער והיעון במה ידמו כאבן , וטעם בעליו עפר כדרך האלפים . הורידו ראשן ,
 זה ג"כ כדרך בלער והיעון , ואמר שהזכיר לעיל זקני בית , זוכר ג"כ בחולותיהם .
 כלו

לְאֶרֶץ רֵאשֵׁן בְּתוֹלֵת יְהוּשָׁלָם :
 (יא) כָּלֹו בְּרַמְעוֹת עֵינַי חֲמַרְמְרוּ
 מֵעַי נִשְׁבַּךְ לְאֶרֶץ כְּבֹדִי עַל-
 שֹׁבֵר בַּת-עַמִּי בַעֲמַף עוֹלָלָה
 וַיִּזְנֶק בְּרַחֲבוֹת קְרִיָּה :
 (יב) לְאַמְתָּם וַאֲמָרוּ אֵיךְ דָּגְנוּ
 וַיִּגּוּן בְּהַתְעַמְּפֵם בְּחַלְלֵי בְּרַחֲבוֹת
 עִיר בְּהוֹשִׁתֵנָּךְ נִמְשָׁשׁ אֶל-

דְאֶרְעָא רֵישֵׁהוֹן בְּתוֹלְתָא
 דִירוּשָׁלַם : (יא) כָּלוּ בְּרַמְעוֹת עֵינַי אִידְגָאֲרוֹן מֵעַי
 אֲתִשְׁדַּ לְאֶרְעָא כְּבֹדִי עַל
 תְּבִיר בְּנִישָׁתָא דְעַמִּי כְּדוּ
 רְצַחוּ עוֹלָמְיָא וַיִּזְנֶקָא
 בְּפִתְאוֹת קְרִיָּה :
 (יב) לְאַמְתָּם לְאַמְהוֹן
 אֲמָרִין רֹבְבֵי דִישְׂרָאֵל אֵן
 עִיבּוֹר וְחֲמַר כִּד הוּוּ צְחִיִן
 בְּקַמְלֵ דְחֲרָבָא מִן צְחוּתָא
 בְּפִתְאוֹת קְרִיָּתָא כִּד

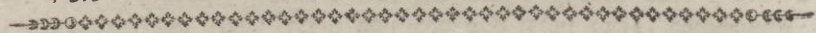
חוק

אֲתִשְׁדַּ בְּנִישָׁהוֹן מִן בְּנֵינָא

לגו

רש"י

וקשרו שערות ראשם וגרוס : (יא) חמרמרו. רגזולר"ט בלע"ז (1). דרך
 בני מעים כשמשליכס אדם לאור הם כולטים ומתחמרמרים : בעמף. פשמיי"ר
 בלע"ז

ב א ו ר

(יא) כלו ברמעות עיני, ר"ל הליחות שנעין אשר בו ישמר הראות כמעט שכלו מרוב
 הדמעות שגרו בזכי. וכל ליחות בנין ג"כ נתיבשו מרוב הדאגות באופן כי חמרמרו מעי
 ונכוזו מרוב סיובש (אפן יחיאל). כבדו, אמרו שהטעם על המרה כי במיץ שלה יורד
 אל הכבד דרך הסגסומות ושם יקבל סולותיו לשעול עסקו צנוף אשר נפלו בגורלו וכן הוא
 אומר ישוך לארץ מרתי (איוב י"ו), ובעבור שהחיה הזאת יתחלפו, וטעם שפרכת
 המרה, כי כאשר גודע געה אשר יתפעל האדם מפעלוות הטעם והחמה או סינון,
 נשך המרה בתוך הקיבה, וט"י כד יסובב שיקיא האדם ובהקיאו יוליא ג"כ ליחות המרה
 וזה טעם לארץ. בעמף, בחסרון ה"א בנין הנפעל, וכתב רש"י פשמיי"ר בלע"ז (א"ל
 פאמער קאמקטטיג ווטרדטן בל"ה) וטעם צ"ה כמו בעבור. (יב) לאבותם, לאחר
 שאמר דרך כלל יספר פרטי המרה הזאת, ואמר העוללים ויונקים שוככים בחלות מהולשת
 הרעב ומבקשים מזון מאתוהם, אך אין להן מה שיתנו כי כבד הרעב מאוד, ולכן התעטף
 נפשם כחלל חרב אשר יתספק אהה ואהה מרס לאת נפשו מרוב היסורין, והח"כ שופכים נפשם
 (כנוי למיתה) בחיק אמותם, וזכר האם ולא האב, כמו שכתב הרמב"ם, לפי שהיא המינקת, או

סרהמי

(1) רגזולר"ט בלע"ז ז"ל רגזולר"ט, si raggrinzano, si raggrinzano אי"ט (ויל סרוזשטן
 לוחמתי) ושיין כהמלס מ"ד'.

(2) פשמיי"ר בלע"ז, Pasmer: Pamer (פסמזשטן).

לגו עֲטִיף אִמְחוּן : (יג) מַה
 מַה אֶסְתִּיד בְּךָ וּמַה אֶהְיֶה
 מִדְּמֵי לֶךְ כְּנִישְׁתָּא
 דִּירוּשָׁלַם מַה אֶחְבִּיר לֶךְ
 אֵיחֵי מְנַחֵם לֶיךְ כְּתוּלָהּ
 דְּכְנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן אַרוּם סְגִי
 תְּבַרִּיךְ בְּסִגְיֹאת תְּבִיר
 גְּלִילֵי יַמָּא רַבָּא בְּעִידוֹן
 גְּחֻשׁוּלֵיהּ וּמִן הוּא אִסְיָא
 דִּי יִסִּי יְתִיד מִן מְרַעֲיָה :

חֵיק אִמְתָּם : (יג) מַה-אֶעֱוֹךְ
 מַה אֶרְמֶה לֶךְ הַבַּת יְרוּשָׁלַם
 מַה אֲשׁוּה לֶךְ וְאֶנְחֶמְךָ בְּתוּלַת
 בְּת־צִיּוֹן כִּי-גְדוֹל כִּים שְׁבַרְךָ
 מִי יִרְפָּא-לֶךְ : (יד) נְבִיאִיךְ חוּז
 לֶךְ שׁוּבָה וְתַפְּלָ וְלֹא-גָלוּ עַל--
 עוֹנֶךָ לְהַשִּׁיב שְׁבִיתְךָ וַיִּחְוּ לֶךְ

משאות

אעידך קרי שבוח קרי

(יד) נְבִיאִיךְ נְבִיאֵי שְׁקָרָא דִּי בִינְךָ הִינוּן אֶתְנַבִּיאֵוּ לֶיךְ שְׁקָרָא
 וְלִית מְשִׁישׁ לְכַבּוֹאֲתַהוֹן וְלֹא פְרָסִימוּ יַת פּוֹרַעְנֹתָא דְעֵתִיד לְמִיתִי
 עֲלֶיךָ בְּגִלְל חוּבְיָךְ לְאֶהְדְרֹתְךָ בְּתִיבְתָא אֶלְהֵן נִבְאוּ לֶיךְ נְבוּאָתָא

מן

ר"י

בלע"ז . (ההנפכטיג ווערען) . וכן ישעיה ל"א כ' . יונה ד' ה' : (יג) מה אעידך
 ומה אדמה לך . לומר לך מה תחמתי על שברך הלא אף בלונתי עלתה כך תחומים
 מה אשוה לך ואנחמך . כשנאה נרה על אדם חומר לו אף בפלוני עלתה כך תחומים
 הם לו : (יד) שוא וחפלי . דברים שאין בהם טעם ובלשון לע"ז (1) אפלטרימי"ט :
 ולא גלו על עונך . לכוכה דרך על פניך : להשיב שבותך . לומר משבוחיך

לשון

ב א ו ר

שרחמי האם יותר על בניס משל אב , ועינים רואות בניס מתים בחיקה מפני הרעב . (יג) מה
 אעידך , כשנאה נרה על אדם חומרים לו אף בפלוני עלתה כך תחומים הם לו , אבל
 לנגדך מה אדמה לומר לך מה תחמתי על שברך הלא לאומה פלונית אירע ג"כ (רש"י)
 וכפל לשון בעבור עולם ההפסעות . כי גדול כים שברך , כמו שאי אפשר לאיש
 למוד את היס בשעלו , כן אי אפשר למוד שברך בשבר אחר ולאמור עליו שהוא נדמה
 לו , כי הוא גדול מכולם בהסגנם מאודות . (יד) נביאיך , אחר שאמר מי ירפא לך
 הוסיף לאמור הכי תחשובי שניביאיך ירפאו לך ? הם אשר חוז לך שוא וחפלי בשאמרם
 שלום שלום ואין שלום ? הלא הנה היו בעוכריך , במה שלא גלו לך עונך להשיב מדרך
 הרעים ולהליך מהעונם , ולא זו בלבד אלא גם הסיתוך וסדיתוך במשאות שוא , למטן

הוסף

(1) אפלטרימי"ט בלע"ז , Plastriment וזו גימס חיבטלחאטן , חיבטריטונט) une chose
 platre (חסן כייחמכמלטיג . פיגוריוך : דוח פהאוכר חונר טמנגטל חיינער וחסע דויך חיבטנער חיינטן
 ייסעין טיין לו פערברענגטן וחסין , זוט חיבטריטונטן) וכפער יחוקלל יג' (לעז רש"י על דרך אחר ,
 ח"א"ה כס' ההעמקס .

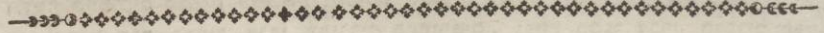
משאות שוא ומדוהם: (טו) ספקו
 עליך כפים כל-עברי דרך
 שרקו ויגעו ראשם על-בת
 ירושלם הזאת העיר שואמרו
 בלילת יפי משוש לכל-הארץ:
 (טז) סצו עליך פיהם כל-איביך
 שרקו ויחרקו-שן אמרו בלענו
 אך

כינו ומילי טענותא :
 (טו) ספקו שפקו עליך
 ידהון כל עוברי אורחא
 שריקו בספותהון ומלטלו
 ברישהון על בני-שתא
 דירושלם אמרו בפומהון
 הדא היא קרתא דהון
 אמרו אבהתן דמלקדמין
 דהיא גמירת גואי
 ושופרא דהיה לכל יתבי
 ארעא: (טז) פצו פתחו

עליך פומהון כל בעלי דבבך שרקו בספותהון ועסאו בשיניהון ואמרו
 שיצינא

ר ש י

לשון סובבה (ירמיה ל"א) סובבים (סס ג') וילך סובב (ישעיה נ"ז): ומדוהים -
 הדיתוך מעלי: (טו) שרקו. נופח בפיו סיבלי"ר בלע"ז (11) ודרך אדם לעשות כן
 הרואה דבר חשוב שחרב ונלה: כלילת יופי. כל היופי היה שלה: (טז) פצו
 עליך פיהם. מפני מה הקדים פ"א לעי"ן משני שהיו אומרים צפיהם מה שלא ראו
 בעיניהם

ב א ו ר

הוכף עון על פשע. ועטם חפל כמו שכתב רש"י דברים שאין בנס טעם, אפעלשמרי'מענט
 בלע"ז וז"ל חכסורדימענט (חבגטטוואקט, מונפטרניכטיג). ולא גלו על עיגך, סירוש לא
 הסירו הדבר שהוא המכסה והמעלים את עונך לפרתותך אותו, וזה טעם זל מלח על,
 מלשון גל מעלי חרפה וכו' (ההלים ק"ט). ועטם עון כמשמעו, או שהוא לשון עונש,
 כלומר לא גלו לך העונש אשר בהכרח ימלא לך באחרית הימים, ואפשר שהטעם על שני
 הענינים יחד. (טו) ספקו, ועתה ראש והכר מה עשית לך בצמחונך עליהם, כי כל
 העובר עליך יסזוק כפיו מרוב המיכהו על מעמדך אשר הוא במדרגת התחונת
 שרקו, נופח בפיו סיבלי"ר בלע"ז (וכוא סיפלטר, פפייטן, זייטן בל"א) ודרך אדם
 לעשות כן כשהוא רואה דבר חשוב שחרב ונלה (רש"י). כלילת, כל היופי היה שלה
 (רש"י), ויהורגם לפי' (דיו שפולקוואטטע טק:הייט). אמנם יתכן שהוא טעם, והנפרד
 כלילה, והבסמך כלילת ושעורו כחר של יופי כלומר המוכתר ביופי, וכן חרנס הרמב"מ
 ז"ל זיון מכלל יופי (ההלים כ"א). משוש כל הארץ, כמו שנאמר יפה טף משוש כל
 הארץ (סס מ"ח). (טז) פצו עליך פיהם, הפעמים כשזמעים שאלה עוברי דרך,
 מחסארים נגדיהם ואומרים להם, מה תתמכו? אנתו ככשנס ובלענו העיר המפורשת

בואח

(1) סובלי"ר בלע"ז, Siffler (זייטן, פפייטן).

שִׁיעִינָא קָרַם דִּין יוֹמָא
 דְּהוּינָא מְתִינָא אֲשִׁיחֲבָנָא
 חוּינָא: (י) עֲשֵׂה עִבְדִּי
 מַה דְּחָשִׁיב גַּמַּר מִימַר
 פּוֹמִיָּה דִּי פְקִיד לְמִשְׁחָה
 גְּבִיָּא מִן יוֹמִין קְדָמָאִין
 דְּאִי לֹא גַמְרִין פְּנִי
 יִשְׂרָאֵל יַת פְּקוּדֵי דִּין
 עֲתִיד לְאַתְּפֻעַ מִנְהוֹן
 פְּנִר וְלֹא חֶס וְאַחֲדֵי עֲלִיָּה
 בְּעִיל דְּכַבָּא אָרוֹם יִקַּר
 מְעִיקוּד: (יא) צַעַק צוֹחַ לִבְהוֹן קָדָם יְיָ דְרַחֲמוּם
 עֲלֵיהוֹן שְׁוֹרָא יִקְרָא דְצִיּוֹן
 וְלִגִּי

אֲךְ יִרְהֵ הַיּוֹם שְׁקוּיָנְהוּ מְצִאָנוּ
 רְאִינוּ: (י) עֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר
 זָמַם בְּצַע אִמְרָתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה
 מִימֵי-קָדָם הָרֶם וְלֹא חָמַל
 וַיִּשְׁמַח עֲלֵיךְ אוֹיֵב הַרִּים קֶרֶן
 צָרֶיךָ: (יא) צַעַק לִבִּים אֶל-אֲדֹנָי
 חוֹמַת בֵּית-צִיּוֹן הוֹרִידִי כִנְתָל
 דַּמְעָה

רש"י

בעיניהם: (י) בצע אמרתו, כלה גזרתו כמו יקר ידו ויבצעני (איוב ו'): אשר צוה

באור

הואת, אתם חמסים, אבל אמתו קווינו כבר זמן רב לזה היום, אשר עתה מאתנו, ולעתה המפרקים המקרא הזה אינו תשובת הכשדים לטובי דרך, רק הוא בסגנון עמום, כי למעלה ספר הכהוב דברי הטובים המתמיסים, ועתה מהסדר דברי הכשדים אשר עשים ושמחים ליום אידם, וכל זאת באה לם ע"י בעשונה דנביאים כמו שנאמר למעלה, אמנם משאם יופי המשך המקראות גרסה ס' הראשון יותר נכון, שרקו, יש שריקה מתוך תמיסה כללית, ויש שריקה מהוך התול, מצאנו ראינו, הסכל בעצור מולם השמחה, (יז) עשה ה', דברי המקורן אל ירושלים, ועם בלע כלם, כי השם מלא עתה מה שאמר כבר על ידי עבדיו הנביאים על העיר הזאת, הרים קרן צריך, הוא הסדר מן גרע קרן, והוא משל להליכה בקומם וקופה, ולמהנאה שמרם עמום כנזח על גזרתו וכו'. (יח) צעק לבם אל אדני, אמר הראש"ע השם לם של הכשדים, ונראה לי המשך המקראות, שבוין שזכר למעלה גלות הכשדים, ישוב עתה להרחבת פיהם, ויאמר מתוך שמחה כמה נועקים בכל מאמני לנס, וכמה רבים מהמפרשים והמתחיקים שואלים, אם מוסב המקרא הזה על הכשדים, איך יאמר אל ס' ? הלא האויבים האלה, לא ידעו ולא יבינו את ס', ואיך יקראו אליו ? אמנם השנוכח ע"ו, כי פעם אל ס', עד השמים, כלומר כל כך נעקו עד שהגיע קולם אל רום גובה השמים פי כבר נודע שדרך הכתוב לסוּך כל דבר גדול וגובה אל השם, כמו שנאמר כהרי אל והדומה וכן נמצא כמה פעמים להסך, שזכרה השם ב"ה בלשון גבוה, כמו לוהמים לי מרום (הכלים ל"ו), ופי' רש"י מרום הוא שם של הקב"ה, כי אשף אל שמים ידי (דברים ל"ב), ס' הוא ז"ל, אשף

דמעה יומם ולילה אל-תתני
פונת לך אל-תדם בת-עינך:
(יט) קומי ורני בליל לראש
אשמורת שפני כמזל לך
נכה פני אדני שאי אליו כפוך
על-נפש עוללך העמופים
ברעב בראש כל-חוצות:
(כ) ראה יהוה והפיטה למי
עוללת

ולגני כנחלא דמעין ימם
וליליא לא תתני תנחומין
לצעבך לפיגא צלותא
די לך ולא תשתוק עינך
מלמדמע: (יט) קומי קומי
כנשתא דישראל דשריא
בגלותא עסוקי במשנה
בליליא ארום שכנתא
דיי שריא לקבלך
ובפתגמי אורייתא
בשרוי שפרפרא
שריאי תוך מיא

עקמומית ליביך והדרי בתווכתא ועליאו בבית כנשתא כל קבל
אפי יי טולי לותיה בצלו ידך על נפשת עולמך דצחין בכפניא
כריש כל מחזיון: (פ) ראה הוי יי ותהי מסתפל מן שמיא למן אסתקפתא
ברנן

רש"י

צוה מימי קדם. מה שכתוב בחורב וספתו לוכרה אחסם שבע: (יה) פונת
העברה טרישאלמי"ט בלע"ז (1) כמו ויסג לבו (כס' ויגס): בת עינך. שמור של
עין שקורין פרוניל"ש בלע"ז (2): (יט) אשמורת. שתי חלקי סלילה שהלילה נחלקה
לששה חלקים כמו שאמרו רבותינו במסכת ברכות: העמופים. אשפתין בלע"ז (3):
עוללי

ב א ו ר

אשא אל טנאי ידי, ודומיכס רביס, וגם מלאנו בלשון חז"ל (במש' תענית י"ה א'),
בלכו וספנינו בלילה אי שמים וכו' ופי' רש"י ז"ל אהס, וכן דרך הלשון לאמור (פתיחות)
ביוס הווחט): הובת בת ציון, אמר הד מן חנריא שהוא כמו בחולת בת ליון,
ע"ד הכתוב אם חומה היא (שיר ה') וטנאו מוסב אמיר ופינס. בת עינך, שמור של
עין שקורין פרוניל"ש (רש"י), ובלילא מוג-חשפן: (יט) רני, כמו שסם מעלוס לעקס
מתוך שמחה, כן הלעקי גס אהס לעקת ילכ אל ה', אולי ירחמך. לראש אשמורת,
כי הלילה נחלק לששה חלקים, וכל חלק נקרא אשמורה, וזעם על נפש, כמו בעבור
לפס. (ב) ראה ה', סס דברי ליון אשר תאמר לה. למי עוללת בה, הרי עראמה

פי'

(1) טרישאלמי"ט בלע"ז, Tresaillement (דמר טוער, דיש פריטטערונג, וזכרם חסם
אין פרוניל"ש, ערהחשטן פרימורחט יון: טיפס זאל דאן הויסן ריווער טהענען העטיון).
(2) פרוניל"ש בלע"ז, Prunelle (דער טייגהעלן).
(3) אשפתין בלע"ז, Pasmer: pamer (פערטאמלעטט) pasmans: pamant (פערטאמלעטט).
פערטאמלעטטער).

כדגן אם חזי לסתא
 דישראל למיכל פרי
 בטניהון עולימא רגניתא
 דהו מלפין בסדינין
 דמלתי ענת מרת דינא
 וכו אמרת אם חזי
 למיקמל בבית מוקדשא
 דיי כהנא נביא כמא
 דקמלתון ית זכריה בר
 עדו כהנא רבא ונביא
 מתימן בבית מוקדשא

עוללת כה אסתאכלנה נשים
 פרים עליו טפחים אסייהרג
 במקדש אדני כהן ונביא :
 (א) שכבו לארץ חוצות נער וזמן
 בתולתי ובחורי נפלו בתרב תרגת
 ביום אפה טבת לא חמלת :
 (ב) תקרא כיום מועד מגורי
 מסביב

דיי בוימא דכפוריא על דאוכה יתהון דלא תעבדון דביש קדם
 יי : (א) שכבו דמכו על ארעא דמחונין עולימא וסביא דהו רגילין
 למשכוב על כרין דמילח ועל ערסין דשן דפיל בתולתי ורובי
 נפלין קמלין בחרבא קמלתא ביום רוגד נכיסתא ולא חסתא :
 (ב) תקרא תהי קרי חירותא לעמד בית ישראל על יד משיחא
 היכמה בעברת על יד משה ואהרן בוימא דפסתא דאהכנשין
 עולמי

רש"י

(כ) עוללי טפוחים. ילדים רכים שעודן גדילים בטפוחי אמותם. ורצותינו דרשוהו
 על דואג בן יוסף שהיה אמו מודתו בטפחים בכל יום ויום לתת זהב לכה"מ לפי
 מה שהיה גדל ולנכוף אכלתו: אם יהרג בסקרש ה' כהן ונביא. רוח הקודש
 משיבתה וכי נאה לכם שהרגתם את זכריהו בן יהוידע כמו שכתוב (בדברי הימים
 ב' כ"ד) שהוכיחם כשבאו להשתחות ליואש ועשאוהו עבודה כוכבים ורוח לנשה את
 זכריה בן יהוידע והיה כהן ונביא והרגוהו בעזרה: (כב) תקרא כיום מועד.

כמו

ב א ו ר

פי' כזה, ראש ה', אם ימצא עוד עיר או אומם צארץ אשר עוללת לס כאשר עוללת
 לי? כי אנה ומתי ימצא עוד שאכלו נשים פרים, כאשר הוצרכתי לאכול מפני הרעב?
 ויהיה לפי' העמיר של האכלנה במקום העבר, או במקום בינוני דכרכו, וי"מ סתעם,
 ראש ה' מה עשית? הרוצה אהה שהאכלנה וכו' ויבא לפי' העמיד על נכוו. טפוחים,
 מנורת טפח כמנסה הנשים עם ילדיהן הקטנים שיטנו (הראב"ע), או שהוא מלשון
 מטפחה שהילד נתון בתוכה (וויקטוקירו). (כב) תקרא, קראת ולשון הוה היא (רש"י),
 והוה

מִסְלִיב וְלֹא הָיָה בָּיוֹם אֲפִי יְהוָה
פְּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר טַפַּחְתִּי
וְרַבִּיתִי אִיבֵי כָלֶם :

עוֹלָמִי הוֹדַר חוֹדַר מִן
כָּל אֲחֵר דְּאֶתְבָּדְרוּ מִמֶּנּוּ
בְּיוֹמָא תַּקִּיף רוּגְזָה יְיָ
וְלֹא הָיָה בַּחוּץ שְׂיוּבָא
וְשִׁאֲרָא דְלַעֲיִפִית בְּסִדְיָנָן
וְדַרְבֵּיתִי בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין
בְּעַלְי דְּכַבֵּי שִׁיעִיאוּנוּן :

ג (א) אֲנִי הַגִּבֹּר רָאֵה עֵינַי בְּשֹׁבֵט
עֲבַרְתִּי : (ב) אוֹתִי נָתַן
וַיִּלַּךְ

ג (א) אֲנִי אֲנָא גִבְרָא

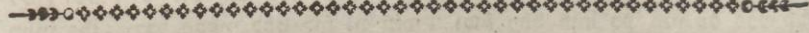
דַּחְוָא עֵינַי בְּהוּטְרָא דְרַדְדִי בְּרוּגְזִיָּה : (ב) אוֹתִי יְתִי

ר ש י

כמו קראת לשון הוזה הוא: סגור - שכיני הרעים להאסף עלי להשחית:
אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם - הילדים אשר טפחתי וגדלתי אותם בלא האויב
הכסדים וכלה אותם:

ג (א) אני הגבר ראה עיני - היה מתאונן ירמיהו לימר אתי הנבז ראה עיני אשר
ראה עוני מכל הנביאים שנחבאו על חורבן הבית שבימיהם לא נחזי הבית

כי

ב א ו ר

והוא מוסב למעלה בחולותי ובחורי אשר סגנת ביום אשר בעת שקראת ונו'. סגור ,
שכיני הרעים עמו ומאב , או שהוא מל' גורו לכס מפני חרבו, ובתרגומי חכרתי שתי הכוונות
יחד . ביום אף ה' , בא השם תחת הכנף כדרכו לפעמים בלש' ושערו ביום אשר .
אשר טפחתי, הילדים אשר גדלתי ורועמתי בא האויב הכסדים , וכלה אותם (רש"י) .

ג (א) אני הגבר ראה , ראש תחת ראיתי וכן ונשאר אני (ראב"ע) . ואינו דומה כי
שם (יחזקאל ט') לריך להיות ונשארתי אשר שאמר אני בלשון מ"ב, אך לפי שהקדים
הפעל לסועל לא שמר את המין , אבל שם , אלו נחמר מלת הנבז היה לריך לומר ראיתי
כי אז היה פעל ראש נשוא על מלת אני , אולם עתה שאמר הנבז , יהיה מלת הנבז
נשוא , וזה שדקדק רש"י בלשוןו להוסיף מלת אשר , אלא שדרכך המליצם לקצר ביחוסים ,
או שמלות ראה עיני ונו' מאמר הכעסה לשם תואר של הנשוא שהוא וכמו שכתבתי בפסוק
בחולותי ובחורי ונו' . ופעם אני כמו שכתב הראב"ע שמוסב על ירמיהו או על כל אשר
מישראל ועיין מואת במ"ה - עני , לדעת הראב"ע הוא סמוך ויחסר מקום השמות או
הנלות , ונס יאמר שנסמך אל שבת , והכ' כספכה כמו ותשם בשוך עינים , והראוי עני
שבת בעברתו , ופעם ראש הרגיש . אמנם נכונן כדעת הר"י עראמה אשר אשר מלת
עני הוא שם ובא כפסק נק"ח ע"מ ואל דמי לכס (ישעיה ס"ב ו'), וידמה עיני לאיש
אכזר אשר בידו שבת הנוגש לרדות ולענוש בו ולכן אשר אני הנבז ראש אותו עני עכ"ל,
ודרך המאזורים הוא לנבז מדברים בלתי עממים אשר אינם נמאזים בשועל , כאלו המה
נעשים עממים ופועלים כרזונם ולהנשים אותם , (רזוני לומר לתת להם נוף ונשמה, דעת

ורלון

וַיִּלֶךְ הַיָּשָׁף וְלֹא-אָזַר : (ג) אֶת־
 בִּי יֵשֶׁב יַתְּפֹךְ יָתוּ פֶלֶא-הַיּוֹם :
 (ד) בָּלָה בְּשָׂרִי וְעוֹרִי שֶׁבֶר
 עֲצָמוֹתַי : (ה) בָּנָה עָלַי וַיִּקְרָא
 רֵאשׁ
 נִרְמִי : (ו) בָּנָה בָּנָה עָלַי פְּרִכּוּמִין וַאֲקָרָא קְרָתָא וְעָקַר

ר ש י

כי אם בימי : בשבט עברתו. של רודה ומנה הוא הקב"ה : (ג) אך בי ישוב.
 אני לצדי לוקה המיד כי כל תשובות מכותיו עלי : (ד) בלה בשרי. כמו לכול ען
 (ישעיה מ"ד). ד"ל בלה בשרי ועורי כלנו והארץ כנגד תבלה (שם כ"א) כלומר
 שכבו לארץ חוליות נער וזקן ולא היה להם פר וכסת ובלה גשרם פשהם גולים :

ויקף

ב א ו ר

רצון) והענין זה ידוע אלל בעלי מלאכת השיר האחרונים בשם (פֶּרֶאֱוֹקֵי־קְלִימִין), וכן
 הענין כאן, ודבר מהענין כאלו הוא גוף עמי, וכוף ראש אחת בא אליו עם שבט אשר
 בידו, והכניו של שברחו מוסב על עני הנוכח, וכן כל הפעלים הנוכחים למעשה כגון
 כהג בלה גרר וכו' מוסבש על שם העני הזה, והנה המקונן אשר בואת הקינה הרעות
 הרבות אשר מלאו אותו ואשר עשה לו העוני הזה באופנים שונים, פעם ימשיל עמו,
 כאלו העוני יולכיהו במקום חושך ואפילה ואם יכהו במכות רבות, פעם יסניד בעדו
 למען שלא יוכל לברוח ולמען סגול הכרות האלה וכו' כמו שיבאר עד כאשר סיים למספר
 הזרות שבעדו עליו ונשאר באפס תקוה, או מפטר איך שנפשו עליו השתחוה, וכמעט
 וחמא בקרכו, לולא רוח בינתו שסיבסו ויחזיקו לעמוד על כנו, להחולל אל ה' שיסוב
 וירחם עליו, כל זאת הוא ענין וכוונת הכללי בואת הקינה, ומעשה אבארה בפרטית.
 (ב) ולא אור, בא הכפל להפלת החשך, או שדרך הלשון לדיבר כן כמו חנם אין
 כסף, מה אתה ולא תחיה, ודומיהם רבים. (ג) אך ביי, אני לצדי לוקה המיד כי
 כל תשובות מכותיו עלי (רש"י), ושעם ישוב יהפוך כמו ושכתי ואראת שעיני ושכתי
 לראות, וכן כאן ישוב להפוך, ושעם יחם בי על פעל הפך. וגם יחכן ממוסב על פעל
 ישוב, כמו ושכתי בנית ה', כלומר שהוא חמיד אללו ויכהו על היום. ומה שאמר
 המקונן אך ביי, ולא באחר, וכן אותי להג ולא אחר, ואני הנגר אשר ראש, ולא
 זולתי, כל זה הוא להפלת זערו ומלאונו. (ד) בלה, כמו וכולם כנגד יבלו והדומה,
 שהוא לשון קריעה, כי שרש בלה הנה על דבר ישן ויבש אשר נס והס ליתו, כעשם
 אחרי בלותי היתה לי עדנה, ולל דבר יבש אשר נס ליתו יותר עלול להקרע מדבר לח,
 וכחז הראש"ב הכשר והעור שירנישו בלו, והעצמות שלל ירנישו ישברו. ובאמת נאלמו
 גם לשון בלה אלל עצמות כמו שחשתי בלו עמי (תהלים ל"ב). (ה) בנה, הכוונה

ועקר רישי עממיה
ושלתי אינון :

ראש ותלאה : (ו) במחשבים

הושיבני כמתי עולם : (ז) גדר

בערי ולא אצא הכביד נחשתי :

גם כי אועק ואשוע שתם

תפלתי

(ו) במחשבים בבית
יסורין בחשוכא אותבני
כמיתין דאולין לעלמא
אחרון : (ז) גדר סגר
בתרי בגין דלא אפוק מן

טרקא וקר על רגלין בגלין דנחשאי : (ח) גם אף ארום אצוח ואצלי

אסתתים

ר ש י

(ח) ויקף . הקפני : ראש ותלאה . כמו ראש ולענה (פרשא נלביס) . ומדרש אגדה
ראש זה נכודולר לגלות ויחיוני . ותלאה נבזרחין שגמר המפה בימי נדקיהו והלאני :

(ז) גדר בערי . עשה חומה לנגדי להיות כלא : ולא אצא . הושיב סביבותי מחמת
וגיחות של אורבים הכשדים : הכביד נחשתי . עשה לרגלי נחשתיים כבדים שלא אוכל לילך

פירוי"ש

ב א ו ר

על חומות בעליות של בית הסיבה אשר הוא ישב שם צדד , ואמרו כללו צנה בית
כסוכר זה דוקא בעבורו גם הוא להפלות הענין . עלי , מוסב על צ' הפעלים צנה
עלי ויקף עלי . ראש ותלאה , כמו ראש ולענה (רש"י) , כוונתו לומר כמו שענינו שם
לבן מרה כאשר יעיד עליו חנרו כן ענינו כאן , והכוונה על מר נפש , או יתכן לאמר
שעטס ראש לשון ללות ושפלות ושכרו רוח וצא סאל"ף במקום הוי"ו , וכדומה לו וצא
כמהלך ראשך . ועטס הלל ככל התלאה אשר מנאחמו ואמר שסט לצדס סוצביס אוחו
וסוכניס אללו צנהצודדמו שס , כלומר סכוא חמיד שרוי בצער ואין דבר משקטו , ויכיה
לפי זה ראש ותלאה נושאי פעל ויקף , כמו ויקפו 'על העיר (מ"ב ו' יד) , או שנושא
צנה הוא ג"כ נושא ויקף , וראש ותלאה , הוא פעול הכקפה , כמו ומאודו עלי הקף
(איוב י"ט ו') . (ו) בבחשבים , מחשך צחוך מחשך (הראב"ע) . עולם , זמן רב ,
וכן כל עולם שנמקרא . (ז) גדר בערי , כמו שזכר למעלה שנה עליו צאוסן שלא יכול
לבוא אליו מנחה אחד , כן אמר עשה שגדר צעדו צאוסן שלא יכול לנחת , ועטס ולא
אזא , כמו שלא אזא , הוי"ו במקום סי"ן . הכביד נחשתי , עשה לרגלי נחשתיים כבדים
שלא אוכל לילך , פירוי"ש צלע"ו והוא שערס , וצלא (קטשטען , עטשטען) (רש"י) .
וא"כ נובל לומר שמהמר ולא אזא מוסב למעלה ולמעט , גדר בערי שלא אזא וגם סכביד
נחשתי שלא אזא . וכחצ רד"ק נקרא כצלת נחשתי , לפי ששויין מנחשתי וכן מרנחתי .
וכנס במקראות גדולות נרפס נחשתי צקמץ , אבל כרד"ק ביארו צשורק , ובענין אחד כי זה
המשקל שיש לו שתי נשיות , פעם שישתנה סהולס לק"ח , ופעם לשורק . (ח) שתם , צשיין
ועטמו כאלו כחוצ צסמ"ך , ואמר לא די שגדר צעדי , אבל גם לא עוב פתיחה קטנה
אשר משס ינא קול תפלתי , כי אס אועק , כנס סתם תפלתי ולא תנא , וסקמץ חחת כשורק ,

תַּפְּלֹתַי : (ט) גִּדְרֵךְ דְּרָכַי בְּגִזְתִּי

אֶתְתִּים בֵּית צִלּוֹתַי

נְתִיבוֹתַי עֹזָה : (י) דָּב אֲרַב הוּא

(ט) גִּדְרֵךְ סֶגֶר אֹרְחֵי

לִי אֲרִיָּה בְּמִסְתָּרַיִם : (יא) דְּרָכַי

בְּמַרְמְרֵינִי פְּסִילֵן שְׂבִילִי

סוֹרֵר וַיִּפְשַׁחְנִי שְׁמֵנִי שׂוֹמֵם :

סָרָאוּ : (י) דָּב דּוֹבָא מְכַמֵּן

(יב) דְּרָךְ קִשְׁתּוֹ וַיְצִיבֵנִי כַּמְטָרָא

הוּא לִי אֲרִיָּא דְמוֹטְמַר

לְחֵין

בְּכַבֵּי־שָׂא : (יא) דְרָכַי

אֹרְחֵי סָרַב וַשְׁסַעְנִי

שׁוֹנֵי צָרוּ : (יב) דְרָךְ

מָתַח קִשְׁתִּיהָ וְעַתְדֵנִי הִיךְ פְּלַגְלִיסָא לְגִירָא :

הביא

ר ש"י

סירי"ש בלע"ו : (ח) שתם תפלותי. סתם חלונות הרקיע בפני : (ט) נתיבותי עוה. אט באתי ללאת איני יולא נדרים הסלולים בדרך ישרה מפני האויבים הכסדים ואלא דרך עקלתון : (י) דוב אורב הוא לי. הקדוש ברוך הוא נאסך כביכול לי לדוב אורב : (יא) דרכי סורר. לשון סירים קולים (קבלת ז') סורר קוץ אותם מסור קולים נדרכי ויפשחני. לשון פיסוק הרגלים שהעובר על הדרכים שאין מופנים כריך להרכיב לעדיו ויש דוגמא בלשון גמרא האי מאן דפשא דיקלא : (יב) ויצבינ

כמטרא

באור

כ"א יסיה פעל עבר, לא יסיה המשך המאמרים ע"פ לרוך הניווני. (ט) נתיבותי עוה, כלומר הנתיבות שהיו ידועות לי, עוה וקילקל אותם כדי שלא אוכל למצוא הדרך הישר לברוח מפניו וזוה הדרך המעוות הוא אורב לי כדוב וארי לבלעני. (יא) סורר, לשון סירים קולים, מסור קולים נדרכי (רש"י), ואינו נאות להמשך המליצה, ורד"ק אמר הטוב דרכי, גם זה דחוק כי כבר אמר זאת למעלה, נתיבותי עוה. אמנם לדעת רמי היקר ר' יואל צרי"ל, הוא מלשון סורר ומורה, כלומר נביות שדרכי שאני הולך בו סורר מדרך הישר לנסות אליו ע"י שפס נתיבותי ויולכני אל מקום אשר הוא אורב שם לי, הכה כן יפסחני, ופעם וי"ו יפסחני לתצונת התנאי, וזוה הדרך תרנמתי המקרא, אמנם יחכן ג"כ לפרשו, שהוראה סורר כמו חזרו הקל, כמו כי סר לראות, ושעורו סר ממקומו אל דרכי ושם יפסחני. ויפשחני, אין לו ריע במקרא, ורד"ק וראב"ע אמרו שהוא לשון ספק וזקק, כי תרנום ויפסח שמואל, ופעם (נערה"ש) לנערה"ש (נערה"ש) ורש"י כתב שהוא לשון פסוק הרגלים וכו' ויתרמה לפ"ו לפסח, בחלוק השי"ן עם שי"ן שמאלית, ואפשר שזוה לומר א"כ לבארו מלשון ופסח ה', כלומר דולג עלי, ובתרגומי תרנמתי כפי הענין הזה. שובם, תואר, ופעמו כמו שזממה לעיל (פרשה א') והוא לשון תצונת (בבב"ש, ויילקו), וראב"ע אמר שכל רואהו יסום. ויתרנס לפ"ו (פרעק ביה, טיחומי). (יב) כמטרא א' במקום ה"א, ואמר כן לדבר שמליכין לירות החלים והוא מענין שמירה כלומר שזמרי אותו

(1) סירי"ש בלע"ו, Fers (איינערט לעסען, קעסטן אור באנרע) :

(יג) הביא אָעיל בְּבִלְיוֹתַי
 גִּירֵי תִיקִיָּה: (יד) הִיִּיתִי
 הַיִּיתִי חוֹבָה לְכָל פְּרִיעֵי
 עַמִּי וּמְזֻמָּן עָלַי כָּל
 יוֹמָא: (טו) הַשְּׁבִיעֵנִי
 אֲשַׁבְּעֵנִי מְרִירָה חֵיוֹן
 אַרְוֹנֵי גִירָא: (טז) וַיִּגְרַם
 וַרִּיצֵן בְּפִרְדֵּן שִׁנֵּי
 בְּנֵע יָרֵי בְּקַטְמָא:

קמץ בּוֹק קמץ בּוֹק משלום

ותזנה

ר ש"י

כמטרא . העמודי לנגד הלוי לירות בי כמטרא אשניול"א בלע"1: (יג) בני
 אשפתו . הליס שנותנין בחוך האספה שקורין קויכר"א בלע"2) בלשון אשכנז (קמכט) .
 וכן (ישעיה כ"ב ו') : (טז) ויגרם . וישבר ודוגמחו גרסה נפשי (תהלים קי"ט) וכן
 גרש כרמל (זפרשה ויקרא) : בחצץ . אבנים דקים שזחוך העפר שהיו לשון הגולים
 עיפתן בחוך הגומות שחופרים בקרקע והחלץ נכנס לתוכה כשלאמר הקדוש ברוך הוא
 ליחזקאל עשה לך כלי גולה (יחזקאל י"ב) לשחות בו ללוש בחוכו חררה קטנה כדי
 שילמדו הם ויעשו כן כענין שאלמר והיה יחזקאל לכם למופת (שם כ"ד) . והם היו
 משחקים עליו ולא עשו כן לסוף נשתברו שיניהם : הכפישני . כפה אותי באפר ככלי
 הכפוי

ב א ו ר

אותו המקום ומכונים אליו , תרנום וישמור ונמר (מדברי ר"ש בן ענך) . (יג) בני
 אשפתו , הליס שנותנין בחוך האספה שקורין קויכר"א , והוא קאר"קאיש ובל"א קמכטר
 (מרש"י) , ואמר הראב"ע דמה האספה לזמן סהרם ע"כ . (יד) הִיִּיתִי שחוק , ע"י
 שהיב כל זופי מלא הליס הייתי לשחוק . עמי , אם המקונן דבר רק בעדו , יהיה
 יו"ד של עמי כונו מ"ב , אם בעבור ישראל מדבר יהיה סו"ד נוספת כמו שכתב הראב"ע ,
 ואולם במסורה נמסר כמי ג' סבירין עמים . (טז) ויגרם , וישבר ודוגמחו גרסה נפשי
 וכן גרש כרמל (רש"י) . בחצץ , אבנים דקים שזחוך העפר , וכחצ כרד"ק שנקראו כן
 כאלו הם מחתיכות גדולות מלשון חלה , ויאמר ששינוי נשברו מחמ' אבני החול אשר
 השיס חוך מאלו . הכפישני , אין לו ריע , ופתרוני לפי מקומו , ולדמתי שעמו כעסס
 כעס , וכחצ הר"י טראמה , וז"ל , אחר כל זה לא השקוני ולא באכילוני ולא שמו בי מזור ,
 רק במקום אכילס השביעי מרורים , במקום שהיה , לענב , הלוף שמרקחות המחוקות ,
 ויגרש בחוץ שני , וחחת מלע משכב כפישני באפר . (יז) והזנה , פעל זנה פסס יולא

כדלעיל
 1) אשניול"א בלע"1, (ריבסיגור A signal, (אוס זייכטן, זונק זיטל) .
 2) קויכר"א בלע"1, bucora נייא אוט . carquois (קמכטר) ועיין בתהלים קכ"א ה' .
 Tom V
 לז Nu

מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי נְשִׁיתִי מוֹזְבָּה : (יח) וְאָמַר אֲבָד נַצְחִי וְתוֹחֲלֹתַי
 מִיְהוָה : (יט) זָכַר-עֲנִי וּמְרוּדִי
 לַעֲנָה וְרֹאשׁ : (כ) זָכוֹר תִּזְכּוֹר
 וְתִשֵּׁת עָלַי נַפְשִׁי : (כא) זָאֵת
 וְרִישֵׁי חַיִּין : (ב) זָכוֹר מְדַבֵּר תְּדַבֵּר וְתִצְלִי עָלַי נַפְשִׁי עַל סִיגוּפָא :
 זאת

ר ש י

הכפוי על פיו אדנטי"ר בלע"ז (1) . ויש דומה במשנה פישון הנמל במדה כפוסה מדל : (יח) ואומר אבד נצחי . אמרתי בלבי ברוב לרומי אבד עולמי וסברי : (יט) ומרודי . קומפליינט בלע"ז (2) : (כ) זכור תזכור . נפשי את עניי ומרודי ושחוח עלי כך הוא פשוטו לפי ענין שיטת המקרא . ומדרש אגדה זכור תזכור ידעתי שספק לזכור את העשוי לי מהכשרים אבל תכוח עלי כפשי להמתין עד זמן הזכירה . ומכאן יסד הפייט בזאת ידעתי כי יש לך לזכר אבל תשוח עלי כפשי עד שתזכור (פרשת זכור) :
 זאת

ב א ו ר

כדלעיל ונה ה' מוזכרו . ופעם עומד כמו כאן , ורבים כן . נשיתי , ענינו שחכה כמו זור ילךך תשי , ולדעתי ההבדל שבניכס הוא זה , שורש שחה נאמר על הדברים אשר נאבדו מהכרון של צריון , או ע"י אורך הזמן , או ע"י סבות אחרות , ואולם על שחכה רזונית . ר"ל שיקירם איש מלבו ויגרשם מרעיוניו לבלתי הנות בהם עוד , נשמע בשורש נסה , (ובזה יתדמה להוראת גיד הכסה , שהוא לשון סרה ממקומה , ויש עוד לדבר מזה השורש , אלא שאין כאן מקומו להאריך) , וכן הענין כאן , הסרתי הרעיון של טובה ממני והחלתי לספק בו , דהיינו אחר שספר למעלה מהרעות אשר העביר עליו הטובי אמר כאשר ראיתי שנעזבה נפשי מכל האושר הזמני ובלתי להמדרגה התחננה , או אמרתי כאשר הטייתי עד כה נעוט ומוכס , כן אהיה כל ימי חלדי , כי לו הספ' לנחמני , לא עשה לי כל אלה . (יח) נצחתי , עולמי (רש"י) , כלומר אהיה או בד כל ימימי , מלשון ארמי או בד אבי (וישן שם בם' נח"ש להרמזמ"ן ז"ל) , ופעל אבד נשוא לב' נושאים , אבד נלחמו ואבד תוחלתי . (יט) זכר , הכוון שהוא שם , והכתוב מוסב אל שלאחריו . כלומר זכרון עניי ומרודי וגו' זכור תזכור נפשי ולכן תשוח עלי , וכן פירש"י ז"ל . (כ) ותשוח . כמו מה השחוחתי נפשי , כלומר נעלז וכבאה כאלם הסולך שחוח מלער ויגון . (כא) זאת אשיב , אחר שאמר לי לזי אבדה תוחלתי מה' אשיב ואת אל לבי ואחיל עוד לו , ומה היא שאשיב חסדי

(1) אדנטי"ר בלע"ז, Adenter : Renverser (אדנטירנטי, זו בארען וויטלען) .
 (2) קומ פליינט בלע"ז, Complain te (ריח ומהקלמט) .

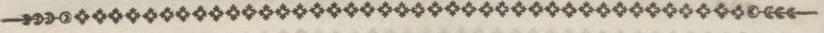
אָשִׁיב אֶל־לְבִי עַל־בֶּן אֹחֵי־לִי :
 (כב) חֲסְדֵי יְהוָה כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי
 לֹא־כָלוּ רַחֲמוֹ : (כג) חֲדָשִׁים
 לְבָקָרִים רַבָּה אַמוֹנְתְךָ :
 (כד) חֲלָקֵי יְהוָה אַמְרָה נַפְשִׁי
 עַל־בֶּן אֹחֵי־לִי : (כה) טוֹב

(כא) זאת דא נחמתא
 אתיב על לבי בגין בן
 אוריך : (כב) חסדי
 טיבותא דני ארום לא
 פסקו ארום לא אתמניעו
 רחמיהו : (כג) חדשים
 גיסין חרתין מרחיש
 בצפריא סגיאה היא
 דאמונתך : (כד) חלקי

קס"ב ב"ק רחמיו' יהוה
 חולקי יי אמרית נפשי בגין בן אוריך ליה : (כה) טוב טב יי לסוברין
 לפורקניה

ר ש י

(כא) זאת אשיב אל לבי. אחר שאמר לי לבי אברה תוחלתי מה' אשיב זאת אל לבי ואוחיל עוד ומה הוא זאת שאשיב אל לבי : (כב) חסדי ה' כי לא תמנו. וכל הענין עד מה יתאונן וגומר : כי לא תמנו. כמו כי לא תמו. ויש מפרשים כי לא תמנו כמו האם תמנו לנוע (בפרשה קרח) חסדי ה' הם אשר לא תמנו ולא כלינו צעונינו : (כג) חדשים לבקרים. מתחדשים הם חסדיך מיום אל יום : רבה אמונתך. גדולה היא הבטחתך ודבר גדול הוא להאמין בך שקיים ותשמור מה שהבטחת לנו : (כד) חלקי ה' אמרה נפשי. ה' מנת חלקי (תהלים ע"ז) ודין הוא שאוחיל

ב א ו ר

חסדי ה' וגו' (רש"י), והראב"ע כתב זאת התוחלת, ואינו נריך כי מדרך הלשון היא בהסתר המין לדבר בלשון נקבה. (כב) כי לא תמנו, כמו כי לא תמו (רש"י) ובפ' א"כ הנו"ן תחת אות הכפל. ופעם הכתוב חסדי ה' אשיב אל לבי אשר הם לא תמנו, או טעורו כי לא תמנו חסדי ה', כלומר זאת אשיב אל לבי שלא תמנו וגו', וזה סוכן מסתת הכפל כי לא כלו רחמיו. (כג) חדשים לבקרים, מתחדשים חסדיך מיום אל יום (רש"י), וזכר זמן הבוקר לפי שאו יקינו בני אדם משנתם וישזבו לראות ולסנות מחסדי ה' ויראם כאלו יתחדשו אז. אמונתך, לדעת המפרשים מוסב על השם צ"ה, ומה שהחליף המקום הגופים לדבר טעם בלשון נסתר ופעם בלשון נוכח, דרך שירי הוא בנדב, אמנם יחכן יותר שהכניו של אמונתך מוסב על הלב אשר עמו מדבר, כמו שאמר זאת אשיב אל לבי, ופתרונו במחנה צ"ה א"כ תהיה רכס וגדולה אחרי שחסדי ה' וגו', וכן הוא מתורגם בל"א. (כד) חלקי, אחר שספר למעלה תשובתו אל לנו, אמר שפי' כך התרוממה נפשו, והחלה להבין ולהדק אליו אמריו, ואמרה גם היא ה' מנת חלקי וגו'. (כו) טוב ויחיל, וי"ו של ויחיל יתירס כו"ו ואיז וענה, טוב שיחיל אדם וירוס ויזפה לתשעת ה' (רש"י), ודבריו אחרונים המה סוכן בפשטות הכתוב,

לְפֹרְקָנֶיהָ לְנִפְשָׁא דְחַבֵּעַ
 אֹלְפִינֶיהָ : (כו) טב טב
 לְאֹרִיבָא וּלְמִשְׁתִּיק עַד
 דְּמִי פֹרְקָנָא דִּי :
 (כז) טב טב הוּא לְגִבְרָא
 אַרוּם יֵאלֶף גַּפְשִׁיהָ
 לְסֹבְרָא נִיר פְּקֻדֵיָא
 בְּמַלְיוּתֶיהָ : (כח) יֵשֵׁב
 יִתִּיב בְּלַחֲדוּהֵי וַיִּשְׁתַּחֲוֶה
 וַיִּסְבֹּל יִסְרִין דְּאֵתֵין עֲלוּהֵי בְּגִין יְחֻדָּא
 דְּשִׁמְיָה דִּי דְּמִשְׁתַּלְחִין
 לְאַחַרְפֵּר עֲמִינִיה עַל חֻבָּא קְלִילָא דְחָב
 בְּעֲלָמָא דְרִין כַּד יְחֹם
 עֲלוּדֵי וַיִּסְלִינֹן מִינִיה וַיִּקְבֵּל אִפִּי שְׁלִים
 לְעֲלָמָא דְאֵתֵי : (כט) יֵתֵן
 יֵתֵן בְּעַפְרָא פּוּמִיָּה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה קֳדָם
 רַבּוּנִיהָ מְאִים אִית סָבַר : (ל) יֵתֵן

יְהוָה לְקוֹן לְנִפְשׁ תְּדַרְשֵׁנוּ :
 (כו) טוֹב וַיְחִיל וְדוּמָם לְתַשׁוּעַת
 יְהוָה : (כז) טוֹב לְגִבֹּר כִּי־יִשְׂא
 עַל בְּנֵעוּרָיו : (כח) יֵשֵׁב בְּדָר
 וַיִּדָּם כִּי נִמְלַעַלְיוֹ : (כט) יֵתֵן
 בְּעַפְרָא פִּיהוּ אֹלֵי יֵשׁ תִּקְוָה :

יושיב

רש"י

שְׂמוּחַל לוֹ : (כו) טוֹב וַיְחִיל וְדוּמָם וי"ו של ויחיל יתירה כמו וי"ו של ואיה וענה
 (בפרשה ושלח) טוב שיחיל אדם וילפה לתשועה ה' : (כח) יֵשֵׁב בְּדָר מי
 שאירע לו אצל ולרה ישב גלמוד וילפה לטובה : וידום לשון המתנה כמו אם כה
 יאמרו אלינו דומו דיהונתן (שמואל א' י"ד) : כי נמל עליו כי בעל הגזרות נשא

עליו

ב א ו ר

כי כן שמוס הו"ו לפעמים, כמו דבר אל העם ויסעו, שעורו שיסעו ורבים כן, אמנם
 אינו מדרך השון לאמור טוב יחיל ודומם. והרד"ק כהב וז"ל ואפשר ויחיל הוא חואר
 בפלם שרד, ויהי פי' הפסוק שיביא אדם טוב ויחיל ודומם לתשועה ה' ע"כ. או שיהיה
 מלות טוב ה' עם יחס הלמ"ד מושכים אחרים עם, ושעור המקרא טוב ה' לטוב ויחיל
 זנו'. (כו) טוֹב לְגִבֹּר כִּי יִשְׂא, וכי ישא, וכי יתן בעפר, וכי יתן למכור, כן נראה
 המשך הכחונים. בנעוריו, כלומר ללמד את עמנו לשאת העול בשקטות נפש אף בימי
 נעוריו, אשר על כרוז בימים בהם האדם יותר עלול לרגש והמית הנפש מרוב חוס
 הסנטי אשר נקרכו, וכן תרנום הכשדי טב הוא לגברא ארום יאלף נפשיה לטובא זנו'.
 (כח) כי נמל עליו, כי בעל הנוירות נשא עליו הגזירה זו (רש"י), וכפסס על הגורל
 שנפל בחלקו, וכן כתוב בחיק יוסל את הגורל (משלי י"ו). וי"מ טעם כי כפסס אם,
 כלומר אם יוסל עליו העול הזה ישב דד וידום. ואחרים אומרים טוב לגבר אם ישא
 עול בנעוריו שישב דד כל זמן שעול נמל עליו, ובראשון יותר נכון מטעם הכמשך
 שזכרנו. (כט) יֵתֵן בעפר פיהו, ישתחוה לטובהו עד צוא העפר כפיו (כראב"ע).
 וכן ה"י יתן בכפרא פומיה וישתחא קדס רבוניה, וכן הוא מחורגם בלא, וי"מ יתן

מוספ

(ל) יתן למכהו לחי ושבע
 בחרפה : (לא) בני לא יונח
 לעולם אדני : (לב) בני אסיהוגה
 ורחם פרב חסרו : (לג) בני לא
 ענה מלכו ויגה בני-איש :
 (לד) לרבא תחת רגליו כל אסירי

יושיט למחי ליה ליסתא
 בגין דחלתא דני יספע
 קלנא : (לא) כי ארום לא
 ישלי יי לעובדוי לעלם
 למסריגון בידא
 דסנאיהון : (לב) כי ארום
 אלהין ברישא יתבר
 ויתר בן יתוב וירחים
 לצדיקיא בסגיאות

סבותיה : (לג) כי ארום מן בגלל דלא עני גבר ית גפשויה ואעדרי
 זחוחה מלביה בגין בן לאסתקפא תבירה בבני אנשא :
 (לד) לרבא למכבא ולכבשא תחות לאבסא רגליו כל אסירי ארעא :
 להטות

ר ש י

עלנו הנזירה זו : (לא) כי לא יונח לעולם ה' - לכן טוב לידם : (לב) כי אם
 הוגה . אם האדם מביא עליו יגון בשביל עונו ואחר כך וריחם כרוב חסדיו . הוגה
 ויגה לשון תונה הם : (לב) כי לא ענה . ויגה בני איש מלכו ומרלונו כי העון
 גורם : (לד) לרבא תחת רגליו . מוסב על כי לא ענה מלכו להיות מרכא תחת
 רגליו

ב א ו ר

מוסב על העול הנזכר , כלומר אף אם יכניעו העול הזה עד לארץ מחמת כובד המשא ,
 ככל זאת אל יתיאש מן הסקס , והראשון יותר נכון על פי הסמך . (ל) יתן למכהו
 לחי , טעמו כמו שכתב ר"י עראמה . שירגיל את עולמו במדת סבלנות יותר מדאי
 עד שיתן למכהו לחי , ויקבל הסיסורין באהבה וברצון טוב . (לב) ורחם , וי"י לתשובת
 הנבאי , כלומר אם הביא על אדם מה יגון בעבור חטאיו , הנה אח"כ יסוב וירחם עליו כרוב
 חסדיו : (לג) כי לא ענה , טעמו כמו שכתב ר"י עראמה וז"ל , אסילו אווחו הרע שיודר מלחו
 לענות שום אדם אינו מלכו ומרלונו אבל הוכרח כדי שימטך ממנו טוב , כמו הנה בשלחו הרעות
 הסיסורין אין לבו אל הרע המניע מסן רק אל התשובה למוטע כממשכה ממנו ע"כ . ושעור
 הכתוב כי לא ענה ויגה מלכו . ויגה , ענינו יגון , ומשפטו ויגה מניין הדגוש , ולדעת
 הריק"ם הוא מניין הפעיל ומשפטו ויגה וכן וידו אבן זי לב' הפירושים (ר"ש בן מלך)
 והראב"ע כתב א' תחת כ"א , אבל נסתרים שלנו נכתבה המלה כ"א . (לד) לרבא ,
 לדעת רש"י המקרא סוב עם ב' שלאחריו מחוכרים המש , וז"ל כי לא ענה מלכו לסיות
 מרכא תחת רגליו וגו' ולא להטות משפט גבר וגו' ולא לפות אדם דריבו כל אלה ס' לא
 ראה ע"כ . אמנם לע"ד היותר נכון הוא ע"ד שכתב ר"י עראמה , דסיינו אחר שבאר
 שמקין סה טעם הרעות , הוסיף לבאר זאת מסתרת הסניף הנורמות הספך , ויאמר

אָרֶץ : (לה) לְהַטוֹת מִשְׁפַּט־נֶגֶד
 נֶגֶד פְּנֵי עֲלִיּוֹן : (לו) לְעוֹת אֲדָם
 בְּרִיבוֹ אֲדָנִי לֹא רָאָה : (לז) מִי
 זֶה אָמַר וְתָהִי אֲדָנִי לֹא צוּרָה :
 (לה) מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הַרְעוֹת
 וְהַטוֹב

מִתְעַבְדָּא בְּעֵלְמָא אֱלֹהִין מִן בְּגִלְל דְּעַבְדוּ מַה דְּלֹא אֶתְפְּקְדוּ מִן פּוּמָא
 דִּי : (לה) מִפִּי אֱלֹהָא לֹא תִפּוֹק בִּישְׁתָּא אֱלֹהִין עַל בְּרַת קְלָא רְמִיזָא בְּגִין
 חֲטוּפִין דְּאֶתְמַלְיָאֲת אֲרַעָא וּבְעִידוֹן דְּבַעֵי לְמַגְדוּ טוּבָא בְּעֵלְמָא מִן
 פּוּם

רש"י

רגליו וגו' ולא להטות משפט נגד ולא : (לו) לעות אדם בריבו. כל אלה ה' לא
 ראה לא כראה לו ולא עלתה לפניו במחשבתו לעשות כן : לא ראה ה' לא הוכשר
 בעיניו שישומו בית דין של מעלה אדם בריבו כמו מה ראתה כי עשית וגו' (בפרשת
 זירא) : (לז) מי זה אמר ותהי וגו' : (לה) מפי עליון וגומר. ואם באתי לומר
 לא מידו בזה אלי הרעה הזאת מקרה הוא שיהיה לי חין זאת כי אם בין רעות בין
 טובות מי זה אמר ותהי אם ה' לא ראה ומפיו לא תלך הן רעה הן טובה אבל למה
 יש להתאונן אדם חי נגד על חטאיו כל איש ואיש יתאונן על חטאיו כי הם המביאים
 עליו

ב א ו ר

שאם אין הרעה באות לחועלת המקבל (ומשך לפ"ז הדעה הנפסדת שזכר למעלה ולאמר
 אבד נחתי ותחלתתי) לא ימלט משלש אופנים אחרים. (א) או שיעשה זאת להכניע המקבלים
 ולשפוטם תחת ידו, כדי להראות תקפו ונבורתו בלבד, וע"ז השיב איך יחשב השם ב"ה
 בזה, וכי מה כבוד יסוב לו לדכא תחת רגליו חלשים ונזוים המשוקעים
 בחבלי ובכבלי הזמן. (ב) או שיאמר האומר שיעצ בעיניו ח"ו לעשות טול
 ברשע, ושיקבלו בעצור זה ממנו הרעות מה שאינם מחויבים לקבל, על זה השיב הלא
 הוא הדבר אשר מהננד אל רגלו יתעלס, כוודע מפאת מדותיו וחסדיו. (ג) או שיטעון
 המוטן, כן אמת לדיק ה', אך הרעות הבאות אינם ממנו ונרגזו כי אם מקרה הוא,
 בי שגחתו איינה שולטת בכל פרטי היצורים, ע"ז השיב מי זה אמר ותהי וגו'.
 (לה) נגד פני עליון, ע"ד כי ירע הדרך לנגדי, שענינו היסוד הרגון. (לו) לעות
 וגו', כפל ענין של להטות וגו'. אדני לא ראה, ראיתי הסכל, לא עלתה לפני
 במחשבתו לעשות כן, או לא ראה לא הוכשר בעיניו כמו מה ראתה כי עשית וגו' (מדברי
 רש"י). (לז) מי זה אמר, כלומר נוד שיהיה דבר מה ותהי הדבר הזה אם ה' לא ראה
 זאת

פּוֹם קוֹדֶשׁא נִפְקָא : וְהַמָּוֶב : (לט) מַה־יִּתְאַוּנְן אַדָּם
 (לט) מַה מַּה מִּמּוֹן יִשְׁפַח אֲנָשׁ דִּיחֹב עַל יוֹמֵי חַיּוּתֵי
 נִבְרָא רַשִׁיעָא עַל חוֹבוֹתֵי : (ט) נַחֲפֵשֶׁה
 נִבְלוּשׁ אוֹרְחָנָא וְנִבְקַר

וְנִתּוּב בְּתוֹבְתָא יְקָדָם יי : (מא) נִשְׂא נְמוּל לְבַבְנָא בְּרִיר וְנִרְמֵי חֲמוּף וְגוֹיָלָן
 חמאיו קרי
 כפיים
 ר ש " י

עליו הרעה : (מפי עליון לא תצא . א"ר יוחנן מיום שאמר הקדוש ברוך הוא ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וגומר לא ילא רעה וטובה מפיו אלא הרעה בלא מאליה לעושה רע והטובה לעושה טוב לפיכך מה יתאוון למה יתערעם האדם אם לא על החטאיו) : (בא) נשא לבבנו אל כפיים . כשאנו נושאים את כפיו אל השמים נשא חף

ב א ו ר

זאת ואם מפי עליון לא תלא זאת הן דבר רע או טובה , כך פירש"י ז"ל וכן הוא מתורגם ב"ל . ופעם ותכי וכן תלא ע"מ נקבה לפי שלא הוצרך המין כדרך הידוע בלשון . ורוב המפרשים נדחקו במאמר מפי עליון ונו' , והרחיקו מן הפשט שלא לזורך . (לט) מה יתאוון , הנה אחרי שגור אומר שלא באו הרעות במקרה , כי אם מאת ה' ע"פ דק משפט ומיסרים , אמר א"כ מה יש לאדם להתאוון כל ימי חלדו על זרות בע"ה , הלא יש בידו להטיב לו , ואם לא יטיב והצוא עליו רע , לא יתערעם על ה' אשר כגמול ידיו יעשה לו , כי אם על חטאיו אשר הסבו לו זאת בהכרח , כן הפעם לדעת המפרשים ז"ל . אמנם כפי דרך המלוכה יהיה שמור הכתוב מה יתאוון אדם חי , מה יתאוון נבר של חטאיו , ולכן נראה לדעתי שפעם חטאיו כאן לשון עונש , כדוד שגשון עון וחטא נאמר גם על המעשה גם על העונש שמעך ממנו , ואמר המקוין שאין לאדם להתאוון כלל כל ימי חייו כביות שלא אירע לו שום רע במקרה , ואפילו על העונש בלא לו מאת השם יתעלה אין לו להתאוון , כביות גם הוא למותו , ולדעת רבי יואל עיני נבר כענין טוב נביר לאחיד , ופעם הכתוב מה יתאוון אדם אשר הוא חי מושל ואדון על חטאיו ובידו לכבוש את יצרו , כי אז הוא מובטח שלא תאונה אליו שום רע כנולד מהמאמרים הקודמים , וכן תרגמתי . (מ) נחפשה דרכינו , אחרי-כי הרעה מידיו היא , עליו מושל לחסות דרכינו ומעללינו ולחקור בהם הטובים הם אם רעים ולשון אל ה' לשמוע בקולו . ואמר רבי יואל , לפי שדבר מכלל הפסגת השם ב"ה עם בני אדם , יסוב הדגור אל כלל השם , ומה יעבור לזרה הכלל , אף שמקרא כוונתה סקירה על זרחה הסרטיה , ולאחר זמן מה יסוב יעבור מכלל אל הפרט בהעברה קלה מאוד , כנראה להלן מפסוק עיני עוללה לפשי ונו' , וכל זה מעלימות ויפוי סקירה ע"כ . (מא) אל כפיים , אל העניים אל שמים , וכן על כפיים כסם אור . ומדרש רבותינו נשא לבנו

כַּפִּיִם אֶל-אֵל בְּשָׁמַיִם :
 (מב) נַחֲנוּ פִשְׁעֵנוּ וּמְרִינוּ אֶתְּךָ
 לֹא סִלַּחְתָּ : (מג) סִבּוֹתֶיךָ בְּאֶף
 וּתְרַדְּפֵנוּ תְּרַגְּתָּ לֹא חָמַלְתָּ :
 (מד) סִבּוֹתֶיךָ בַּעֲנֵן לֶךְ מֵעֵבֹר
 תִּפְקֶדָה : (מה) סְחִי וּמֵאוֹס תִּשְׁוִימוּנוּ
 בַּקֶּרֶב
 טִלְלֵתָא שְׁמַיָא בַּעֲנַי יִקְרָא דִּילְךָ מִן בְּגִלְלָא דְלֵיא תַעֲיִבַר
 לְוַתְךָ צְלוֹתְנָא : (מח) סְחִי טִלְמוּלִין וְרִטּוּשִׁין שְׁוִיִתָּא

יתנא

רש"י

אף לבבנו עמהם לשוב להשיב לבבנו לפני המקום ב"ה. ד"ה אל כפים אל העניים
 אל שמים כמה דאח אמר הגה עב קטנה ככף איש עולה (מלכים א' י"ח) וכן על
 כפים כסה אור (איוב ל"ו) ומדרש רבותינו נשא לבבנו באמת להקדוש ברוך הוא
 כאדם הרותץ בנקיון כפיו שמשליך מידיו כל עינוף כי מודה ועוזב ירוחם (משלי כ"ח)
 והמורה ואינו עוזב כטובל ושרץ בידו : (מב) נחנו פשענו ומרינו. זה דרכינו על
 ידי יצר הרע: אתה לא סלחת. ולך היתה נאה הסליחה כי כן דרךך : (מג) סבותה .
 באף. חללת את האף להיות מחילה ביך ובינינו ותרדפנו זו : (מה) סחי ומאוס .

היא

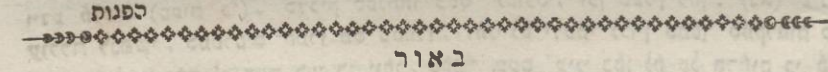
ב א ו ר

ולבבנו באמת אל הקב"ה, ושעור הכתוב כשאנו נושאים כפינו אל השמים להספיל נשא
 אף לבבנו עמהם לשוב אליו בכל נפשנו (מדברי רש"י), והרד"ק אמר או סירשו,
 נשים לבבנו יבכפנו וגשאו אותו למשאת אל אל בשמים, וכן הוא דעת הראב"ם.
 ויהיה אל כמו על וכן חרונתי. (מב) נחנו פשענו, נא כפל הכנוי למעט הספר,
 כאשר העיר ע"ו הרמב"ן בספר נח"ש, כלומר נחנו הסבנו אח כל רעותנו לא אחי,
 לפי שפשענו ומרינו נגדך ב"ב עד שלא היה ראוי לך מצד המשפט וסיושר לסלוח לנו, ואין לומר
 מתוך כ"א שלא סלחת בלבד, ורש"י ז"ל אמר נחנו פשענו, זה דרכנו ע"י יצר הרע, אחת לא סלחת,
 ולך היתה נאה הסליחה כי כן דרךך ע"כ, אגס הראשון נכון יותר כפי המשך -
 (מג) סבותה באף, שמת סוכת אף עלינו ולא נראה אנה ננחה ומרדפנו (ראב"ם).
 ויש מפרשים סכות אותך באף, כלומר כל כך גדלו רבנו עווננו, עד שסאף המסובב
 מהם כביכול סכך אותך מכל לך. (מד) סבותה בענן, דרך משל כאלו הענן יבדיל
 בין השם ובין החסלה (ראב"ם) ופעם מעביר לבלתי עביר, א"מ מעבור, ולכן לא חמלת,
 וכל זה מענין המשל שזכרנו לעיל בתחלת פרשה ב'. (מה) סחי, שם בפלג שני,
 ועינינו

יִתְנָה בֵּינֵי עַמִּיּוֹת : בְּקֶרֶב הָעַמִּיּוֹת : (מו) פָּצוּ עֵלֵינוּ
 פָּצוּ פָּתְחוּ עֲלֵנָה פוּמְהוּן בַּל בְּעָלֵי דְבִכְנָא לְמַגּוּר עֲלֵנָה
 גִּזְרִין בִּישׁוּן : (טו) פַּחַד אִימָתָא וְוִיעָא הָוָה לָנָא
 מְנַהוּן רְחִימָא וְתִבְרָא : (סח) פִּלְגֵי הֵיךְ יִבְלִין
 דְּמֵיא זְלַגְתָּ עֵינֵי דְמַעֵן עַל תִּבְרָא דְכִינְשֵׁת
 עַמִּי : (סס) עֵינֵי עֵינֵי זְלַגְתָּ דְמַעֵן וְלֹא תִשְׁתּוֹק מִלְמַבְבֵי מְדִלִית פְּאִיג עֲקָתִי
 וּמִלִּיל תְּנַחֲמוּן לִי : (ג) עַד בְּרוּ דִּיסְתָבִי וַיַּחֲזִי עוֹלָבְנִי : : מִן עֵינֵי

רש"י

הוא יע בלשון משנה כיוו וניעו . (כמסכת זבא קמא) שניסח מתוך הריאה ויואל דרך הגרון : תשיבני . לשון הוה הוא : (מו) פחד ופחת . כשנסנו מפני הפחד גסלנו אל הפחת . שוחה : השאת . לשון שאייה כמו השאת (ישעיה כ"ד) : (מט) מאין הפנות

ב אור

ועיניו נרית הטיע מן הקרקע והדברים המאוסים כשמצדדים הקרקע (הרד"ק) . (מו) פחד ופחת , כאשר הפחד הכנס והפחה לפני הנוף מיד יסול , ואפשר שהוא מענין פחתת הוא , לשון נוק . ועם זאת חרבה ושוממה , וזא כנשוא היה לנו כאלמע הנושאים ליוסי המליכה , כאשר יעם המנין . (כח) פלגי מים , אחר שזכר שבר נת עמו , אמר גם זה נוסף על גרותי , כי אצטר עליכם מאוד , גם לא אפסוק מכלשער עליו עד כי ישוב ה' לרחם את עמו , אף כי מיני טולא לנפשי כן הוא המשך הכתובים , וכמו שנבאר . (כט) נגרה , הוא לשון הכהה כמים הננרים ארצה ועם תדמש ענין כריתת וכלוין , יכלומר לא חפסוק (הרד"ק) . ואפשר שיעם מיני כאן חלשון עין מים , כי כן נאמר ברזוי מעם עינות : הפוגות , טעמו מטרם למיל כס' אל התני סוגה לך , אלא שהסדל זיניסם לדמתי , שהוראת שם סוגת מניין קל , והוראת שם הסוגת מניין ככד הנוסף , ומ"ס מאין סנה הנורמת כדרכה לפעמים ואמר שלא תדמש עינו לנכות , מחמת שאין שם דבר המסיג , וזה שהרנס הארמי ולא תשתוק מלמבכי מדלית פליג עקתי . וחד מן הנריא אמר טעם מאין סוגת כעסם מאין יבמי , והיו"ד אינה כי אם המשכת הלירי , כי נמאל עין ע"מ זכר וקבה , ומליחת זה המחמר כמליחת ורוח גדולס וחוק . וחד מהמפחיקים רלס להשלימה כזה , מאכס סוגת , והוא נגד המסורה . (ג) וירא ה' , חסר פטול הרלס , והטעם כמו וירע

(נא) עֵינַי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל
 בְּנוֹת עִירֵי : (גב) צוֹד צָדוֹנִי
 בַּצַּפּוֹר אֲבִי תָנִים : (גג) צִמְתּוֹ
 בְּבוֹר חַי וַיְדוּ אֲבָן בִּי :
 בַּצַּפּוֹרָא בְּעַלְי דְּבָבִי עַל מְגוֹן : (גד) צִמְתּוֹ עֲבָרוּ בְּגוֹבֵא חַי וְרָגִימוּ אֲבָנָא
 שְׂמִיא : (נא) עֵינַי בְּכוּהָא
 דְּעֵינַי אִסְתַּקְפַּת לְמַרְע
 נַפְשִׁי עַל חוֹרְבַן פִּילְכִי
 דְּעָמִי וְגוֹר בְּנִתָּא
 דִּירוּשָׁלַם קְרָתִי : (גב) צוֹד
 כְּמִנָּא כְּמִנּוּ לִי הֵיךְ
 צַפּוֹ
 צִמְתּוֹ עֲבָרוּ בְּגוֹבֵא חַי וְרָגִימוּ אֲבָנָא
 בִּי

ר ש"י

הפוגות מאין חליפין והעברה: (נא) עיני עוללה לנפשי ככל בנות עירי.
 ירמיה ממספחת כהנים היה ואומר עיני ה' המעה עוללה ונוולה פני על נפשי מכל בנות
 עירי: עוללה. לשון נוול כמו ועוללתי בעפר קרני (חויב ט"ז): מכל בנות
 עירי. משפחתי יש לה לבכות מכל משפחות העיר שהיתה נבחרת לקדושה ולעבודת
 הקדוש ברוך הוא מכל ישראל: (גג) צמתו בבור חיי. בבית הכלל: צמתו. אסרו
 כמו לומת הגידים (במסכת חולין) מנעדר ללמחק (שיר השירים ד') אישטרייטור
 בלע"א: וידו אבן בי. על פי הבאר כך עשו לדניאל וירמיה ראה ברוח הקדש:

למחו

ב א ו ר

יודע אלהים (שעות ב'), הדביק השנחתו בהם לעובדי, וכן הענין כאן. (נא) עיני
 עוללה לנפשי, המפרשים אמרו מה שאמרו, ואני לא ידעתי לכיין המשך המקראות על
 מיהם. ולכן נראה לי דעת רע"ר' יואל, שאמר טעם עיני כאן לא על הראות כי אם
 על המראה כדרכו לפשטים (ד"ח געטשטאט, דער חבויק), וטעם עוללה כמשמעו לשון
 פעולה (ווירקטן), אלא שהוא סגנין התנאי (קקניוקטיך), וטעם לנפשי כאן על הרוחני
 שבהרכבת הנפש (מויך מיינ געמיטה), ויאמר המקוין אני אחטק ואזעער על זרת הכללי.
 אף כי זרת הפרטית עצומה מאוד, ודי לי להחטק עמך, כי אם אשניה על הארי
 ומעמדי יפעול זה יותר נפשי לערבה מכל בנות עירי, להיות מעשדי יותר רע מכלם,
 כי עוד לדוני וגו', ויוזן מזה טעם הסעברה מן הכלל אל הפרט, כאשר זכרנו לעיל.
 וזכר בנות עירו, להיות הכשים כמו כל חלוצי כח מסגלות יותר להעיר הרחמנות בלב
 הרואה אותן במנוק, ואעפ"כ יפעול מעמדו עתה התכונם הזאת ביותר, הנה זה יורם על
 הפלגת רשתו. (גב) חנם, שב על אויבי (פראצ'ט), ויתורנם א"כ בלי"א (ד"ח מיר מו"ב)
 זקנטס פיינד וינד, ובעל המעמים הסכים לדעתו. אמנם הרב אבן יחיאל אמר וז"ל, יש ב'
 טיני יודים, או אשר יודו חיות היער ועופות גדולי הכמות לטחיתם וזרכם, או אשר יאודו
 כל צפור כל כנף לטייל ולא לתכלית אחר כי אינם זריכים לגוף הנלוז, וזה אמרו חנם ע"כ,
 ויהיה א"כ חנם חאר הסעל לדוני, כלומר על לא חנם בכפי, וכן תרגמתי. (גג) צמתו,
 לרשת

1 אישטרייטור בלע"א צל אישטרייטור, Estrainture: Etreinte. (רמז לזוהמחשבותיהם)
 estreindre étreindre (לזוהמחשבות ליהטן, טעמט קייסעטן).

(נד) צָפוּ-מִים עַל-רֹאשִׁי אָמַרְתִּי
 נְגוּזָתִי: (נה) קָרַאתִי שְׁמֶךָ יְהוָה
 מְבוֹר תַּחֲתֵינֹת: (נו) קוֹלִי
 שָׁמַעַתְּ אֶל-תְּעֹלֵם אֲזַנְךָ לְרוֹחֹתַי
 לְשׁוֹעֲתַי: (נז) קָרַבְתָּ בַיּוֹם
 אֶקְרָאֲךָ אָמַרְתָּ אֶל-תִּירָא:

כי: (נד) צפו מים על
 על רישי אמרת
 במימרי אתגוררת מן
 עלמא: (נה) קראתי
 צליתי לשמך יי מן גוב
 ארעיתא: (נו) קולי צליתי
 קבילתא בזמנא התיא
 וכען לא תכסי אודנך
 מלקבלא צליתי

רבת
 לַאֲרוּחוֹתַי בְּנִין פְּעוֹתַי: (נו) קָרַבְתָּ קָרִיבְתָּא מִלְּאֵבָא
 לְשׁוֹבוֹתַי בַּיּוֹם רְצִלִיתִי לָךְ אָמַרְתָּ בְּמִמְרְךָ לֹא תִדְחַל:

ר ש י

צבתו בבור חיי. ואף על פי שלמתו בבור חיי שאיני יכול לעלות מחוכה לא שמו לנס
 גם לזאת עד שידו אבן כי: (נד) צפו מים וגומר. שזומן שבא אדם במים עד
 מתניו עדיין יש תקוה אבל אם לפו המים על ראשו אז אומר אבדה תקותי אבל אני
 אוני עושה כן הלא קראתי וגו': (נו) קרבת ביום אקראך. כך היית רגיל בימים
 הראשונים

באור

לדעת הרד"ק פנינו כרתו מלשון לזכרים אלמית, ויהיה הכוונה נכרחה רלו לכרות. אמנם לדעת
 רש"י פנינו לשון קשור ואסור כמו מוכסד ללמחך, ויהיה לפי משקל צָפָה על משקל גָבַב, ויתכן
 שזה פנים ללמיתות, כלומר לקשר אמיץ ציד הקונס שלא יסור ממנו עוד, אבל בהורפת
 כהנים מפרשו הוא נ"כ לשון פסיקה ודרישה מיד המקנס. בבור' כן אירע צלמת לירמיהס.
 הנביא כמו שנאמר וישליכו אותו אל הבור (ירמיהס ל"ח). ויתכן שזה המעשה פנים בהורמת
 הקינה הוואה, וכדפסח ואמר במחשכים הושיבני וגו'. וידו, כהרננו ורגימו, וכחז הרצ"ב
 שמו אבן גדולה על פי הבאר, או סיו משליכים אבן כי לדעת אם אני חי ע"כ. (נד) צפו
 ביום על ראשי, הכוון שהוא ע"ד משל על הברות צימי החורבן, כי הכחוז אמר
 בפירוש סס, ובבור אין מים כי אם מיט. ולדעת קלת המפרשים סכונס על לחות המיט.
 נגורתי, נכרתי, כמו אל ארץ נורס, והמס מידך נגורו. (נה) קראתי שםך ה',
 הנה אמרתי כי בדרך טבס נגורתי, כי אני נמנע הסגלה ועס כל זה צביות בטחוני
 שלם עמך קראתי את שםך ה' מבור תחתיות, ואחס קולי שמעת שלא נכרתי עדיין,
 אחלי אל העלם גם עחס אונך לרוחתי לשועתי, כלומר כשאי אשוע אליך בעבור רוחתי,
 וזהוילני לנמרי מהבור הזה מצבל, (מדצרי כר"ן י' יתייא), וכן הרנמתי. (נז) קרבת
 ביום אקראך, כך היית רגיל בימים הראשונים לקרב אלי ביום קראי, ולאמור לי אל
 תירא, וכן רנת צימים שפכרו עס ריני נפשי וגאלת חיי מכס, הנה ראיסת טוחתי

(נח) רבת ארְגֵי ריבֵי נַפְשֵׁי
 נְאֻלֶתְ חַיֵּי : (נט) רְאֵיתָהּ יְהוָה
 עֲוֹתָתִי שְׁפֹטָה מִשְׁפָּטִי :
 (ס) רְאֵיתָהּ כָּל־נִקְמָתָם כָּל־
 מַחְשַׁבְתָּם לִי : (סא) שְׁמַעַתָּ
 חֲרַפְתָּם יְהוָה כָּל־מַחְשַׁבְתָּם
 עָלַי : (סב) שְׁפֹטֵי קָמִי וְהַגְּיוֹנִם
 עָלַי כָּל־חַיִּים : (סג) שְׁבֵתָם
 וְקִימְתֵם הַבַּיִתָּה אֲנִי מִנְגִינְתָם :
 (סד) תִּשָּׁבֵב לָהֶם גְּמוּלָ יְהוָה
 כַּמַּעֲשֵׂה יְדֵיהֶם : (סה) תִּתֵּן לָהֶם
 מִגְּנַת־לֵב תִּאֲלֹתֶךָ לָהֶם :

(נח) רבת נְצִיחָא וְיִלְעָבְדִין
 מִצֹּחָא לְנַפְשֵׁי פְרִיקָתָא
 מִן יְדִיהוֹן חַיֵּי : (נט) רְאֵיתָהּ
 חַיִּיתָא וְיִסְרוּךְ דְסָרִיבוּ
 לִי דוֹן דִּינֵי : (ס) רְאֵיתָהּ
 גְּלִי קְדָמָךְ כָּלוּ נִקְמָתְהוֹן
 כָּל מִזְמִתְהוֹן עָלַי :
 (סא) שְׁמַעַתָּ שְׁמִיעַ קְדָמָךְ
 בְּסוֹפֵירוֹן וְיִלְעָבְדִין
 מִזְמִתְהוֹן עָלַי : (סב) שְׁפֹטֵי
 סִיפּוֹת קָמִין עָלַי
 וְלַהֲגִיזְנְהוֹן עָלַי כָּל יוֹמָא :
 (סג) שְׁבֵתָם כְּמוֹתֵי יְהוָה
 וְזִקְיַתְהוֹן אֶסְתַּבֵּל אֲנִי
 וְמַרְיָדוֹן : (סד) תִּשָּׁבֵב
 תְּתִיב לָהוֹן גְּמוּלָא בִּישָׂא
 וְיִלְעָבְדִין יְדִיהוֹן :
 (סה) תִּתֵּן לָהוֹן וְיִשְׁלֹאֲחוּתְךָ
 תְּתִיב לָהוֹן : (סו) תְּתִיב לָהוֹן

תרדף

(סה) תתן תתן להון תבירות לבא וישלאחותך

רש"י

הראשונים לקרב אליו ביום קוראיו : (נח) רבת ה' ריבוי נפשי. בימים שעברו :
 (נט) ראית ה' עותתי. בלרה הזאת שעוותו בי אויבי מהריבוי בהמ"ק: שפטה
 משפטי. כאשר עשית כנר : (סה) סגנת לב. שבר לב כמה דלת אומר אמנך
 ישראל

ב א ו ר

גם בלרה הזאת שעוותו בי אויבי הכשדים, נא שפטה משפטי כאשר עשית כנר (מדברי רש"י),
 וכן תרנמתי. (ס) מחשבותם, ענינו וענין חנירו, כל אחד מענין כסל סיקדים
 להם, וכמורנס בנ"א. או שמעם הראשון כמשמכו, ראית כל מחשבותם אשר נכלו
 לי, ומעם סב' מעין הכחוש הסמוך לו, שמעת שכל מחשבותם אינם כי אם עלי.
 (סג) שבחם וקִימְתָם, כלומר ככל מקום שיבנו או שיקומו הכשדים משוררים מסני
 שירי החוליס. (סה) מגנת לב, שבר לב כמה דלת אמר אמנך ישראל (רש"י), וכן
 תרגם הארמי חנירת לבא, וכן ס' סד"ק, ויסיח שרשו לס' מנן, ובא הדגש חתת
 הנח, להיות משקלו ט"מ אכילה. ואולם יש מפרשים אותו אומס, והוא מענין סנן
 ולזה, כלומר כפי על הלב (פטרשקטטס, מונטיהוברטס הערך), וס' הראש"פ כדי שלא
 יראו

(כו) תִּרְדֹּף בְּאֶף וְתִשְׁמִידֶם
מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה :

ד (א) אֵיכָה יוֹעֵם זָהָב יִשְׁנֶא
הַבֵּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה
אֲבִי־קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת :

בני

תִּדְלוּ־קִינּוֹן בְּרוּגָזָא
וְתִשְׁצִינּוּן מִתְּהוֹת שְׁמֵי
מְרוּמָא דְיָ :

ד (א) אֵיכָה הֵיכָדִין עֲמָא
דְּהַב בֵּית מוֹקֵד־שָׂא
אֲשַׁתְּנִי וְיָו פְּלִטִין בְּחֹר
מִשְׁתַּדְיִין מְרַגְלָאוֹן
קְדִישֵׁין בְּרִישׁ כָּל מְחוּזִין :

בני

ר ש י

ישראל (הושע י"א) אשר מגן לריך בידך (בפרשת לך לך). ד"א מגנת לב לוטס הלכ
ררה ואנחה אשר היא כמגן כנגד לבס. והמפרשו בלשון תוגה ויגון טועה שמון נו"ן
נופלת בו שהט"ן ביגון אינו שורש אלא כגון נו"ן של המון מגזרת המו גויס וכגון נו"ן
של קלון מגזרת נקלה וכגון של ליוון מגזרת ליה וכן נו"ן של שברון מגזרת שבר וכגון
נו"ן של שממון שגעון : תאלתך . לשון נוהל שרי לוטן (ישעיה י"ט) :

ד (א) איכה יועם זהב . קינה זו נאמרה על יאשיהו כמו שנאמר בדברי הימים
סלא היא כחובה על ספר הקינות (דברי הימים ב' ל"ה) ועמו חבר בתוך
הקינה את שאר בני ליון : יועם . יכה כמו דאת מתרגם כהה עמיא : זהב -
מראית פנים המלכות כזהב : ישנא י שתנה ממראיתו : הכתם . קבוצת כלי נוי
הזהב שהם לעדי קרוי כתם : אבני קודש . פנים המאירים כאבנים טובות . ומרש
אלנה

ב א ו ר

יראו סלה שחניא לבס, והראשון יותר נכון. האלתך, הוה לשון אלה וקללה, וסח"י
נוספה (הראב"ט), ומלת חסן מוסב נס על האלתך, או הטעם האלתך יהיה חלקם,
וכן מתורגם ב"א. (כו) תרדוף, סח"י לנוכח נגד השם ב"ה. וחד מן חזריא אמר
שביא לנכתרת ומוסב על האלתך, וכן ח"י וחשמירס, שבי ה', ענינו כמו שח"י,
כמו ואל משה אמר עלה אל ה' (הראב"ט), וכן הוא דרך ל"ע כגודע, לדבר בשם
תחת הכנוי.

ד (א) יועם, יכה כמה דאת אמר כהא עמיא (רש"י). ישנא, א' תחת ה', השתנה
מראיתו, שביה מתחלה נחמד למראה, ועתה הוא מגואל. הכתם, מין מעיני
הוכח, כי ג' מינים הם, זכב, והיותו טוב הוא הכתם, ופיו המוכח שגבס פוב
מכתם, ופעמים נכתבים סמוכים זה לזה, כמו ראשו כחם פו (שיר ה'), אולי נחסר
או ו"ו הסנור, ופעמים נכתבו למקום אשר נמלאים שם, כמו כחם אופיר, שעורו הכה
ממקום הנקרא אופיר. אמנם רש"י כתב קבוצת כלי נוי כזהב שהם לעדי קרוי כתם
סכ"ל, הכה לדעתו הוא מטעם מכתם (קו"י יקד), וכן הוא דעת רבי יואל בספרו זמירות
ישראל (שיר מ"ב). אבני קודש, דרך הלשון ידוע, לסמוך המתואר אל התואר.

(ב) בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְּסֻלָּאִים
 בְּפֹ אֵיכָה נַחֲשָׁבוּ לְנֹכְלֵי-חַרְשׁ
 מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר : (ג) גַּם-תַּנִּין
 חָלְצוּ שָׂר הַיְנִיקוּ גּוּרֵיהֶן בַּת-
 עַמִּי לְאַכְזָר כִּי עֵינַם בְּמַדְבָּר :

(ב) בני בני ציון יקרוין
 דמתיילין איקונייהון לדהב
 טב היבדין תו עממין
 מסאבין מחתיין יתהון
 מלקביל (ס"א בליקביל)
 ערסיהון ומסתבלין בהון
 בגין דילדון גשיהון בגין
 שפריא בשופריהון

תנים קרי כתיב תרתי וקרי חד דבק

יאתחשבו ללגניין דחספ עובדי ידי פחרא : (ג) גם אף בנתא דישראל
 מפנקאתא לבני עממיה דדמין לחורמנא טלען חדיהון וריבי כנשתא
 דעמי מסירין לאכזראין ואמהון ספרן עליהון בגעמיה במדברא :

דבק

רש"י

אגדה כל רביעית דס סילא מיאשיהו ובכל חן וחן שנעלו בו היה ירמיה קוצרה במקומה
 ועליה הוא קורא תשתפכנה אבני קודש : (ב) המסולאים בפו. המהוללים והנערכים
 בפו הרואה אותם אומר ראו מוארס של אלו כמראית פו וכן לא חסולה זכתם אופיר
 (איוב כ"ח) זכתם טהור לא חסולה (סס). סולו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח) לשון
 סילול וערך הן : לנבלי חרש. כדי חרש שנותנים בהם יין כגון נבלי יין (ישעיה
 ל') ונצליהם נפלו (ירמיה מ"ח) : (ג) גם תנין. אע"פ שאכזרי הוא חללו עד כשרואה
 את בנו בא מרחוק רעב חולץ שדיו מתוך נרתיקו שיש לו כיסוי על דדיו ומזילאו
 מתוכו כדי שלא יראהו בנו מכוסה ויחזור לאחוריו והניקו גוריהן : בת עמי לאכזר.

רואים

ב א ו ר

ופעם קודש כמו שכתבתי לפיל (פרשה ז' ססוק ז') שהוא לשון מוזלל ומושרש, וכן פירש"י
 אבנים טובות. והנה משל המקרא הוא מכילי עדי של וזכ הממולא זכאנים טובות, אשר
 בשחת תארו, והנמשל במקרא שלאחריו. (ב) נחשבו לנבלי חרש, שאפילו אמותם
 אינן מזניחות עליהם, כי אם שוכנים עשופים ברעז זראש כל חולות, וכדאמר לפיל
 ששתפכנה וגו', וזה טעם ההמשך גם תנין וגו'. (ג) תנין, כתיב וקרי תנים, והוא
 הנכון בעבור הפעל הסמוך. ואין לפרשו בשם (קרקקיו), כי לחיה הזאת אין דדים
 לזנב, לפי שאינה מולדת בניס רק מגדלת ביזים, אלא או פרושו כמו שנאמר ויזרע
 אלהים את התנינים, או כמו ויהי לתנין ויתורגם (טאומגט), כי יש מהנחשים שמולידים
 בניס חיים, אך לכל ז' הפירושים האלה, לא ידעתי מדוע יחס להם אכזריות עלומה
 יותר משאריו ז"ח בעורפים נפש, כי נמלאים אחרים היותר אכזרים, ומשעם זה זכרוכו
 ק"ת בשם (דראכטן), ואף שאין המין הזה נמלא במחלס כי אם זדמיון לבד, הנה כבר
 פעיר רעי ר' יואל זכסרו ומירות ישראל, שהרשות תכסה להמסוררים לזכר כפי הדעת
 המקובל

(ה) דבק אדביק לשון
 עולמא למוריגיה בצחותא
 מליא תבעו לחמא מושיט
 לית להון : (ה) האכלים
 דהון רגילין למיכל
 תפנוקין אשתממו
 במחויין

רש"י

רואים את בנייהם לועקים ללחם ואין פורש להם שחייבם קודמים להם לחיי בנייהם מחמת

ב א ו ר

המקובל. אמנם אחרי שאין בידיו לרעה השם הנכון, תרגמתיו ע"ס כונת הענין. הלצו, רש"י כתב התנין כשרואה את בניו מרחוק חולץ שדיו מתוך נרתקו כדי שלא יראבו מכוסה וחוזר לאחורו, וראב"ע כתב כמתנבא הזכרים יקחו עד הנקבות ויניקו גוריהן. ואנכי לא ידעתי ולא שמעתי מי הנה החיות אשר מנהגם כזאת. ושעמו הנכון כפשוטו, הוליאוכו מחמת בעטם לתחו לגוריהן, ושעור המקרא התנין אף שהוא אכזרי במאוד, מ"ג נגד בניו הוא רחמי, להשקט ולהאכיל אותם אם ירעבו ואם ימלאו, אבל בת עמי נרץ להיות אכזרים יותר, כאשר יפרש דעתו במקרא שלאחר זה, שהיא רואה דבק לשון יונק ונו', כי מחוסר כל ומפני חמת הרעב, לא היו להם די חלב להניק בנייהם, ובידם אין כל לתת להם מאכלם ולחמם, וכן כתב רש"י רואים את בנייהם לועקים ללחם ואין פורש להם, שחייבם קודמים להם לחיי בנייהם מחמת הרעב. כי ענינים, בתרגומו כנעמית, ויתורגם לפ"ו [סטרויסקאנט] כמבואר בס' נח"ס להרמב"ם ז"ל, ונדע ממנה שהיא מולדת לכרבעים צינים בכל שנה, והיא רובצת על איזה מסע וספאר שומנת בחול ליהמנה מחוס השמש ולהזיף משם האפרוחים, מצלי לחקור ולשום עוד עין עליהם ועל אודותיהם. אם יחיו אם ימותו, וגם העוף הזה אף לקול עליה נדף בורה ממקומו ויעוזב לידיו בלי עור וסעד, אך למלט נפשו לבדו. וחד מן חנרייה אמר שזכה לא יושפר המשל, שלאחר שהעלה אכזריותו למעלה ממדרגת סתנין הודע לאכזר גדול, ידמסו לבת יענה שאינה אכזרי כל כך באמת נגד אחרים, ולא העוזב את בנייהם כי אם מחמת חסרון כח ומורך לב, ואף שזכה דומה אל הנמשל, מ"מ תבטל הפלגת המשל אשר החמיל לאמור שאין לו דמיון באכזריות, וכן לא יאווה, לכן דעתו שפעם כי ענינים במדבר מוסב אל המקרא שלאחריו, כי להיות שהם שוכני מדבר תמיד לא ימלאו כל עת לשבור לחמם, אף כי יעשו במרוצה מהירית. כי הם קלי המרון למאוד, וזה שאמר דבק לשון יונק אל חכו בנמא כי ענינים במדבר. (ד) בצמא, ב' במקום בעבור, פורש, בתרגומו מושיט לית לשון, וראב"ע פרשטו לשון פתוח, מענין פרום לרעב לחמך, וכן מנינו בלשון חז"ל הנותן פרוסה לפני, והוא לשון חתיכה. לבערנים, האוכלים שיחשדנו (ראב"ע), יפרש מעט הלא מד כמעט למ"ד החכמה, כלומר שמא היו אוכלים יותר מהנרץ לשבעם כי אם להתרדן בלבד ועתה אין ללכה די שפוקס. והיותו כנון שפעם

בְּמַחֲזִיז דְּאַתְרֵיבֵּאוּ עַל
 צָבַע זְהָרִין גְּפִיפוּ
 קַקְלֵאתָן : (ו) וַיִּגְדַּל וּסְנֵי
 חֹבֶת בְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי מִן
 חֹבֶת סְדוּם דְּאַתְהַפִּיבַת
 בְּנִשְׁתָּא וְלֹא שְׂרִיאוּ
 זְכוּ

הָאֲמֵנִים עָלַי תּוֹלַע חֲבָקוּ
 אֲשַׁפְתּוּת : (ו) וַיִּגְדַּל עֵוֹן בַּת־
 עַמִּי מִחַטָּאת סְדוּם הַהַפּוּכָה
 כְּמוֹדָנָע וְלֹא־חָלוּ בָּהּ יָדַיִם :
 זְכוּ
 בָּהּ נְבִיאָא לְאַתְנַבְאָה לְאַהֲרֹוּתָהּ בְּתִיּוּבְתָא :

ר ש י

מחמת הרעב : (ה) האמנים עלי תולע . על בגדי לבעונין . האמונים לשון ויהי
 אומן את הדסה (אסתר ב') : אשפתות . אשפות של זבל שוכנים על האשפות
 במוך : (ו) ויגדל עון וגו' . פורענות מוכיח עליהם שגדול עונם משל סדום :
 ההפוכה כמו רנע' שהרי סדום לא נמשכה לרעה כרגע אחד נהפכה : ולא חלו
 בה ידים . ידי האויב כי על ידי המלאכים נהפכה . ויש מדרשי אגדה ואינו מיושב
 על

ב א ו ר

שטעס הלמ"ד למעניים כטעם הכי"ת ושתו ביין כסכתי . האמונים , המגדלים בעשוריהם
 עלי בגדי חוסט , כלומר כל כך היו חשונים ויקרים , ועתה שוכנים ומחנוררים עלי
 אשפתות רוב פסלוחם . ושעם תולע , זעב אדום ונחטר פה עמם הדבר , והראוי עלי בגדי
 חולע . אשפתות , הכסדר אשפות כמו מאשפות ידים אביון , והיה הקנוץ הראוי אשפתות
 אלא שקל להם להמיר הנח בדגש (ר"ש נ' מלך) , וטעמו חמרים חמרים של זואה
 ונללי אדם . ואמרו כותבי המסעות כי כן דרך העניים בארצות המזרח , לאסוף הדומן
 בצתיהם כדי שייבש , ויסיקו בו במקום העץ (ועפ"ז יונן פירש סמקרא ביחוקאל ד'
 י"ב) וכה בגללי זאה האדם חטונה לטייבס) . ויש מהעניינים אשר אין להם בית מנוח
 ללון יתקבלו שם אלא האשפתות להיות להם למחסה ולמסחור . וזה שאמר פה חבקו
 אשפתות . להורות מלכזם הרע . וטעם חבקו יש מפרשים שהוא כמו ויחבקו (מוזמרחטן) ,
 ויאמרו מרוב השמחה ששאלו מקום אחד לשבת יחבקו . ויש אומרים שהוא כמו חובק את ידיו
 (זומזמחטן דייקקטן) . (ו) ויגדל עון , הנכון בשם הזה וחזירו כמו שפירש הראב"ע וי"ל
 יש חפאת ואשם בקרבן שטעמו עקב העון והחטאת וכוא השכר הרע ויקרא מול רע ,
 וכן גדול עונו מנשוא (ועיין בבאור שם להרמב"מ ז"ל) והטעם כי הרעם הנכב על ישראל בעת
 החורבן גדול מרעה סדום שהיא נהפכת כמו רנע ולא היו הידים בכל עת נחיל ע"כ , ויהיה
 לסי' חלו מלשון חיל אחו , דהיינו קודם שנהפכה לא היתה נזרע כלל , אבל פה
 הקיסוס והנבזה נרות מרס נה קלס , הסם הרעב וחמת המליק , וכמו שמבאר בסי'
 שלאחריו זכו נזירים וגו' , שכל כך נשתנה מראיתם מרוב זרוחם , ורש"י סי' ולא חלו
 ידי האויב , כטעם יחולו על ראש יואב , וכטעם כנ' שבזיא הראב"ע , כלומר שלא
 שכלם שום זרה ועוני מן האויב הכשדים שישמח להמשיך הער ולכאויב , וכן חרמתי .
 נזירי

(ו) זכו נזיריה משלג צחו מחלב
 אדמו עצם מפנינים ספיר
 גזרתם: (ח) חשך משחור תאדם
 לא נברו בחוצות צפר עורם
 על-עצמם יבש היר כעין:

שובים

(ו) זכו היו בירדן נזיריה
 יחד מחלבא שעשו
 יתיר מן חלבא סמיקו
 חייו יתיר מן יודרין (ס"א
 מוחורין) וכשבויין
 פרצופיהון: (ח) חשך
 חשך מן אובמא דגלותא
 ריווחון לא אשתמודעו

במהיוון אדק משביהון על גרמיהון פריד תיה

בקיסא

רש"י

על בר המקראות: (ו) זכו נזיריה - שריה כמו נזר וכתר ואני אומר נזיריה ממש
 שהיו מגדלי שער ואלים ביותר ומוסב על בת עמי: אדמו עצם מפנינים. אותם
 שריה מראותם אדום מפנינים וגזרתם כמו ספיר חשך הארס מפתמים: עצם. לשון
 מראה כמו וכעס השמים לטוהר (פרשה משפטים) קולר בלע"ז (ח) משחור
 הוא

ב א ו ר

(ז) נזיריה, נזר וכתר, ואני אומר כיריה ממש וגו' (רש"י). והאפת טעם שם זס
 על כל הסוד מרוב ההמון, ולכן נקראו גם החשובים ויסקרים שבטם בשם נזירים.
 עצם, לשון מראה, כמו וכעס השמים לטוהר קולר בלע"ז (רש"י), ובל"א (אחרבט).
 מפנינים, יש טפרים להיותם מה שקוראים בל"א (קראמון), ואם שאין זכע האדמיות
 להם מקרס קיס, להיותם נמלים ג"כ שחורים ולבנים, יהיה הטעם, אדמו מפנינים
 לדומים, כי הם יאדמו מאוד, ואיזה מהמטחיקים אמרו שהוא (קארמוקמל) כי מראהו
 אדממה. ופעם בשם נראה שהוא נגזר מן פנים, כלומר שהדבר הזה זוכיר כל כך
 שהראה בחוכו יראה פניו, אמנם אחרי שאין בידי ההתקפה הנכונה הנתחו בלי הדגום
 כלל, כדרך המצרנס המכיל הרמז'מן ז"ל. ספיר, רבים חולקים בענינו, אם הוא
 שאנן אשר יקרא מוד סיום בלשוננו (ואפ"ר), או שהוא אנן אחר ויקרא (קריסטל),
 או האנן סיקר סוקרא (דעמחט) ועיין מוס בספר נת"ס להרמז'מן ז"ל (שמות כ"ד).
 גזרתם, לדעת הרב"ט מ"ס מפנינים מושכת אחרת עמם. והראו מספיר, וטעמו
 כאלו נגזרו מספיר וכמו שאלו כר"י ו' יחייב ביותר, שיהיה להם מן השלימות צבירה
 צמינס מין האדם, ופי' נבזרים וחוקים כראי מונק כאלו ספיר גזרתם. והמתרנס הארמי
 חרנס פרזוסיון, וכן משמע דעת רש"י ז"ל. ולדעת רע"ר ואל' הוא שם להאר כל
 כנוף (יהי עקרב דער טייטש), שיהיה להם שלימות ביופי דפוסם כל האברים כאותן
 המעונות המלאכותיות מלאכת חרש וחושב אשר נגזרו מספיר, ופנה על השחתה המראה
 אשר חשך משחור וגו', ונגד השחתת המונתם אמר יבש וגו' (ח) צפר, נקמט ונתחבר

ואין

(1) קולר בלע"ז, Couleur (אחרבט)

(ט) טובים היו חללי חרב מחללי רעב שהם יובו מדקרים מתנובות שדי: (י) ידי נשים רחמניות בשלן ילדיהן היו לברות

פְּקִיָּא: (ט) טובים מעלי הוו קטילי סיפא יתיר מן קטילי כפן דקטילי סיפא דייבין פד אגון מבועין פריסיהון מן מה דאכלו מעלל חקלא ונפיחי בפנא פריק פריסיהון מן מיכלא: (י) ידי נשיא דהואן מרחמין על מסבנין בשילן עולמיהון

ר ש י

הוא פהם: צפד. נקמט ונתחצר ואין לו דמיון: (ט) שהם יובו מדוקרים וגו'. חללי רעב היו נפוחים מריח תנובות הסדה שהיו הכסדים זולים נצר על עשנים חוץ לחומה והריח נכנס לתוך נפוחי הרעב וכריסן נבקעת ופרשם זכ הרי זה מיתה ניוול יותר מהרוגי חרב: מדוקרים. מדוקעים בין נפחת רעב בין ביקוע חרב קרוי דקירה: מתנובות שדי. משרשים ועשבים שמלקטים ואוכלים רב פרשם ומאוכס: (י) לברות. למאכל כמו לא ברה אהם לחם (שמואל ב' י"ב) להצרות את דוד (סס)

(ג')

ב א ו ר

ואין לו דמיון (רש"י). יבש היה כעין, לדעת קהתם מוסב על העמס, ולדעת קהתם מוסב על העור שזכר, שאחרי שנתיבש נסד על עמס, והוא הנראים נכון. (ט) טובים היו וגו', לדעת רוב המפרשים חללי רעב המתים מרעב, וטעם הכתוב לפי שחללי חרב מהים פחאום מצלי כנול מקודס זרות רכות ורעות, אבל חללי רעב סובלים טרם שימותו תחלואים שונים ויוגון רב, כנראה ממראהם שזכר בפ' הקודם. אמנם למע שאמר חללי רעב ולא מתי רעב שהוא המורגל, נראה נכון כפי מה שבארנו ברב אגן יחיאל, על הכהרנים מחמת ברעב לאכילה, וכמו שזכר ידי נשים רחמניות וגו', ואמר הסעם כי יותר נכוד הוא למת להיותו נכרנ מולתו אחרי פלחמו כנגור נעד נפשו, מסיבות כאלו כדמה. ועל ידי זה יש להשלים מליצת המאמר הסמוך, וכמו שנבאר. שהם יובו וגו', לדעת קהתם מוסב כל המאמר על חללי חרב שהם יובו מדוקרים דם טוב ויסע על ידי תנובות הסדה שאכלו, ולדעת קהתם מוסב על חללי רעב, וטעם מדוקרים מנוקעים, וטעם מתנובות מחובר תנובות, ושטור המקרא טובים שיוצו מדוקרים מלכנול חוסר תנובות שדי כזה, אשר בעבורן ידי נשים רחמניות בשלן ילדיהן וגו'. אמנם אם נבאר חללי רעב כהדעת שבצאנו לשל, על הכהרנים בעבור ברעב לאכילה, יסיה המאמר הזה ככל ענין של המאמר הקודם לו כזה, טובים אשר הם יובו מדקרים, הם חללי חרב, מאשר הם תנובות שדי, כלומר חללי רעב הנאכלים כתנובות שדי, ודרך בלשון להסביר לפעמים כ"ף הדמיון להסגנת הדמיון לאמור כי הוא זה ממש, וזה דעת רש"י יואל, וכן תרגומי, אם שאני לא כן אדמה. (י) לברות, מקור או שם מקובץ מן

עוֹלֵימִיתוֹן הוּוּ לְמַסְעֵד
 לְהוֹן בְּיוֹם תְּבַר בְּפִנְא
 דִּי אֲתִבְרַת בְּנִישְׁתָּא
 דְעָמִי : (יא) כִּלְה סָף
 יִת חֲמִיתִיה שְׂדָא עַל
 יְרוּשָׁלַם יִת תְּקִיף רֻגְוִיָּה
 וְאַסִּיק בְּאוּר לְפִיד אִשְׁתָּא
 בְּצִיּוֹן וְאַכְלַת אִשְׁוֹתָהָא :
 (יב) לֹא לֹא הוּוּ מְהֻמְנִין
 מַלְכּוֹת אַרְעָא וְכָל דְיִירִי
 תִּבְל אַרוּם יַעוּל נְבוּכַדְנֶצַּר
 רְשִׁיעָא וְנְכוּרְאָדָן בְּעִיל
 דְבָבָא לְנִבְסָא עֲמָא בֵּית

לְבָרוּרַת לָמוּ בְשֶׁבֶר בַּת-עָמִי :
 (יא) כִּלְה יְהוָה אֶת-חַמְתּוֹ שֶׁפָּךְ
 חֲרוֹן אַפּוֹ וַיִּצַּת אִשׁ בְּצִיּוֹן וְתֹאכַל
 יִסְדֶּתֶיהָ : (יב) לֹא הָאֲמִינוּ מַלְכֵי-
 אֶרֶץ וְכָל יוֹשְׁבֵי תֵבֶל כִּי יבֹא
 צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם :
 (יג) מִחֲמַאוֹת נְבִיאֶיהָ עֲזוֹת
 כִּהְנִיָּה הַשֹּׁפְכִים בְּקַרְבָּה דָם
 צְדִיקִים : (יד) נָעוּ עוֹרִים בְּחוֹצוֹת

נגאלו

כל קרי

יִשְׂרָאֵל בְּתַרְעִיָּא דִירוּשָׁלַם : (יג) מִחֲמַאֲת עֲזַרַת מִידַת הַדִּין וְכֵן
 אָמַרְת לֹא הוֹת כָּל דָּא אֱלֹהִן מִחוּבְרַת נְבוּאָהָא דְמִנְבְּאָן לָהּ
 נְבִיאוֹת שִׁיקְרָא וְמַעֲוֹוִית בְּהִנְהָא דְאַסִּיקוּ קְטוֹרֶת בּוֹסְמִין לְמַעֲוֹתָא
 וְאַיְנוּן נִרְמּוּ לְאַתְשֵׁר בְּנִיָּה דָם וְכֵאִין : (יד) נָעוּ אֶתְמַלְמְלוּ עִירֵיהֶן

במחוז

רש"י

(ג) : (יא) כִּלְה ה' אֶת חֲמָתוֹ : אֲשֶׁר צִעַרְהוּ בּוֹ כִּמְה שָׁנִים עֶשֶׂה כִּלְה לֹאֲתָה בְּהַקְטִמוֹ
 מֵהֶם : (יג) מִחֲמַאֲת נְבִיאֶיהָ . שֶׁל שֶׁקֶר הִימָה לֵב הַרְעָה הַזֹּאת : (יד) נָעוּ עוֹרִים

בחוֹלֹת

באור

צרה (רד"ק), וענינו למאכל, כמו ולא צרה אהם לחם להנרות את דוד (רש"י), וענין שורש
 זה אינו נוסף כלל על אכילה מועטת להשיב גפם אחרי שצער זמן רב בלי אכילה נוסף או
 אחר החטא, ולכן נאס מאוד לשמש בו בשעת הרעב, וכדעתורגם בל"א (לחבוז). וכמו
 לעו סוף לזכרים ולנקבות. (יא) כִּלְה ה' אֶת חֲמָתוֹ, אֲשֶׁר צִעַרְהוּ בּוֹ כִּמְה שָׁנִים עֶשֶׂה כִּלְה
 אֲתוֹ בְּסַקְמוֹ מֵהֶם (רש"י). ויצת אש, כמשמעו, שהוא מוסב על חרון אפיו. (יב) לֹא
 האמינו, לא זיירו בפחשכנתם ולא פלחם על לבם שיכול צר ואויב לבוא בירושלים, כי היא
 סיחה המוד רבתי בנוים ושרתי במדינות. ואמר חד מן חזריא, שטעם צר כאן טענין
 במאור ובמזוק, וכמו והנה לריב את העיר עליך, וכן חרנתי (במלגנרטר). (יג) מִחֲמַאֲת
 נְבִיאֶיהָ, שֶׁל שֶׁקֶר הִימָה לֵב הַרְעָה הַזֹּאת (רש"י), ומ"ס מחפאת מושכת אחרת עמה.
 וטעם כהני נס כן כהני עבדת כוכבים, וכשאוטר לקמן פני כהנים לא נשאו. כס כהני
 ה'. (יד) נָעוּ עוֹרִים בְּחוֹצוֹת, לדעת רש"י סי-ישו עורים ממש, כשהיו עורים סולבים

נשוק

נִגְאָלוּ בְּדָם בְּלֹא יוֹכְלוּ יַגְעוּ
 בְּלִבְשֵׁיהֶם: (טו) סוּרוּ טָמְאָה
 קָרְאוּ לָמוּ סוּרוּ סוּרוּ אֶל־תִּגְעוּ
 כִּי נָצוּ גַם־נָעוּ אָמְרוּ בַּגּוֹיִם לֹא

זוּרוּ מִמָּסֶס־אָבָא קְרוּ עִמָּמִיא
 זוּרוּ זוּרוּ לֹא תִקְרְבוּ בְּהוֹן
 אָרוּם אֶתְקוּטְמוּ אַף אֶתְמַלְטְלוּ אָמְרוּ בְּמַהֲוִיָּהוֹן בִּישְׁלֹתְהוֹן דְּבִינִי עִמָּמִיא
 לא

יוספו

ר ש"י

בחצות . כשהיו העורים הולכים בשוק היו נעים ורגליהם נשמעים צדס ההרגוים
 שהיו הרשעים הכשדים הורגים בתוכה : נגאלו בדם . נחללנו בדם עד אשר לא
 יוכלו הקרובים אליהם ליגע בלבושיהם והיו קוראים אליהם סורו מעלינו אחס העמאים
 המלולכים צדס : (טו) כי נצו . לשון סרחון ולכלוך כמו מוראחו צוולתה (בפרשת
 ויקרא

ב א ו ר

צשוק רגליהם נשמעים מדס הסרוגים , אמנס סרסב"ע כחצ כעורים , וכן אש אוכלס
 הוא , וכן מהנובות שדי לדעת ר"י , ושעורו שהנשארים מיושגי העיר נעו בחוזה כעורים ,
 גואלו , נחללנו , והמלה מורכבת מבנין נפעל נגאלו ומבנין פועל גואלו . וכסכס לוב
 כחצ סרד"ק , סנת בנין נפעל סנגאלו מעמנס מבליתי פועל זולתס (ג"ל זולת דסס , כי
 באמת דסס הוא הפועל הלכלוך) וסנת בנין פועל יתכן סנגאלו אותס אויביהם צדס וסנת
 סס נואלו על ידס (באמצעית דסס שהוא הפועל הראשון והפועל השני , וסס הפועל השני
 כענין הידוע מבנין סכנד סנוספ) . בלא יוכלו , עד שלא יוכלו הקרובים אליהם ליגע
 בלבושיהם (רש"י) , או יתכן שמוסב על עמנס , כלומר שלא יוכלו סמנוללים ליגע במלבושיהם
 מרוב דסס אשר צס . יוכלו יגעו , פעל אחר פעל , וסענין יוכלו לגעת וכן הוא דרך
 סלשון , וסארעי חרנס יוכלו על העורים , על דלס כוו יכלון למיחמי קריבו בלבושיהם ,
 ואינו מתיישב על המקרא שלא נזכר סענין למיחמי לראות כלל , ויסיס עקר חסר מן סססר .
 (טו) סורו טמא , אמרו העעס סורו אחס סעמאים , אמנס להיות הפעל לשון רבים
 וססס בלשון יחיד , יתכן יותר לאמור שקראו אלו באלו מהסולכים בחוזה סורו מוס כי
 טמא סמקוס סכוא , סורו סורו אל חנעו בו . כי נצו גם נעו , זכר דברי סמקונין ,
 ומעס נלו כמו שאמרו סרסב"ע וסרד"ק לשון עופופות , וכן נלל חלס (ירמיה מ"ח) , כל'
 נסו במסירות לרחק מן סמקוס סעמא הזכ , כלשאר העידו הקוראים , וכססס נסיס סס
 נעים צדס אחר אשר לא ראו , כי כל העיר מלל מוס . ולדעת סמפרסיס שזכרנו יתכן
 לומר טעס נלו כלן מפנין פי ינלו אנסיס , כלומר כססס נליס עס אוחיסס לאמור לסס
 סורו ממנו אל חנעו בני , סכס באותו חנעו נס סס נעים ונאלו צדס : אמרו בגוים ,
 אחר שזכר סנמשך מחסאת ניבויסיס בקרב העיר זכר נס סנמשך ממנס מחוזה לה בנין
 ככשדים , כי אחר שסמטו סכס סורגים ככר איס את אחיו אמרו . לא יוסיפו עוד לגור ,
 אמרו

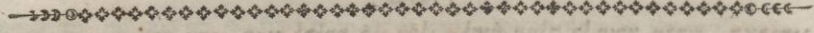
לא יוסיפון למידר : יוספו לגור : (טו) פני יהוה
 חלקם לא יוסיף להביטם פני
 כהנים לא נשאו זקנים לא
 חננו : (יז) עודינה תכלינה עינינו
 אר-עוררתנו הבל בצפיתנו
 חקנים קרי עורינו קרי צפינו

לאסתכלא לסייענא דהוינא מתנין לנוכראי דאתחפיד לנא לחבלא
 בשכותנא

ר ש י

ויקרא) דמתרגמינן באוכליה כך חזרו מנחם: גם נעו. נשמטו זרם: (טו) פני
 ה' חלקם. פנים של זרם מאת הקדוש ברוך הוא חלקם והספידים בארצות למען אשר
 פני הכהנים לא נשאו זבלותם: (יז) עודינה תכלנה עינינו אל עזרתנו
 הבל. כשבאה עלינו הרעה עדיין היו עינינו לופות אל חיל פרעה שנאמר בהם
 ומזרים הבל וריק יעזורו (ישעיה ל') שהיו מבטיחים אותנו לעזרה ולא בלא כמו
 שנאמר בהם הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארצו מזרימה (ירמיה ל"ז).

מלינו

ב א ו ר

אמרו המפרשים העשם בארסם, ואם שהוא חסר במאמר, הסם מלינו עוד דוגמחו,
 ור' יואל אמר שהוא מלשון ויגר מואב דסיינו תחת שמתחלה לא האמינו כי יבוא זר
 ואויב צירושלים, וחשבו כלם עם ישראל לעם גדול וחזק שאי אפשר לכבוש, הנה מתה
 אמרו לא יוסיפו עוד לגור אותם, כי פני ה' חלקם וגו', וכמו שנבאר, וטעם
 לא יוסיפו המוסיפים (מחן). ואם אף שלדבריו נחסר מלת מפניהם ג"כ במאמר, מ"ע
 לפי שהמשך נאם יותר לפרש כדבריו, ולכן חרגמתי מ"ו הדרך. (טו) פני ה' חלקם,
 לפי שבעתם נראה בפנים כהו צו (רד"ק), וכן פני ה' בעושי רע. וכתב רש"י חלקם
 והספידים בארצות למען אשר פני הכהנים לא נשאו זבלותם. אמנם הכון שהסקרא הוה
 הוא ג"כ דברי הכהנים אשר אמרו לא יוסיפו עוד לגור מפניהם לפי פני ה' חלקם והספידים
 זם מזה ובדי לבעיטם העיר מחלוקת ביניהם לתת חרב איש ברעהו, באופן שאף פני
 סככהים החשובים לא נשאו וחקנים לא חנו. ויטיה מאמר לא יוסיף להביטם כעין מאמר
 מוסגר, וכיון שזכרו פני ה' לרעהם, אמרו שלא יוסיף עוד להביטם למוצא. וחד מן
 חזריא אמר טעם חלקם כעטם אני חלקך וגמלתך, והדגש להספירת כדגש מקדש ה',
 וטעם שהמשך כדעת רש"י ז"ל, והראשון יותר נכון. (יז) עודינה וגו', אמר המקונן
 ואחרי כל אלה אהנו לפינו אל עזרת מזרים, אשר לפניהם הוה הכל אין כס מועיל,
 כי לא תבוא לנו עזרה מהם. וטעם תכלינה כאלו העינים כלן מראות לקראת דבר
 שלא בא, והכל תאר הפעל תכלינה, גם אפשר שטעם הכל תאר לעזרה, כי אם

בְּכֹחַתְנָא דְאַסְתְּרִינָא
 לְנוֹכְרֵי דְאַנּוּן עֲמָא דְלֵא
 יְפָרוֹק: (יח) צדו הינון
 צְדָאִין שְׁבִילְנָא מְלִמְהֵךְ
 לְרוֹחֶצֶן בְּפִלְטִיָתְנָא
 אֲכַרְנָא קָרַב סוֹפְנָא
 אֲתַמְלִיאֵו יוֹמְנָא אַרום
 מְטָא סוֹפְנָא: (יט) קלים
 קָלִילִין הוּוּ דְדִיפְנָא יְתִיר
 מְנִשְׂרֵי שְׁמֵיָא עַל טוֹרֵיָא אֲדִלְקוּ יְתַנָּא בְּמַדְבְּרָא בְּכַמְנוּ לְנָא: (כ) רוח מלכא
 יאשיהו

צְפִינוּ אֶל־גּוֹי לֹא יוֹשֵׁעַ: (יח) צְדוּ
 צְעֲדִינוּ מַלְכָת בְּרַחֲבֵיתֵינוּ קָרַב
 קַצְנוּ מְלֵאוּ יָמֵינוּ כִּי־בֵא קַצְנוּ:
 (יט) קָלִים הִיוּ רַדְפֵינוּ מִנְשֵׂרֵי
 שְׁמַיִם עַל־הַתְּרִים דְלָקְנוּ
 בְּמַדְבַּר אָרְבוּ לָנוּ: (כ) רוּחַ אֲפִינוּ
 משיח

ר ש י

מלינו במדרש קינות שהיו באים בספינות רמו הקדוש ברוך הוא לים והלויק לפניהם
 נודות ופוחים כמין מעי אדם ננערים במים אמרו זה לזה הטודות הללו הם אבותינו
 אכשי מלרים שטבעו בים מחמת היהודים הללו ולאכחנו וילאים לעזרתם עמדו וחזרו
 לאחוריהם: צפינו - חכינו: (יח) צדו צעדינו - אויביו הכשדים ארבו את צעדינו מלכת
 ברחובותינו

ב א ו ר

פסח הגנע בקרב יושבי העיר להלחם אלו באלו, לשוא עמלם כל עורה מנחוז, בצפיתנו,
 שם והכפרד נפיה, ענינו הנבס והוא קרוב לענין תחלת, כי הדרם המיחל לאחר
 מביט לו (ר"ש נ' מלך) - אמנם יתכן נ"כ שהוא המקום אשר עליו עמדו הלוים לראות
 למרחוק בשעת מלחמה, לדעת מה פעל ומה יעשה האויב, בל"א (טהוראוומרטע, בערג
 וומרטע), ואמר על הנפיה היו לופים אל גוי. לא יושיע, המה המזרים אשר עליהם
 שמו בעחונם לעזור אותם נגד מלך בבל, ואשר עליו אמר רבשקה משענת קנה הרעץ
 הוה אשר אם יסמך איש עליו וזא בכפו ונקבם כן פרעה מלך מצרים לכל הנוסחים
 עליו, וכן לא הושיעו להם, כמו שנאמר הנה חיל פרעה היוצא להם לעזרה שב לארץ
 מצרים, או טעם לא יושיע, שאסילו עצמם לא יוכלו להושיע, כי באמת גם המה
 הוכו מתלך בבל, כדודע מהכחזים. (יח) צדו, ארבו, להיות הסעם מלרע, וא"כ
 שרשו מנחי סלמ"ד (ובקונקרדאנך הובא בעטות בין נחי סעיף) כמו ואשר זרה (שמות
 כ"א), ושעור הכתוב אנהו מפשים לעזרת ככל מרחוק ופותרים אולי יש תקוה, וביניהם
 לזו את צעדינו בקרב העיר מצלתי נוכל לכת עוד ברחובותינו. או שהעטם על האויבים
 אשר כבר קרבו וזאו חוק העיר, או על סריני ורשעי העיר השופכים בקרבה דם זדיקים.
 מלאו ימינו, בא סומן והמועד, כעטם כי מלאו ימי (בראשית כ"ט). וכספל בלשון
 מחוק גדול התפעלות היראה שמוסיף והולך, בתחלה אמר קרב קצנו ואח"כ כי בא כבר.
 (יט) דלקנו, רדסונו, כמו כי דלקת אחרי (שם ל"א), ובאר קלות ומסירות הרודפים,
 שאם יסחרו במדבר היו אורבים להם, ואם שמו קנס בפר גם שם הסיגוס. (כ) רוח

מְשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד בְּשַׁחֲתוֹתָם
 אֲשֶׁר אָמְרָנוּ בְּצִלּוֹ נַחֲיָה בְּגוֹיִם:
 (כא) שִׁישֵׁי וְשִׁמְחֵי בֵּית־אֱלֹהִים
 וְיִשְׁכְּתוּ בְּאֶרֶץ עֵוִן גַּם־עֲלֵיךָ

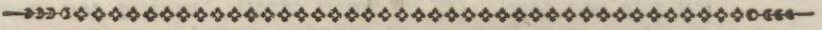
תעבר יושבת קרי

יֹאשִׁיחוּ דַּהּוּה חֲבִיב לְנָא
 כְּנִשְׁמַח רִיחַ חַיִּין דְּבִאֲפָנָא
 וְהוּה מִתְרַבֵּי בְּמִשַׁח
 רְבוּחָא דִּי אֲתַחַד בְּמִצְד
 חֲבֻלְיוֹהוּן דְּמִצְרָאֵי דְהוּנָא
 אֲמַרִין עֲלוּהִי בְּמַלְל
 זְכוּתִיה נִיחֵי בִּינֵי עַמְמֵיִא:

(כא) שִׁישֵׁי חֲדַיְאֵי וּבְדִרְחֵי בְּרַתָּא דְאֱדוּם דִּיתְבָּא בְּאֶרְעָא דְעוּץ (בת"ק הגירסא
 חֲדַיְאֵי וּבְדִרְחֵי) קְרַתָּא דְמִתְבְּנֵיָא בְּאֶרְעָא אֲרַמְנִיָּאָה בְּסַגִּיָּאִין אוּכְלָסִין דְמִן
 עַמָּא נּוּכְרָאֵי אוּף עֲלוּךְ עֲתִיד לְמִיתִי פּוֹרְעֵנּוּתָא וְיִצְרִיִן יְתִיד פְּרַכּוּאֵי
 ותעבר

ר ש"י

ברחובותינו כמו ואשר לא לדה (בפרשת משפטים) ואתה לודה את נפשי (שמואל א'
 כ"ד): (ב) משיח ה'. הוא יאשיהו כמו שנאמר דברי הימים ויקון ירמיהו על
 יאשיהו (ד"ה כ' ל"ה): בשחיתותם. בנזמות שחשו: (כא) שישו ושחתי בת
 אדום. נתנבל ירמיהו על חורבן בית שני שיחזרוהו רומיים: שישו ושחתי. לפי
 שעה

באור

אֲשִׁינוּ , דרך משל על המלך יאשיהו, כלומר חיינו הלויים בחייו, כי אם הוא יפול גם אֲנַחְנוּ
 נופלים ונזרחו גם לנו זר. ותרנמנו לפי הענין לבלתי שחת המלוכה בל"ע, כידוע
 שיש לכל המלוכות מליכות מיוחדות. משיח ה', לדעת רש"י מוסב על יאשיהו המלך,
 לפי שמלינו ויקון ירמיהו על יאשיהו, ולדעת הראב"ע יקון זאת על זקיקו המלך,
 ועיין מזה במ"הס. בשחיתותם, מענין טעמו לי שחת. (כא) שישו ושחתי, סווי
 סוב אינו ע"ד מאוס ראויה כי אם דרך נזום, ר"ל שישו ושחתי ותרלם מה יקרד
 באחריהך (ר"ש ו' מלך). בת אדום, רש"י כתב נתנבל ירמיהו על חורבן בית שני
 שיחזרוהו רומיים. עוץ, שנים הם והם ארמים (לרצ"ע), ולא ידעתי טעמו, כי אם
 כוונתו על ארץ אויב, הלא הוא בעלמו אמר שם שהים בארץ אדום, ונקרא המדינה
 הוואת עוץ בשם עוץ שהים מיוואלי חלני עשו כדכתיב (בראשית ל"ו) אלה בני לישן עוץ
 וארן. ובאמת נמלא בכתוב עוד שני אנשים בשם זה, האחד עוץ בן ארם בן שם,
 ועוץ בן נחור שהים נ"כ ארמי, ולכן יש לסייה דברי הראב"ע כזה עוד שנים הם והם
 ארמים. גם עליך תעבר כום, משל כום שהרעלם על מפסו ידוע אלל הנביאים,
 והטעם בסוית שחתי אשר נזר ונגס אחד מאד, ודון לבו השיאו להסיף חתא על
 חתא ורשע על רשע, עד שיסבז עליו הטעם הבא עקב החטאים האלה בנסחטם,
 ידמה כזה כשכור אשר היין יניא ראשו ולא ידע מה יעשה ואנס ילך. ולא ינוח כי אם
 אף לכל מעשה מסוכן ולכל מקום סכנה עדי יפול בלחת מן השחיתות. ותתערי,
 ותקיא כמו ותער כדה (רש"י), כי דרך השכור לקיא אחד שנשכר הרבה יוש מסרשים

שפוא

ותעבר עליך כס דלויט
 הרווי ותתרוקניי: (כב) חם
 ובתר בן ישלם עויתך
 בנישטא דציון ותתפרקין
 על ידי דמלכא משיחא
 ואליהו פהנא רבא ולא
 יוסיף יי הוב לאגלותך
 ובהתיא זימנא אסער
 עויתך ברתא דארום
 דמחבניא דמלאך
 אוכלסין וייתון פרסאי

תעבר כוס תשכרי ותתערי :
 (כב) תם עונך בת ציון לא יוסף
 להגלותך פקד עונך בת ארום
 גלה עלי חפאתיך :

ה (א) זכר יהוה מה יהיה לנו
 הַפִּיטָּ וראוה את
 חרפתנו: (ב) נחלתנו נהפכה
 לזרים הביטה ק

ויעיקון לך ויצרון יתך ארום אתפרסם קדם יי על חובותיך :
 ה (א) זכור הוי דביר יי מה דאיתגזר למתוי לנא אסתכל מן שמויא והוי
 ית בסופנא: (ב) נחלתנו אחסנתנא אתהפכת לחלונאי ביהנא
 לעסין

ר ש י

צפה אכל סופך שנס עליך הרומיים תעבור כוס הפורענות ותשכרי ממנו : ותתערי .
 ופקיאי כמו ומטר גדה (בפרשת חיי שרה) : (כב) הם עונך בת ציון לקית על
 כל חטאותיך לא יוסף להגלותך עוד :

מימינו

ב א ו ר

סכוא גשון גלוי ע"ד וישכר ויתגל כחוד אהלו , כלומר תגלה חרפתך ; ורעי ר' יואל אמר
 לפי שאמר על ירושלים מרו ערו עד היסוד זה כנוצר בכתוב , ואמר הסקונן לה כי
 או השכרי ותתערי את בעמך על ידי מעשיך הרעים , כמו שזכרנו לעיל , וכן תרגמתי .
 (כב) הם עונך , לקית על כל חטאתיך (רש"י) , ומעם עונך חרתי משמע , חטא וטוש .
 לא יוסף להגלותך , (עיין רש"י) , כחז זאת לשאתו שהבאנו לעיל על חורבן בית
 שני . והכנון כמשמעו , וכמו שכתב רש"י ז"ל בעצמו כבר לקית ולא תלקס עוד , ויס
 מפרשים להגלותך , כמו לגלותך בפיטל (מיידעקקטן) , ושטורו לא יוסף ה' עוד לגלות
 לך על עונך , הפך מס שאמר אמ"כ גלם על חטאתיך .

ה (א) מה היה לנו , לפי פשוטו פירושו וזכר ה' הטוב אשר היה לנו בימי קדם וראש
 חרפתנו בימי חורבן הבית , איך שושלכנו מאנרא רמא לבירא עמיקתא . ומעם
 סקיה כזאת כבר אמרתי במ"ס , שנתיסדה לביות לחוק לחנות אחר החורבן או בעבור
 היסודים אשר נשארו בלרנס חתם גדליה בן אחיקס , או בעבור היסודים אשר נצחו
 לארץ

לְזָרִים בְּתֵינֵנוּ לְנִכְרִים: (ג) יְתוּמִים
 הָיִינוּ: אֵין אָב אִמְרֵינֵנוּ
 בְּאֶלְמְנוּת: (ד) מִימֵינוּ בְּכֶסֶף
 שְׁתֵּינֵנוּ עֲצִינוּ בְּמַחִיר יָבֵאוּ:
 (ה) עַל צוּאֲרֵנוּ נִרְדְּפֵנוּ יִגְעֵנוּ
 לֹא־הוֹנַחֲלֵנוּ: (ו) מְצָרִים נִתְּנוּ

לְעַמִּין נִוְכַרְאִין: (ג) יְתוּמִים
 הוֹיֵנוּ מְתִילִין לִיתְמִין
 דְּלִית לְהוּן אָבָא אִמְהֶתְנָא
 בְּאֶרְמִלָּן דְּאִזְלוּ גְבִירֵהוּן
 בְּקִרְוֵי יַמָּא וּמַסְפָּקָא לְהוּן
 אִם אָנוּן קִימִין: (ד) מִימֵינוּ
 מִימְנָא בְּכֶסֶף שְׁתֵּינֵנוּ
 קִיסְנָא בְּדָמִין יִתּוּן:
 (ה) עַל פִּירְקַת צוּרְנָא

ואין קרי קמץ בז'ק ולא קרי יד

אִמְעַנְנָא בְּדֵ הוֹינָא אִזְלִין בְּשִׁבְיָתָא חֲמָא נְבוּכַדְנֶצַּר רְשִׁיעָא סְרַבְיָא דְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל דְּאִזְלִין רִיקִינֵן פְּקִיד לְחֵיטָא סְפָרֵי אִוְרִייתָא וּלְמַעַבְד מְנַהוּן
 גּוּאֶלְקָאן וּמְלִיאֵי יְתֵהוּן מִן פְּרִידָא דִּי עַל סַפְר פָּרְתָא וּמַעַן יְתַהוּן עַל
 צוּאֲרֵיהוּן וּבְהִיא זִמְנָא לְעֵינָא וְלֹא הוּחַ גִּיְהִיא לְנָא: (ו) מְצָרִים מְצָרִים

יהבנא

ר ש י

ה (ד) מימינו בכסף שתינו. שהיו יראים לשלוב מים מן הנהר מפני הכשדים
 והיו קונים מהם בכסף: (ה) על צוארנו נרדפנו. מהכשדים בעול עבודה
 קשה: יגענו ולא הונח לנו. יגיענו בירינו כי הכשדים היו גזבים וחוטפים הכל:
 (ו) מצרים נתנו יד. דרך ארס הנופל ורואה לעמוד מושיט יד למי שאללו לעזור
 לו

ב א ו ר

לארץ מצרים. (ג) יתומים, עלובים כאלו יתומים היינו ואין אב, ידוע שמכנה משפחת
 סבב לעזור יתומים (סראב'ט), כאלו אמר ואין לנו אב אחר תחת אבינו המת
 וסנכון כמו שחרג' סארמי סווינן מתילין ליתמין דלית לסון אבא, כי יש יתום מאב ויש
 יתום מאם, וכן אומרים בל"א (פאטטרקוט וומייזט), וכמו שאמר סרד'ק ו'ל. אט'ס
 שאבינו חי יתומים היינו כאלו אין לנו אב ע"כ, וכן אמר אמתנו כאלמנות ולא אלמנות.
 (ג) מימינו וגו', ידוע בדרך המזרח, מקצבים מים בצורות ובצורות לשתות ולכל איש
 ואיש יש לו בור מיוחד בזיתו. ולכן אמר מימינו אם נשת' עתה לריכים אנחנו לתת
 כסף מעירם. יבאו, סעזים לנו במחיר. וכן אומרים בל"א (פס קאנווט מיר וטאר
 מהייטר). (ה) על צוארנו, ואם אנחנו מביאים המים או העצים על זוארנו הנה הכשדים רדפו
 ויגענו חכם כי לא יית לנו מה שסיינו מביאים (סראב'ט) או שיגולוהו מהם, או שישליכסו
 לפקל הניסם: יגענו, הנה שניעטם הים לנו אבל הדבר אשר יגענו בעבורו לא כונח
 לנו, מלשון וְהִיחֵהוּ יִתְרָם לְעוֹלִיטָם (תהלים י"ו). שורש שניהם ינח' כי כן נאמר מן
 יעב הציב, אף כי מלינו וְהִיחֵהוּ עַם (זכריה ה'), הנה כיוצא בזה כבר מלינו יוס
 הַלְבֵת אֶת פִּרְעֹה (בראשית מ'), ונמקס אחר כמי' ביום הַיְזָרֵת אֹתָם (יחזקאל י"ו).
 מצרים

יָד אֲשׁוּר לְשַׁבַּע לֶחֶם: (ו) אֲבֹתֵינוּ
 חָטְאוּ אֵינָם אֲנַחְנוּ עֲוֹנֵתֵיהֶם
 סָבְלוּנוּ: (ח) עֲבָדִים מִשְׁלוּ בָנוּ
 פָּרַק אֵין מִידָם: (ט) בְּנַפְשֵׁנוּ
 נָבִיא לְחַמְנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמְדָבָר:
 (י) עֲוֹרָנוּ בְּתַנּוּר נִכְמְרוּ מִפְּנֵי
 זלעפות וימים קרי ואנחנו ק

יִהְיֶנָּה סֶמֶר (כח"ק סעד)
 לְאַחַת־פְּרָסָא תִּמְן וּלְאַחַר
 לְמַסְבַּע לְחֶמָא: (ו) אֲבוֹתֵינוּ
 אֲבֵהֶנָּה חָבוּ וּלְיִתְהוּן
 בְּעֵלְמָא וּנְחָמָא בְּתִרְיָהוּן
 עֲוִיִּתְהוּן סוֹבְרֵנָא:
 (ח) עֲבָדִים בְּנוֹי דְּחַם
 דְּאִתְיָהִיבוּ עֲבָרִין לְבָנוּי
 דְּשִׁים אֵינוּן שְׁלִיטוּ בְּנָא

פָּרַק לִית מִידָהוּן: (ט) בְּנַפְשֵׁנוּ בְּסִבְנַת נַפְשֵׁנָא נִיִּיתֵי לְחַם פְּרָגְסוֹתְנָא מִן
 קָדָם קָמוּל דְּחֶרְבָא דְּאִתֵּי מִן סֶמֶר מְדָבְרָא: (י) עֲוֹרָנוּ מִשְׁכַּנְנָא תִּיךְ

הנורא

ר ש י

לו ואף כאלן למזרים הושתנו יד שיעזרונו ולאשור שישביענו ב לחם: נתנו. כמו
 נתנו דנשות גנו"ן משמשת במקום נו"ן שנייה וכן כי ממך הכל ומדך נתנו לך
 (ד"ה א' כ"ט) וכן ונתנו את בנותינו לכם (בפרשה ושלח): (ט) בנפשנו נביא
 לחמנו. בסכנת נפשינו היינו מסוכנים כשהיינו מביאים מוונותינו מן השדה משני
 חרב המדבר: (י) נכמרו. נתחממו וכן כי נכמרו רחמיו (בפרשה מקץ) ובלשון
 הלמוד

ב א ו ר

(ו) מצרים נהנו יד, דרך אדם הנופל ורולס לעמוד מושים יד למי שאלו לעזור לו
 ואף כאלן למזרים הושתנו יד שיעזרונו ולאשור שישביענו ב לחם (רש"י). והנכון מזרים
 ואשור נתנו יד לשבוע לחם מחוכר כל. והפסק הפעל בין השמות ליוסי המליצה.
 (ז) אבותינו חטאו וגו', מה מתוק בטעם המקרא הוה דברי אדונינו הרמב"ם ז"ל אשר
 סודיע לנו נכתוב ואף בעוונות אבותם אדם ימקו (ויקרא כ"ז לב), כי חלילה לנו לחשוב
 טון על האל ב"ש שיעונו שבנים בעבור טון אבותם לנדם, ואף כשאוחזין מעשה אבותיהם
 בידיהם, מדוע ואיך יחשוב האל החסד חסד לאדם טון אשר לא חטא, די לו ואוי לו
 על טונו וחטאתו, אולם לדעת רבינו ז"ל נכוננו כל הכתובים, ונכון גם מאמר מו"ל
 כאלן כשאוחזין וכו' (עיי' שם והסוד ביה כי ע"י חטמוד על פניו עמוק עמוק מאוד, אשר
 עד צולו כשלונו בו כעורים באפילה), ובוש יפרק גם סתירת הטקשים שראו בין הכתובים,
 במה שאמר אבותינו חטאו ולהלן הוא אומר אוי נא לנו כי חטאנו. (ח) פרק, חרנים
 ויושע ופרק. (ט) בנפשנו, בסכנת נפשו, וכן כי בנפשנו הביאום (ד"ה א' י"א)
 היינו מסוכנים נשה חסורנו כשהיינו מביאים מוונותינו מן השדה משני חרב המדבר (רש"י
 וראב"ע), והטעם כי שם היו אפונים האורנים והשודדים, וע"י שאנו יראים להביא לחמנו
 סודנו כחנור. (י) נכמרו, נתחממו (רש"י) וכן הוא דעת הרמב"ם, וכמו שאמר הר"ן ו' יחייא
 ז"ל

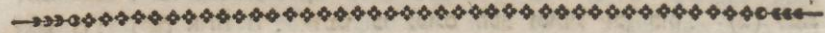
וּלְעִפּוֹת רָעַב : (א) נָשִׁים בְּצִיּוֹן
 עָנּוּ בְתִלְתּ בְּעָרֵי יְהוּדָה :
 (ב) שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ פְנֵי זְקֵנִים
 לֹא נִהְדָּרוּ : (ג) בַּחֲוָרִים טָחוּן
 נָשָׂאוּ וּנְעָרִים בָּעֵץ בָּשָׁלוּ :
 (ד) זְקֵנִים מִשְׁעַר שַׁבְּתוֹ בַּחֲוָרִים
 מִנְּגִינָתָם : (ה) שַׁבַּת מִשׁוֹשׁ
 לִבְנוֹ

תְּנוּרָא אֲתִקְדְּרוּ מִן קָדָם
 מִפָּח בְּפָנָא : (א) נְשִׁים
 נִשְׂאָ דְהוּוּ נְסִיבֵן לְגַבְר
 בְּצִיּוֹן אֲתַעֲנִיאוּ מִן אֲרַמְאִי
 וּבְתוֹלְתָא בְּקִירוֹי יְהוּדָה
 מִן בִּשְׂדָאִי : (ב) שָׂרִים
 רְבִרְבִּינִין בִּידֵיהוֹן
 אֲמַטְלִיבוּ אִפִּי סְבִיא לֹא
 סָבְרוּ : (ג) בַּחֲוָרִים רוֹבִין
 רִיחִיא נָשָׁלוּ וְטָלִיא
 בְּצִלְבֵית קִיסָא תְּקִלוּ :

(ו) זְקֵנִים סְבִיא מִתָּרַע סִנְהֶדְרִין אֲתַבְטִילוּ וְרוֹבִין מִן זְמִירָהוֹן : (טו) שַׁבַּת
 בְּשִׁיל

ר ש י

חלמוד יש הרבה על הכומר של ענבים. מכמר צֶרַח : ולעפֹת רעב. כמו ורוח
 ולעפֹת (תהלים י"ח) לשון שריפה : (יג) טָחוּן נשאו. כשהיו האויבים מוליכין
 אותם בקולרין צעה החורבן היו נוהגים על כהפיהם ריחים ומשאות כדי לייבש.
 וכן בעץ כשלו כשל כחם ולשון כשטון נוטל בתשות כח כמו שנאמר בעזרא ויאמר
 יהוה

ב א ו ר

ו'ל כי בליחות מהמזון סיורד על האדם יחלחח הנוף ויתקרר ונחסרונו יתחמם האדם מחום
 נכרי ע"כ, ורד"ק פרשטו נשחרו. ולעפֹת רעב, כמו ורוח ולעפֹת לשון שריפה (רש"י),
 ופרט מוס' הירץ ווייל נ"י רחויב לדבר צמס זה נבאורו לחורח כהנים (ויקרא ט"ז) ע"ש.
 (יב) בְּיָדָם נָתְלוּ, לדעת הרב אבן יחיאל בידם של השרים עמס, כי נחרו צמות האכזרי מלחיות
 על ידיהם. ולדעת הרב אבן יחיאל בידם של השרים עמס, כי נחרו צמות האכזרי מלחיות
 צקלון וכו', וכן חרמתי. (יג) טָחוּן, ר"ל כעול שהרחיים דנוקים בו, שחוליס
 אותו נוצר הכהמה הצומחת שהליכתה סניב סניב חמיד, ובמקום הכהמה היו משימים
 בחורי ישראל להוליך סניב סניב סחחון שהוא (כר"י ו' יחיאל). כשלו, לשון כשל נוטל
 בתשיות כח, כמו שנאמר בעזרא ויאמר יהוה כשל כח הסכל (רש"י). ומעם עץ צמח
 העצים אשר שמו על שמם. (יד) זְקֵנִים מִשְׁעַר שַׁבְּתוֹ, כחרנום הארמי סניא חרע
 סנהדרין אהבטילו. כי שם צמח היה מקום המשפט כנודע. (טו) שַׁבַּת מִשׁוֹשׁ,
 אין לנו עוד שום ששון ושמחה, כי הכל נשנה, וכמו שנגא ירמיהו והסנתי מערי יהודה
 ומחוזות ירושלים קול ששון וקול שמחה. מהולנו, יש פותרים אותו לשון סיר, והכחון
 שהוא מטנין אז תשמח צהולב צמחול, לשון רקוד וכרכור, וכן ח' כרמנימן ו'ל הפכת
 מספדי למחול לי (תהלים ל'), וסאפת כי המחול וססיר היו מחונרים חמיד יחד צימי

בטיל חדות ליבנא
 אתהפיד לאבלא חינוגנא:
 (טו) נפלה נפלא בלילא
 דרישנא ווי לנא ארום
 חבנא: (יז) על זה על דין
 בית מוקדשא דאצתדי
 הנה חליש לבנא ועל
 אלין עמא בית ישראל
 דאזלו בגלותא סתמן הון
 חשיבון עיננא: (יח) על
 הר על טורא דציון שהוא
 צדי תעלין הליכו ביה:

לִבְנוּ נִהְפָךְ לְאֵבֶל מִחֻלְנוּ :
 (טו) נִפְלְאָה עִמַּרְתָּ רֵאשֵׁנוּ אִוִי-נָא
 לָנוּ כִּי חָמְאָנוּ : (יז) עַל-זֶה הָיָה
 דָּוָה לִבְנוּ עַל-אֱלֹהִים חֲשָׁבוּ עֵינֵינוּ :
 (יח) עַל הַר-צִיּוֹן שִׁשְׁמִם שׁוֹעֵלִים
 הִלְכוּ-בָּיו : (יט) אֶתְהָה יְהוָה
 לְעוֹלָם תֵּשֵׁב בְּסֶאֱפָה לְדוֹר וָדוֹר :
 (כ) לָמָּה לָנֹצַח תִּשְׁכַּחְנוּ תַעֲזֹבְנוּ
 לְאָרֶץ

(יט) אתה אתה הוא יי לעלם בית מותבך בשמי מרומא בורסי יקרה לדרי
 דריא: (כ) למה למה לעלמין תשלינגנא תשבקניגנא לאוריכות
 יוסין
 רש"י

יהודה כשל כח הסבל (נחמיה ד') וכן הכשיל כחי (לעיל א'): (יז) על זה היה דוה
 לבנו וגומר. על המפורש במקרא שלאחריו: (יח) על הר ציון ששמים ושועלים
 הלכו בו: (יט) אתה ה' ידענו כי לעולם תשכ והואיל וכן הוא: (כ) למה
 לנצח תשכחנו. הלא נשבעת לנו בך כשם שאתה קיים כן שבעתך קיימת:
 כי

ב אור

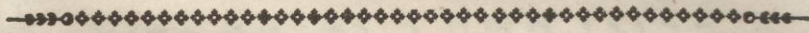
קדם (טו) נפלה עמרת ראשנו, כן סיה דרכס ציוס שמחת לבס סיו ראסיס
 מעטריס בעלים ומרחים, ואמר שנשנת מחולס על ידי החרדס לשמועת סאויב כי כל,
 וסגרו סערוחס ונפלו העמרות מעל ראסיס. אוי גא לנו כי חמאנו, כי וסו אשר סכס
 אלס, וכעביל זס דוה לבנו וחשכו עיינו עתס על סר ליון שססס, כן נראס סמסך
 סכסוביס. (יז) חשכו עיינו. מרוב כזי, לו מחוך חולשת כח. ויס מפרסיס עיינו
 מרליתנו, כמו סךך מסחור תארס דלעיל. (יח) שועלים, סיון כנאורנו לסיר ססיריס
 ע"ס אחזו לנו שועלים קניס. ודךך סשועלים סאלס להסךךך ולסכוון כמקוס מורכס וכפרס
 כמקוס אשר שס ספניריס. הלבו, ככר בלר רעי כספרו ומירות ישראל (סיר ס"ס) ססס
 ציון סככד כזס סשורס. וסערוו כלן שמו סשועלים סליכותס כו, וכדמתורכס כליס.
 (יט) אתה ה' לעולם תשב, סעמו כמו סכתנ סכמנ"ס כספרו מורכ סכוכיס (ח"ס
 ס' י"ט) סנחזי סטומד, אשר לא יסתנכ כלסן מלופטי ססנוי, ולכן אמר מלת
 סשכ כי וססלס וזת סמלס לכל עיין סלל יסתנכ ע"ס, וסעס ססמסך סיון כספר ומירות
 ישראל

יִזְמִין : (כא) הַשִּׁיבֵנו אֲתִיב
 יִי יִתְנָא לְוֹתֵךְ וְנִתּוּב
 בְּתִיּוּבְתָא שְׁלִימְתָא
 תְּחַדֵּת יוֹמְנָא לְטַב בְּזִמְן
 יוֹמְיָא טְבִיָּא דְהוּ
 מְלַקְדָּמִין : (כב) כִּי אָרוּם
 עֲלִינוּ עַד־מְאֹד : הַשִּׁיבֵנו וְגו'

ונשובה קרי
 אֵלֵהוּ מִיִּקְוִי הַיִּקְוִי בְּנָא רְנִיזְתָּא עֲלֵנָּא עַד לְחֻדָּא : הַשִּׁיבֵנו

ר ש י

(כב) כִּי אִם מֵאוּם מֵאִסְתָּנוּ . בְּשִׁבּוּל שְׁחַטְאֵנוּ לֹא הִיָּה לָךְ לְהַרְצוֹת קֹף עַד מֵאֹד כְּאִשֶּׁר
 קִלְפַּת : הַשִּׁיבֵנו ה' . מִפְּנֵי שְׁמַיִים בְּדַבְרֵי תוֹכְחָה הוֹלֵךְ לְכַפּוֹל מִקְרָא שְׁלַפְנֵי פִּעֵם
 אַחֲרַת וְכֵן יִשְׁעִיבוּ וְחֲרִי עֲשֶׂר וְקַלְחַת :

ב א ו ר

יִשְׂרָאֵל הַנִּלְ (סִיר קִבֵּ' ס' י'ג) . (כא) הַשִּׁיבֵנו ה' אֵלֵיךְ , אִו טַעְמוּ שִׁיטִּיבִס לְאַרְסֵם
 לְעִיר מַשְׁכֵּן שְׁמוֹ , אִו שִׁחַדֵּשׁ לְבַטְוֹר בְּקִרְבֵּס לְשׁוּב לֵב' בְּכַל לְבָבִס . וְטַעַם וְנִשְׁוֵבָה לְדַעַת
 הַרְאִבֵּ'ט אִו נִשְׁוֹב לְעַבְדְךָ כְּזִימֵי קִדְס . וְהַנְּכוּן הִנְנוּ מוֹכְנִים לְשׁוּב לָךְ , זֵהוּ מַה שְּׁבִידֵנו
 לְטַשׁוֹת , וְכֹא טַשָּׁה נִם אַחַס מַה שְּׁבִידְךָ לְטַשׁוֹת וְכַשִּׁיבֵנו . כִּי אִם מֵאוּם מֵאִסְתָּנוּ ,
 לְדַעַת הַמַּסְפְּרִים סִירוּשׁוּ אִם נִם מֵאִסְתָּנוּ בְּטוּגְנוּ הִנֵּה כְּבַר קִלְפַּת עֲלִינוּ עַד מֵאֹד ,
 וְלָכֵן הַנִּיעָה סַעַת שְׁחַטְוֹב וְחֲרַחֵס עֲלִינוּ . וְיִ'מֵּ הַמְקִרָא בְּלִשׁוֹן שְׁאֵלֵס , הַאֵס אַחַס תְּמֵאוּם
 בְּנוּ וְתַקְלוּף עֲלִינוּ עַד מֵאֹד , וּמְלוֹת עַד מֵאֹד מוֹסְנוֹת לְב' פַּעֲלִים . וְחַד מִן חַנְרִיא אָמַר
 שְׁכַל הַכְּתוּב אִינוּ כִּי אִם הַחֶלֶק הַרְאִשׁוֹן מֵמֵאֲמַר תְּנֵאִי , כְּלוּמַר כִּי אִם קִלְפַּת עֲלִינוּ עַד
 הַאוּסֵן הַמְאֹדִי הוּב שְׁמֵאוּם מֵאִסְתָּנוּ ח'וֹ לְנִמְרִי , אִזִּי — וּמִחוּךְ הַחֲרָדָה אִשֶּׁר הַסּוּל עֲלִינוּ
 בְּעִזּוֹר הַחֲלוּדָה הַרְעַם מֵאֹד שְׁהַמְשֵׁךְ מֵהַסְקֵדְמָה הַזֹּאת וְהַעוּלָס עַחַס בְּרַעִיוֹנוּ יַחְרִישׁ
 מִשְׁחוּמֵס פְּרַנְע . וְעִיד יִשׁוּב יִמְהַר אֵל הַחַחֲנָה שְׁכִיבֵנו וְגו' לְהַתְנַחֵס בְּמַחְשַׁבַת הַסְּלִיחָה
 וְהַכְּפֵרָה . וְדוּמַם לֹא אָמַר רַשִׁי ז'ל , מִפְּנֵי שְׁמַיִים בְּדַבְרֵי תוֹכְחוֹת הוֹלֵךְ לְכַפּוֹל מִקְרָא
 שְׁלַפְנֵי פִּעֵם אַחֲרַת , וְכֵן יִשְׁעִיבוּ וְחֲרִי עֲשֶׂר וְקַלְחַת .

